

LIBER. TERTIVS
DE TRANSLATIONE
DOMINII PER PROMISSIONEM.

POST tractatum de contractibus in genere, & post tractationem precedentem de acquisitione dominij in personas, & in res; sequitur ut agamus de voluntaria dominij translatione, quæ cum pluribus modis contingat, nimirum, donatione, promissione, venditione, & aliis titulis in iure expressis, de donatione in primis nobis agendum erat. Sed quia promissio prior est natura donatione, præmittenda est tractatio de iure promissionis, de qua ex antiquis agunt D. Thomas cum sequacibus *ad 2.2. quest. 88. art. 1. & in 4. dist. 38. quest. 1. art. 1.* Ex modernis Leonardus Lessius *tom. 1. de iustit. lib. 2. cap. 18.* Rebellus *2. part. de obligat. iustitiæ lib. 18. à question. 1.* Molina *tom. 2. de iustit. disp. 262. & sequentibus.* Omitto alios & turbam Summistarum *verb. Promissio, & verb. Pollicitatio.* Agimus verò hîc de promissione simplici, quæ est ea, quæ nec iuramento firmatur, nec fit ratione debiti antecedentis, nec per fraudem, & fictionem animi, nec in commutationem pro alia re, sed ex mera, & simplici liberalitate, & ex vero promittendi animo procedit, ut in discursu huius tractatus patebit.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit promissio simplex, in quo ab stipulatione, & pollicitatione distinguatur, & cuiusnam virtutis actus sit ipsa promissio, & promissionis impletio.

- 1 Traditur definitio promissionis.
- 2 Promissio simplex excludit promissionem fidam.
Quare dicatur datio fidei, & non rei. ibid.
In quo distinguatur à pollicitatione, & donatione. ibid.
In quo etiam ab stipulatione. ibid.
Quomodo distinguantur pollicitationes, promissiones, & stipulationes, inter se. ibid. vers. Tandem.
- 3 Promissionis obligatio magis pendet ex intentione, quam ex verbis, unde si quis utatur verbo promittendi, & nolit se obligare in foro interno, non manebit obligatus.
- 4 Promissio metu, vi, & dolo externo an obliget.
Fagundez de iustitia, &c.

- 5 Qui recipit promissum à se extortum per metum, vel fraudem, tenetur illud restituere.
- 6 Quid si recipiat per preces importunas.
- 7 Quid, si cessante vi, & metu, nihilominus promissor implet promissionem.
- 8 Est validum votum quod quis emisit dum sibi vis inculitur, ut Deus illum ab ea vi liberet.
- 9 An verba, & promissiones generales obligent in particulari.
- 10 An promissio ad iactantiam facta obliget, veluti si quis promittat se facturum Imperatorem post mortem heredem suorum bonorum.
- 11 Quando promissor dubitat, an per aliqua verba se voluerit ad promissum obligare, non est obligandus.
- 12 Promissio determinata ad tempus, implenda est tempore præfixo.
Verbum statim moraliter intelligendum est. ibidem.
Id est, cum commodè potest impleri. ibid.
- 13 Quæ libertas, & deliberatio requiratur, ut promissio obliget.
- 14 Promissio ut obliget, debet esse de re bona possibilis, non vana.
- 15 Quid si res promissa ex parte sit possibilis, & utilis, ex parte impossibilis & inutilis, vtile non vitatur per inutile.

- 16 *Primum omnis promissio contra legem prohibentem facta, sit ipso iure irrita, an irritanda. Sola illa cuius impletio est illicita mortaliter, vel venialiter est irrita iure naturali, & civili.*
- 17 *An promissio de re bona, sed maioris boni impeditiva sit valida.*
- 18 *Promissio, ut sit valida, debet esse de re grata si in cuius gratiam sit, & num. 19.*
- 20 *Quatenus non teneatur promissor ad promissionem ex mutatione status rei promissa.*
- 21 *Cuiusnam virtutis actus sit promissionis impletio.*
- 22 *An promissio sit actus intellectus, an voluntatis. Quare fides promissionum dicatur iustitie fundamentum. ibid.*
- 23 *Fides qua debitum legale respicit, est ipsissima iustitia.*

PROMISSIO simplex, est datio fidei firma, & spontanea de re licita; vel melius, & communius, est deliberata, & spontanea fidei obligatio dandi, vel faciendi aliquid, data alteri de re licita, & bona ipsique grata: ita eam definiunt communiter Doctores. Vide omnino Sotum *lib. 7. de iust. quest. 2. art. 1.*

Dicitur *simplex*, ut excludatur promissio ficta, & promissio iuramento firmata, & illa, quae fit ratione alicuius debiti antecedentis: dicitur etiam *fidei datio*, & non rei, ut distinguatur à pollicitatione, & à donatione. nam donatio est rei datio, non fidei. Pollicitatio verò, est oblatio offerentis, proprie loquendo, qua quis offert aliquid alteri, aut illum interrogat, an illud velit, constat ex *l. 3. ff. de pollicitationibus*, & docet Tabiena *verb. pollicitatio, initio*.

Tantum ergo differt promissio à donatione, quantum differt donatio rei, à datione fidei; & à pollicitatione, quantum differt oblatio ab ipsa datione vel fidei, vel rei: differt etiam pollicitatio à promissione, quia pollicitatio est unius tantum partis, nempe ex parte offerentis; promissio verò est ex parte offerentis, & acceptantis. Deinde, quia pollicitatio proprie fit absentibus, per epistolas, & nuntios, etiam ad id à iure non deputatos, licet non excludat praesentes; promissio verò proprie & per se fit praesentibus, & quando fit absentibus, acceptatur per praesentes loco absentium, nempe à Tabellionibus, & ab aliis ad id à iure deputatis, de quibus cap. agemus 9. & sic semper induit rationem praesentiae, ut docet Iason *in rubr. ff. de verbor. oblig. Denique differt stipulatio à promissione, & pollicitatione, quia stipulatio non fit nec datur, nisi praecedat interrogatio, ut cum quis rogat alterum, an secum velit contrahere, aut an sibi velit aliquid dare, vel facere, & illud ab eo accipere, unde stipulatio est interrogatio, vel fitma verborum conceptio, & prolatio, qua unus rogat, & alter promittit: ita habetur *Institut. de verborum obligat. initio, & l. 5. §. stipulatio, ff. eodem tit.* Hinc ille, qui petit, vel rogat, sibi aliquid promitti, dicitur stipulans, vel stipulator; ille verò, à quo petitur, & qui rogatur, an velit promittere, dicitur promissor.*

Tandem in hoc distinguuntur promissiones, pollicitationes, & stipulationes inter se, quòd stipulatio, ut dixi, est interrogatio, seu verborum prolatio, qua alter alterum interrogat, an sibi velit dare, vel à se accipere rem aliquam; pollicitatio est oblatio, qua alter alteri rem aliquam offert, ut habetur ex *l. 3. ff. de pollicitationibus*. Promissio est datio fidei, qua datione supposita, ipse promissor ratione fidei, quam dedit, manet adstrictus ad faciendum id quod promissit, ut infra patebit; saepe tamen au-

ctores pollicitationem pro promissione, & promissionem pro pollicitatione usurpant, ut videre passim in illis est.

Dicitur *firma*, id est, ut verba non sint ambigua, nec promissor aliud in corde, aliud in ore habeat: nam ut promissio simplex sit, & firma, & in conscientia obliget, non satis est, ut quis dicat, *dabo, vel faciam tibi hoc*; quia per ea, & similia verba de futuro, nihil promittitur de praesenti: per illa enim tantum significat proferens, se habere bonum animum dandi, vel faciendi, nihil tamen de facto facit, aut promittit, & ideo illa verba continent simplicem assertionem, non tamen promissionem, aut obligationem actualem. Si tamen illa proferens speciali intentione per illa se velit obligare, velitque promittere, obligatus manebit: nam obligationes, quas quisque sibi imponit, magis pendent ex animo, & intentione propria, quam ex verbis externis, cum verba ipsa totam vim habeant ex intentione illa proferentis, & ideo in promissionibus magis attendendum est ad intentionem, quam ad ipsa nuda, & externa verba, quae intentio ex antecedentibus, & circumstantiis colligetur: imò quamvis quis utatur verbo promittendi, si tamen sicte promittat, & animum habeat non promittendi, non obligabitur in foro conscientiae ad promissionem etiam connubialem: ut enim promissio à voluntate procedit, sic ab illa, illiusve intentione firmitatem obligationis habet. Obligabitur tamen in foro externo, in illo enim praesumitur simul cum verbis adesse intentionem, & voluntatem se obligandi; humanae enim aures ex verbis colligunt intentionem. Ita docet Rebellus *de obligat. iustit. 2. part. lib. 18. quest. 1. num. 5.* Corduba *in summa quest. 156.* Caietanus *2. 2. quest. 88. art. 3.* Navarrus *in summa, cap. 18. num. 6.* Tabiena *verb. pactum, quest. 2. num. 3.* Aragon *2. 2. quest. 88. art. 3. fol. 99.* Sancius *lib. 1. de sponsalibus, tomo 1. disput. 5. num. 21.*

Additur *spontanea*, ad significandum promissionem, vi, metu, aut fraude obtentam, & extortam non obligare; idque siue vis, & fraus fiat ab illo, in cuius utilitatem promissio facta fuit, siue ab alio, qui ea vi intenderet, ut alteri fieret, & etiam si sit voluntaria mixta, quia cum promissio definita, sit voluntaria, & gratuitus voluntatis ac liberalitatis actus, oportet omnino sit spontanea, & non illicitis modis extorta; neque enim bene hoc cohereret, ut gratuita, & mixta voluntaria fiat coacta, & per iniuriam; neque etiam ratio, & aequitas patitur, ut ex fraude, & iniquitate sua reportet quis sibi, vel alteri commodum; reportaret autem illud is, qui metum, aut vim incutit, & qui fraudem induxit, si ita inductus vi, fraude, aut dolo teneretur implere promissum. ita D. Thomas *2. 2. quest. 89. art. 7. ad 3.* Caietanus *ibi.* Sotus *lib. 8. de iustit. quest. 1. art. 7. ad 3.* Mercatus *cap. 16.* Navarrus *in summa cap. 18. à num. 6.* Molina *tom. 2. de iustit. disput. 267.* Sylvester *verb. restitutio 2. §. 7.* Lopez *2. part. instruct. cap. 30. §. denique.* Rebellus *2. part. lib. 18. quest. 1. num. 7.* Sancius statim allegandus.

Ex dictis patet, inferreque optimè Azor *tom. 1. lib. 11. cap. 7. §. tertia regula*, & supponunt omnes allegati, illum, qui recipit promissum per vim, aut metum extortum, teneri in conscientia illud restituere, quia iniuste recipit. quod etiam procedit in foro conscientiae de metu levi, & revententiali, qualis est, quem filia, vel filius interdum habet erga patrem, vxor erga maritum, famulus, aut vasallus erga dominum, clericus erga Episcopum, liber-

3.

4.

5.

tus erga patronum, dummodo tamen talis metus leuis & reuerentialis, non cadens in virum constantem, sit totalis causa talis promissionis: ita Sancius lib 4 de matrim. disp. 9. num. 4. ex multis. Vnde non sufficit quod sit conditio sine qua non. Nam promissio liberalis, & actus merè liberalitatis omnem omnino metum, leuem, & grauem excludit, quando est tota causa promissionis. Dixi pro foro, seu in foro conscientia, quia in foro externo, quando metus est leuis, & non cadens in constantem virum, non fauebitur ei, qui ex eo promitteret, quia non præsumitur in eo foro promittentem propter tam leuem metum coactè promississe: si tamen in eodem foro externo liquidò constaret promissio merè factam fuisse ob illum, certè non obligaret, vt docet Nauarrus in cap. non dicatis num. 67. §. addo decimo. Molin. tom. 1. disp. 267. §. Altera est.

6. Dicitur est etiam spontanea; quia si per preces importunas fiat, non valet promissio. Preces enim illæ æquipollent coactioni, vt docet Sotus in 4. disp. quest. 7. art. 1. medio. Nauarrus in summa Latina præludio 6. Secus si promissio fuit obtenta, & extorta per blanditias, & manuscula missua, quia hæc voluntatem augent, non auferunt; vide, quæ diximus de his precibus in 6. præcepto Decalogi.
7. Sed quid si cessante postea metu graui, ac vi, nihilominus promissor impleat promissionem, quam per illum aut fraudem fecit: tenebitur ne tunc accipiens restituere acceptum. Respondeo non teneri, nec in foro poli, nec in foro soli; quia tunc præsumitur velle de nouo efficere, ac ratam habere præteritam promissionem, quam sciuit fuisse inuolidam, patet ex l. si per vim. C. de his, qua vi, metus ve causa fiunt. Si verò impleuit, existimans se ad id teneri, & priorem promissionem fuisse validam, & eo errore inductus soluit, tenebitur accipiens in conscientia id quod ita accepit, ei restituere non enim ratio postulat, vt quis ex iniuria, vi aut iniquitate sua commodum sibi, vel alteri reportet, vt diximus in n. 4. quæ, moraliter loquendo, adhuc durat.
8. Est tamen valida promissio, si quis dum iniquè, & iniuriosè, sibi metus incutitur, vouit Deo, aut Sanctis aliquid, vt ab eo periculo liberetur, quia ille metus non est directè incussus ad extorquendum votum; nam illud inuoluntarium, quod ibi cernitur, solum habuit occasionem ob metum incussum ob alium finem, non ad finem emittendi votum. Similiter valet etiam promissio simplex, qua aliquis aliquid alteri promitteret, vt se ab eo periculo liberaret; quia ille cui id promissisti, tibi metum non incussit, nec alter respectu illius, & propter illum; ita Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. de voto, cap. 40. dub. 1. 10. & 11. Mol. tom. 2. de iust. disp. 267. §. si autem. Item iuxta hos Doctores valet promissio, qua quis alteri aliquid promitteret, ne se accuset de crimine, de quo iuste accusari poterat apud iudicem, & tenetur promittens illam implere; accipiens verò licet contra charitatem accipiat, & bonum publicum, non accusando illam, vt emendaretur, non tenetur restituere acceptum, quia non tenebatur de iustitia illum accusare, & sic peccat accipiendo contra charitatem, non contra iustitiam; quanuis enim promittens eam promissionem faciat inuoluntariè, quia alter vult illum accusare, & habet ius accusandi illum, & aliter non promitteret, nisi ob istum metum: tamen id est inuoluntariè physicè, non moraliter, nam moraliter non censetur inuoluntariè promittere, quia voluntariè dedit causam accusationis. Ita Lessius alegatus.

9. Cùm audis hæc verba, est fidei datio; velim hinc Fagundes de iustitia, &c.

animaduertas non censeretur dari fidem, & obligari in vtroque foro soli, & poli, verba enim generalia, expresso etiam promittendi verbo absolute prolata non obligant in particulari; vt si quis dicat, promitto me facturum, aut daturum tibi quidquid velis, vel iubeas, etiamsi id fiat non simpliciter ad complacendum, sed ad testandum animum officij, aut beneficii accepti memorem, ita Panormitanus, & alij ad cap. cum venissent, de institutionibus. Nauarrus in commentario de datis, & promissis num. 18. Anton. Gomez lib 2. variar. resolut. cap. 4. & probatur ex eadem cap. cum venissent, vbi absoluitur à promissionis vinculo Archidiaconus quidam, cuius hæc ad suum Episcopum verba dicta fuerant. Non tantum de Archidiaconatu, sed de omnibus bonis meis faciam quod tibi placeat. Quidam tamen referunt hæc verba ad metum, quem præfatus Archidiaconus de Episcopo conceperat, sed etiamsi ad metum non referrent, non obligarent in particulari verba tam generalia.

Idem esto iudicium, si promissio sit gloriosa, & ad iactantiam facta, vt docet Nauarr. modò citatus num. 20. & colligitur ex l. vltima, ff. de testament. quatenus habet bona illius, qui se Imperatorem heredem facturum iactauerat à fisco computari non posse, quod extendendum est ad similes promissiones, quæ passim ex urbanitate fiunt, dum aliquis alteri promittit se suaque omnia fore ad illius obsequium paratissima. Hinc soluitur illud dubium, de quo fuimus nuper rogati: nam in hac urbe Olyssipponis in domo lusoria erant quidam urbani homines, quorum vnus erat ditissimus, & alter regis minister, dixitque multis præsentibus minister regius ad virum ditissimum: Domine mi, tu es ditissimus, & cares filiis & vxore; cognati, & frater tuus similiter ditissimi sunt, relinque mihi tua bona post mortem, sumus enim valde amici. Respondit alter, relinquam ex vero corde, & bona voluntate, & ita promitto, postea obiit ab intestato, quaesitum fuit ex nobis quid iuris, & an teneret promissio: Respondi, non valere promissionem, nec tenere, tum quia ea verba magis pertinebant ad urbanitatem, quam ad promissionem, vt sæpè contingit inter viros urbanitatis plenos, tum quia fuit promissio iactantiosa, tum denique, quia vfus obtinet inter viros urbanos, vt talia promissa magis fiant ad speciem, & honorem, quam vt rigorosè impleantur, aut exigantur: & perpendi ad id potest optimus textus in l. si cui, ff. de seruitutib. vbi habetur, verba similia ciuilitè esse intelligenda iuxta humanam politiam, non rusticè, & in rigore obligationis.

Quod si aliàs ipsa verba, vel signa sint de se, & in se ambigua, aut si promissor dubitet, vtrum ex intentione promittendi, & se obligandi, an solum ad exprimentum præsentem animum, & voluntatem, propositumve ea protulerit; in vtroque foro inclinandum est in eius fauorem, restringendaque potius, quam amplianda sunt verba, & intentio, quia in dubiis in materia de iustitia, melior est conditio possidentis, & ille possessor est suæ libertatis, patet ex l. quidquid adstringenda, ff. de verbor. obligationibus.

Circa tempus autem, quo promissio implenda est, missis quibusdam difficultatibus, quæ à iuris peritis hic tractari solent; illud in vsu dici potest, promissionem implendam esse tempore præfixo, quando temporis determinatio præfiguratur: aliàs verò statim ex l. eum, qui Calendis, §. quoties, ff. de oblig. & in l. in omnibus, ff. de regulis iuris. vbi habetur, quoties in obligationibus dies non apponitur,

tur, presenti die rem deberi. Sed illud *statim*, mortali, & benigno modo interpretandum est, hoc est, cum primum commodè fieri possit, iuxta prudentis arbitrio in utroque foro, vide glossam, & Doctores ad textus hic citatos.

13. Cum addis *deliberate*, intellige deliberatione plena, qualis est illa, quæ sufficit ad peccatum mortiferum, & quæ ad votum validè emittendum requiritur, ita docet Nauartus in *summa Lat. cap. 18. num. 7. Molin. tom. 2. de iust. disp. 267.* unde si cum semiplena deliberatione, & consensu promissio fiat, non obligabit ad rei effectum, nec sub peccato veniali, quamvis cum illa venialiter peccetur; & ratio est, quia cum obligatio promissionis ex mera voluntate suscipiatur, rationabile est, ut in fauorem promissionis nullo modo censeatur suscepta, nisi promissor in illa perfectè consenserit. Confirmatur, quia, ut ait Gabriel in *supplemento ad 4. dist. 38. q. 1. art. 1.* votum Deo nuncupatum cum imperfecta, & semiplena deliberatione, nec sub culpa veniali obligat. Nec verò Caietanus in *summa, verb. perfidia*, huic doctrinæ contradicit, dum ait ex imperfectione actus posse fidei fractæ peccatum dari veniale: quia loquitur de imperfectione concernente ipsam fidei fractionem, non obligationem.

14. Sequitur, *de re licita, & bona*, hoc est, de re possibili, ne promissio sit vana, & stulta. Nam in impossibili non constituitur obligatio: nemo enim ad impossibile obligari potest, ut est per se notum, & habetur *reg. 6. de regul. iur. in 6.* continetur etiam in his verbis, quod non sit mala, ita quod sine peccato promitti, & sine peccato præstari queat, seu impleri, quia non potest contrahi obligatio ad peccatum patrandum: unde *cap. in malis 22. quest. 4.* hæc sententiæ ex D. Isidoro referuntur. *In malis promissis rescinde fidem. In stulto voto, nulla decretum. Impia est promissio, qua scelere adimpletur. & cap. ult. de pactis. Omnis promissio, aut pactio turpis iraditur inuvalida.* Et consonat expressè ius Cæsarum, *l. si stipuletur. l. generaliter. ff. de verb. oblig. ibi, generaliter nouimus turpes stipulationes nullius esse momenti.*

15. Si tamen res promissa ex parte sit possibilis, & licita, ex parte impossibilis, & illicita, valida erit, quoad eam partem licitam, & possibilem: inuvalida, quoad aliam. v. c. Promissio prodigæ donationis absque dubio obligabit intra eam quantitatem, quæ sine prodigalitate vitio donari potest. Patet ex *reg. 37. de regul. iur. in 6.* ibi, *utile non debet vitari per inutile.* & ex *§. quod si quis, Institut. de inutili stipulat.* vide Bartolum in *l. 1. ff. de verborum obligat.* & Panorm. in *cap. dilectus. n. 6. de præbend.*

16. Ceterum hic difficultas est, vitium omnis promissio contra legem prohibentem facta, sit irrita ipso iure; videtur enim affirmandum ex *l. si stipuletur, & l. non dubium, C. de legib. & ex cap. vides, dist. 10. & ex regul. 64. qua contra ius, ff. de regul. iuris in 6.* ibi, *qua contra ius sunt, debent visque pro infectis haberi.* Nihilominus resoluendum est non omnem promissionem legi contrariam, atque adeò illicitam, esse irritam, & inuvalidam: irritam tamen, & inuvalidam esse illam, cuius impletio est illicita, peccatumque siue mortale, siue veniale. Prior pars patet exemplo illius, qui post simplex castitatis votum matrimonium contrahit; licet enim contra legem voti illud contrahat, tamen matrimonium non est irritum, sed validum: posterior pars patet ex eodem voto, quia post matrimonium contractum potest reddere, eo quod in redditione debiti nullum sit peccatum, non potest tamen petere eo quod in petitione detur peccatum. Quare certum est, imò certo certius, omnem pro-

misionem, in cuius impletione cernitur peccatum, non valere, eo quod ad peccandum nulla obligatio valida esse potest, ut patet ex his quæ diximus ex D. Isidoro *num. 14.* nam promissio cum sit de re licita, non est vinculum iniquitatis, & ad illicitum obligari non potest. Notabis tamen esse quasdam leges purè prohibitiuas, quæ prohibent actum, sed non annullant, neque irritant illum; alias verò esse purè irritatiuas, quæ contra priores sunt, validè sunt, licet illicitè fiant, quia leges simpliciter prohibitiuæ non annullant actum ex vi ipsius prohibitionis. Quæ verò contra posteriores sunt, inuvalidè sunt, & illicitè, quia irritant, & sunt irritatiuæ omnium actuum qui contra illas sunt. Et sic omnis lex irritatiua, simul est prohibitiua; non tamen omnis lex prohibitiua, est irritatiua: atque adeò resoluendum est legem purè prohibitiuam nunquam irritare actum. Ita illustrissimus Cunha Archiepiscopus Bracharensis, nunc Olyssipponensis, in *decretalibus ad cap. vides, dist. 10. num. 2. fol. 57. col. 2.* Soares de *legibus, lib. 5. cap. 27. num. 6.* Valquez *1. 2. disp. 164 cap. 3.* quos ipse citat. Si lex prohibitiua procedit ad pœnas, non obligant pœnæ, nisi post latam iu licis sententiam: unde non placet Gregorius Lopez *partia 5. tit. 11. leg. 28. glossa 7.* quatenus ait omnem legem simpliciter prohibitiuam semper censi haberi intrinsecè, & ex sua natura clausulam derogatoriam, & esse annullatiuam actuum, quos prohibet, quod planè falsum videtur; nam mens legislatorum ex verbis legis desumenda est, & aliud est prohibere, aliud irritare: frustra enim & superflue conderent Principes leges irritatiuas, si omnes leges prohibitiuæ irritatiuæ simul essent, ut de se patet.

Hæc particula, *de re licita, & bona*, de qua hactenus, petit aliam difficultatem, an promissio de re bona, sed tamen maioris boni impeditiua sit valida? Nam Caietanus *2. 2. quest. 23. §. ad horum evidentiam*, non obscure negat, dum obiter ait, quidquid aut malum, aut maioris boni impeditiuum est, sub fidem, & promissionem cadere non posse; quod tamen ex aduerso videtur affirmandum. tum, quia promissio facta alteri personæ de contrahendo cum illa matrimonio, est valida, & tamen bonum matrimonij impedit maius bonum status continentis, & professionis Religionis: tum, quia Theologi inter promissionem Deo, aut homini factam, solent hanc distinctionem facere, quod facta homini sit valida, etiam de minori bono impeditiuo maioris; secus autem de promissione facta Deo, eo quod Deo non possit esse magis gratum, quod est minus bonum, homini autem possit. Itaque promissio facta homini, sufficit quod cadat in rem bonam, & sit de re bona, & licita, quamvis interdum ob maius bonum poterit postponi, quæ ratione qui fidem dedit, & promisit alteri matrimonium, potest Religionem ingredi.

Hic etiam consequenter ad hanc particulam, *de re bona, & licita*, tractari poterat illa difficultas, an quando promissio est de re non aliunde mala, quam quod ex turpi causa, & sine vitietur, ut cum promittitur alteri pecunia pro homicidio patrandò, pro assequenda scemina ad concubituum, &c. obliget, sed hanc difficultatem commodius tractabimus infra *cap. 4.*

Vltima particula definitionis est, *de re grata ei, cui sit promissio*; quia cum in gratiam illius fiat, si illi incommoda sit, aut omnino ingrata illius impletio, cessabit omnis implendi obligatio: ex doctrina hactenus tradita colliges tres condiciones, quæ in iuramento promissorio requiruntur, nimirum,

17.

18.

19.

rum, iustitiam, iudicium, & veritatem, etiam in simplici promissione exigunt. Debet enim esse in primis iusta, hoc est, de re licita, & bona, quia si de re iniusta fuerit, iniusta, & iniqua erit. Debet esse cum iudicio, & discretione facta; quibus verbis inter alia includitur, quod res sit grata promissario. Debet esse verax, id est, quod promittens dum promittit, fidei non promittat, & verum habeat animum promittendi, præstandique promissum, iuxta ea quæ diximus num. 3.

20. Ceterum præstare fidem, & implere promissum non tenetur promittens, si mutetur status personarum, & negotiorum, ut cum Seneca, & Tullio observat D. Thomas 2. 2. quæst. 109. art. 3. ad 5. Caietan. quæst. 88. art. 1. & quæst. 113. ad finem comment. 7. Navarr. in summa Lat. cap. 18. num. 7. Sotus lib. 7. de iust. quæst. 2. art. 3. ad 1. quod intellige de notabili mutatione, ut si res promissa facta sit impossibilis, vel illicita, vel inutilis, vel ingrata, & perniciose promissario, ut, v. g. si promissus ei esset ensis, & ipse tempore petitionis in insaniam verteretur, aut illum peteret ad occidendum alterum. Item si multum difficultas reddatur promissori, ut si promissit iure aliquod, & postmodum gravia negotia ei occurrerint. Denique omnis ea difficultas, siue superveniens, siue iam existens, quæ si occurrisset, & sciretur, vel ipse non promississet, vel eam casum excepisset, solvit vinculum & obligationem promissionis. Et ratio est, quia promissio non nisi ex voluntate promittentis vim habet; quare non obligabit ultra illius voluntatem, & intentionem rationabiliter interpretatam, & sicut per æquitatem excipimus à lege absolute lata eos casus, quos verosimile esset ipsum legislatorem formaliter, aut virtualiter voluisse excipere, ita interpretari debemus promissionem, quæ est quasi lex, quam promissor sibi imponit, atque ipse erit aptissimus suæ promissionis interpretis; si testetur mentem suam non fuisse in hoc, vel illo casu siue cogitato, siue non cogitato se obligare. Oportet ergo, ut ait Caietanus loco citato ad quæstionem 113. considerare impedimenta supervenientia, & conferre illa cum re promissa, & ex huiusmodi collatione facta, quod recta ratio honestum suaserit, id exequi perpensis etiam aliis circumstantiis.

1. Superest in hoc capite resoluendum cuiusnam virtutis actus sit promissio, & promissionis impletio? Promissio igitur, ut de illa hæcenus egimus, est actus liberalitatis; promissionis tamen solutio ad fidem, seu fidelitatem pertinet, quæ virtus, auctore Tullio de officiis lib. 1. fides dicitur, quia per eam fiunt dicta, & ab eodem ibi definitur, *dictorum conventorumque constantia, & veritas*; & ideo ipsa promissio, ut à promissore procedit, fides definitur, est *fidei datio*, &c. ut à promissario acceptatur, dicitur veritas, & fides, seu promissio ad liberalitatem: impletio verò, & acceptatio illius ad veritatem pertinet, iuxta illud Virgilianum, *Accipe, daque fidem*, ubi datio, & acceptio tanquam quid dixerat virtutis ponitur. Difficultas tamen est, utrum fides, seu fidelitas sit diuersa virtus à veritate, an potius cum veritate coincidat? Hoc posterius tenet Caietanus allegatus, mihi quæ etiam placet, quia eiusdem rationis esse videtur verum dicere, & dicta implere, seu verificare. Illud enim, hoc est, verum dicere, est adæquate dicta menti: hoc, id est, dicta verificare, & implere, est adæquate facta dictis, & constat ex eo quod illos homines, qui fidem datam exoluunt, appellamus veraces, & ideo in definitione Tullij, fides, definitur fides dictorum. Denique D. Thomas 2. 2. quæst. 80. art. unico ad 3.

Fagundes, de iustitia, &c.

expressè ait fidem, per quam fiunt dicta, includi in veritate. Unde etiam colliges hanc fidei virtutem residere in voluntate; quidquid hæc de re dicat Sotus lib. 7. de iust. quæst. 1. art. 2. ad finem, dum ait promissionem pertinere ad intellectum, & ad partem quandam prudentiæ; nam veritas, cum qua fides coincidit in voluntate sedem habet, docente eodem D. Thoma 2. 2. quæst. 109. art. 3. ad 2. ex Aristotele 2. Ethicor. cap. 7.

22. Neque obstat quod idem D. Thom. 2. 2. q. 88. art. 1. dicat promissionem esse actum rationis, id enim intelligit de promissione sumpta naturaliter, sicut & manifestatio veritatis eodem modo ad intellectum pertinet, cum quo stat, quod formaliter tam promissio, quam veritas in voluntate consistat, quatenus scilicet, intendit verum in ipsis dictis, & promissis per intellectum ordinatis, præterquam quod promissio non est actus fidei, sed ipsa promissionis impletio, ut dictum manet. Verum illud difficile apparet, fidem coincidere cum veritate, cum veritas deficiat à propria ratione iustitiæ, eo quod non respiciat debitum legale, sed morale, in quantum, scilicet, unus homo ex honestate debet alteri manifestationem veritatis, ut docet D. Thomas illo art. 3. quæst. 109. at verò fides propriam iustitiæ rationem sortiatur, cum versetur circa debitum rigorosum, quale est servare promissa, atque aded dicatur à Tullio totius iustitiæ fundamentum, pro cuius difficultatis explicatione distinguenda est duplex promissio ex intentione promittentis. Altera, si ille se intendat rigorosè obligare. Altera, si solum ex honestate, & decentia morali; & in primo casu dicendum est ipsam fidem implentem promissa, esse ipsam propriam iustitiæ, cum versetur circa reddendum alteri legale debitum: in secundo verò coincide e cum veritate, & hoc secundo modo, fidem sumpsisse D. Thomam, quando eam in veritate inclusit, quod vel inde colligas; quia quæst. 88. citata, art. 3. ad primum, ait secundum honestatem ex qualibet promissione hominem homini obligari. Merito tamen hanc solum fidei acceptionem videtur curasse, quia, ut ait Caietanus quæst. 88. artic. 1. communiter homines ex simplici promissione non intendunt se obligare rigorosè, sed solum de quadam honestate; ita quod si promittant, pressius urgeantur, quam si non promitterent, & id ipsum ait Sotus num. 4. d. 10. quæst. 1. art. 2. *Promissio simplex*, inquit, *ex genere suo non obligat sub reatu mortali*, secus tamen videtur sentire lib. 7. de iust. quæst. 2. art. 1. cuius signum est, quia iurare promissionem sæpe renuntiant homines, non alia de causa, nisi quia ligare se strictius nolunt, arbitantes ex simplici promissione se non teneri, nisi ex quadam honestate morali, atque hinc fortè est quod promissiones parum æstimentur, iuxta illud,

Promissis diues quilibet esse potest.

23. Et fides, quæ in huiusmodi debito spectatur, fundamentum iustitiæ appellatur. Si quidem fides, quæ debitum legale respicit, est ipsissima iustitia, dicitur tamen illa fundamentum iustitiæ, quia homines veraces in soluenda fide de honestate solum obligant, à fortiori fidem de rigore iustitiæ adstringentem servabunt: quomodo autem, & quatenus obliget promissio acceptata, an ex iustitia, an fidelitate, capite sequenti agemus.

CAPVT II.

Vtrum promissio simplex acceptata obliget ex iustitia, an ex fidelitate, & si ex fidelitate, in qua quantitate obliget ad mortale.

1. Ex accidenti obligat promissio de iustitia ad restitutionem damni dati ob id, quod quis promissionem frangat.
2. Simplex promissio, etiam acceptata, obligat ex fidelitate tantum.
3. Procedit ex mera gratia & liberalitate.
4. Non includit ex sua natura actualem aliquam rei donationem.
Quando sit per scripturam publicam, aut per schedulam, an obliget ex iustitia. *ibid.*
5. Pendet ex voluntate promittentis, qui potest se obligare ex iustitia, vel ex fidelitate, pro ut maluerit; dum tamen specialiter se non obligat ex iustitia, manet obligatus ex fidelitate, & honestate.
6. An post acceptationem transeat in pactum iustitiae, seu fidelitatis.
7. Refertur opinio asserens obligare ex iustitia, quae est probabilissima.
8. Soluuntur fundamenta huius opinionis.
An in foro externo tribuat actionem promissaria contra promittentem. *ibid.*
9. Promissio acceptata transit in pactum fidelitatis, non iustitiae.
10. Promissarius per acceptationem in foro conscientiae non acquirit ius iustitiae contra promissorem.
11. In qua quantitate obliget sub mortali, supposito, quod ex fidelitate tantum obliget.
12. Promittens gratis, & liberaliter matrimonium sine reciproca promissione illius, an teneatur ad promissionem sub mortali.
13. An promissio simplex gratis, & liberaliter facta ex genere suo obliget sub mortali, licet ex paruitate materia venialiter tantum obliget, & n. 14.
14. Promissio simplex, & liberalis, tota pendet ex intentione promittentis.
15. Si promittens intendat se obligare omnino, & quantum potest, censendus est se voluisse obligare ex iustitia.
16. Obligatio fidelitatis haeret persona promittentis, & non transit ad heredes illius.

NOTARI velim primò, neminem, aut paucissimos dubitare peccatum esse mortiferum frangere promissionem, & teneri ad restitutionem iustitiae rigorosae violatorem promissionis simplicis ex accidenti, quatenus, scilicet, ex violatione illius sequitur notabile damnum alteri: ut si promisisti alicui centum aureos mutuos, & ille tuae promissioni fidens, non sibi prouidit aliunde, ex quo graue in rebus suis detrimentum passus est, teneris ad restitutionem, quia fuisti illi causa damni efficax, & qui alteri est causa damni efficax, damnum dedisse videtur, ita Sancius *lib. 1. de matrim. disp. 5. num. 1.* Status igitur huius questionis est, quando ex promissione non impleta, nullum aliud sequitur damnum proximo, quam carere te promissa, an tunc promissio obliget ex iustitia, an ex fidelitate, & quae quantitas, si ex fidelitate

tantum obliget, sufficiat ad mortalem culpam.

Sic statuo primò, simplex promissio etiam acceptata, ex genere suo non obligat ex iustitia, sed tantum ex fidelitate, & honestate morali, nisi promittens ex speciali intentione sua de iustitia se velit obligare, ac proinde promissor violando promissionem, non est mendax, nec iniustus, sed est tantum infidelis, & mutator voluntatis, nec peccat contra iustitiam, sed contra fidelitatem. Quòd non sit mendax, sed infidelis tantum, patet, quia quando promisit, verum animum habuit promittendi, implendique promissum, ut supponimus, & postea si mutauit voluntatem, & fidem alteri datam violauit, non quidem mentitur, sed fidem frangit, & ideo infidelis est, ad nullam restitutionem ex iustitia obligandus est directè, & ex vi promissionis. In hac tamen violatione pro quantitate rei magnae, vel paruae promissae, & pro qualitate personarum culpa mortalis potest dari commissa contra fidelitatem homini debitam, ex quadam honestate morali. hanc sententiam sic explicatam tenet Sotus *in 4. dist. 20. quae. 1. artic. 2.* Soares *de auxilijs disp. 2. sect. 2. fol. 412.* Molin. *tom. 2. de iust. disp. 262. §. illud deinde, & §. illud postremo.* Azor *tom. 1. lib. 11. cap. 5. quae. 3. in fine.* Henriquez *de excommun. lib. 13. cap. 17. §. 5.* D. Thom. *2. 2. q. 88. art. 1.* Caietan *ibi.* addit tamen Caietanus, promissionem simplicem, cum obliget ex fidelitate tantum, semper obligare sub veniali, nunquam sub mortali, etiam in quacumque quantitate magna, in quo fallitur, nam pro varietate rei magnae, vel paruae promissae, peccatum erit mortale, vel veniale, ut docet Nauarrus *in summa lat. cap. 17. num. 6.* Azor, & Molina *locis allegatis*, qui omnes docent promissionem violatam in re, & quantitate quae in foro conscientiae sufficeret, ad culpam mortiferam sufficere, etiam in promissione, sed de hoc statim dicemus. Addit verò Soares *tom. 2. de religione lib. 4. de voto, cap. 16. §. num. 2.* promissionem etiam iuramento confirmatam, non inducere obligationem iustitiae, quia iuramentum non addit nouum vinculum iustitiae erga homines, sed religionis erga Deum.

Probatum haec conclusio, & opinio, primò ex fundamento Molinæ citati, quia simplex promissio est gratuita, & merè liberalis fidei datio, & ex mera liberalitate procedit; ergo non est credendum voluisse aliquem ex promissione sua liberali tribuere aliis ius iustitiae aduersus se ipsum, unde in potestate promittentis erit, velle se ex particulari intentione sua ex iustitia obligare; quando ergo non constat de hac speciali intentione, credendus est voluisse tantum se pro foro conscientiae ex fidelitate obligare, & in conscientia standum est intentioni promittentis. In foro verò externo coniecturis vtendum est, nam si publica scriptura, vel chirographo à se subscripto quis diceret, Promitto, vel me obligo ad hoc, vel illud tibi dandum, censeretur in foro externo voluisse se obligare ex iustitia, & non ex fidelitate, hoc est fundamentum Molinæ.

Probatum secundò ex fundamento Soarij, quia simplex, & pura promissio, non includit ex sua natura actualem aliquam donationem, sed puram & meram obligationem fidei faciendi, vel donandi aliquid in futurum; ergo non includit obligationem iustitiae: obligatio enim iustitiae in te ad me, requirit in te ius aduersum me. Ante promissionem verò nullum ius habebas in me. Post promissionem acceptatam, nihil tibi dedi, sed me obligavi de dando in futurum, & promisi me daturum, nihil tamen dedi, alioquin ea promissio simplex, esset donatio actualis, non pura, & simplex promissio. Dices, dedi

disti mihi ius? Id ego nego, quia illud ius, moraliter loquendo, est quedam res, quæ à iuris peritis, res incorporalis appellatur, ac proinde si promissio de futuro ius iustitiæ induceret, iam non esset promissio de futuro, sed alicuius rei donatio: & ad summum si quod ius tibi dedi, fuit ius quoddam morale inducens obligationem moralem, qua ego teneor ex fidelitate, implere fidem meam, quam tibi obligavi.

5. Tercio probatur, quia promissio liberalis pender ex voluntate promittentis, qui potest nolle in presenti se obligare ex iustitia, sed tantum fidem suam dare, & obligare per illam, & ita de facto se homines cum promittunt obligant, nisi aliunde ex speciali intentione per eam promissionem se velint ex iustitia obligare, quia cum tota ea obligatio pendeat magis ex intentione promittentis, quam ex verbis, non est dubium posse illum, hoc, vel illo modo, se obligare ex iustitia, aut ex fidelitate, pro ut maluerit, iuxta ea, quæ diximus, & auctores, quos allegavimus *cap. precedenti num. 3.*

6. Neque obstat promissionem acceptatam transire in pactum duorum, promittentis, scilicet, & acceptantis, eo quod constet ex consensu duorum: pactum enim nihil aliud est, quam consensus duorum, vel plurium in idem, ex quo pacto nudo, oritur civilis obligatio adversus contrahentes illorumque hæredes, ut constat ex *l. si quis argentum, §. ultim. C. de donat. & ex lib. 4. ordinationum Lusitanie tit. 70. in novis, & ex iure canonico in cap. 1. de pactis.* Non obstat, inquam, quia iura præsumunt promittentem habuisse animum, se civiliter, & ex iustitia obligandi, & ideo civilem tribuunt actionem adversus illum post acceptationem promissionis, & adversus illius hæredes ad soluendum promissum, illosque ex iustitia obligat. Nos vero loquimur de obligatione ex natura rei, & naturali, quæ oritur ex vi talis promissionis, seclusa dispositione iuris civilis, vel canonici: dicitur autem pactum consensus duorum, vel plurium circa idem, iuxta materiam subiectam fidelitatis, vel iustitiæ, ut statim patebit: unde est pactum fidelitatis, & pactum iustitiæ.

7. Sunt tamen multi Doctores, & gravissimi, quorum opinio est probabilissima, qui tenent promissionem gratuitam, & liberalem acceptatam obligare ex iustitia promittentem, inter quos est Sancius *tom. 1. de matrim. lib. 1. disp. 5. num. 20. & num. ultimo,* affirmans in potestate promittentis esse, vel se obligare vel ex iustitia, vel ex fidelitate, dum tamen expressam hanc voluntatem se obligandi ex iustitia, aut ex fidelitate non habet, sed simpliciter promittit rem notabilem, & talis promissio acceptatur, aut eam promissionem sic acceptatam obligare ex iustitia rigorosa, non ex fidelitate, modò naturam promissionis ipse non ignoret, hanc sic explicatam tenet etiam Lessius *tom. 1. de iust. lib. 2. dubit. 8. num. 55.* Navarrus *in summa Latin. cap. 18. num. 6.* Sorus *lib. 7. de iust. quest. 2. art. 1. ad 1. Covarr. in cap. quamvis pactum, part. 2. §. 4. num. 24. & 25.* Angelus *verb. pactum. num. 4.* Richardus *in 4. dist. 38. circa tertium principale quest. 3.* D. Anton. 2. *part. tit. 10. cap. 1. §. 4.* Sylvester *codem verb. quest. 4. & verb. lex quest. 10.* & alij, quos citat Sancius, apud quem illos videre poteris. Fateor hanc opinionem esse communiorē apud utriusque iuris Doctores, & suadet ex validissimis fundamentis. Primum, quia omnis promissio acceptata tribuit actionem in foro externo promissario adversus promittentem, & promissor cogitur illam implere, & illius hæredes ad id etiam coguntur, ut

omnes Doctores tradunt; ergo inducit strictam, & rigorosam obligationem iustitiæ. Secundo, quia promissio acceptata transit in pactum; pactum enim nihil aliud est, quam consensus duorum, vel plurium in idem, ut probat *lex 3. ff. de verbor. obligat. & docet Rebellus 2. part. de obligat. iustit. lib. 18. quest. 1. initio,* & Sylvester *verb. pactum 1.* unde cum promissio acceptata nihil aliud sit, quam consensus acceptantis, & promittentis circa rem promissam, sine dubio transibit in pactum iustitiæ post acceptationem. Tertio, quia repugnat, ut aliquis velit per promissionem se alteri obligare ad aliquid, & nolit ei dare ius ad rem promissam, quia hæc duo correlativa sunt; antequam enim promissio acceptetur, non obligat, post acceptationem vero iam obligat. Requiritur ergo acceptatio, ut obliget, & non alia ratione requiritur, nisi quia promissarius per acceptationem promissionis acquirit ius in rem promissam.

8. Sed huiusmodi fundamenta licet valida videantur, facile tamen solvuntur.

Ad primum respondeo promissionem acceptatam tribuere promissario adversus promittentem actionem civilem in foro externo, & inducere obligationem iustitiæ in eodem foro, quia præsumunt iura, promittentem voluisse se promissario ex iustitia obligare, & merito id præsumunt, quia constat de promissione, & acceptatione, & non constat de intentione; at secus in foro conscientiæ, & ex natura promissionis gratuitæ; natura enim promissionis gratuitæ, & liberalis non est tribuere ius iustitiæ promissario, sed est tantum obligare fidem, & inducere debitum fidelitatis ad standum promissis.

9. Ad secundam respondeo, promissionem acceptatam transire in pactum fidelitatis, ex cuius violatione non resultat obligatio iustitiæ; fidelitas enim est obligatio tantum personæ, non bonorum ipsius personæ promittentis, & ideo ex effractione solummodo pacti utrinque onerosi, aut facti de re aliunde debita, subsultat, pullulatque obligatio iustitiæ, secus quando est de re omnino liberali, & gratuita, in qua nulla promittens obligatione tenetur, nisi, quam ipse sibi vult imponere; cum ergo non constet voluisse se per eam promissionem ex iustitia obligare, dicendum est esse pactum fidelitatis, quod lato modo dicitur pactum, quatenus est consensus duorum circa idem, vel in idem, hoc est, circa materiam liberalem, & merè gratuitam obligantem ex fidelitate tantummodo, nam solum illud dicitur pactum rigorosum, & ex iustitia obligans, vel adstringens, quod ex utraque parte onerosum est, aut ex materia antecedenter debita: & verò, si velis pactum promissionis liberalis acceptatæ appellare pactum iustitiæ, dicitur tunc quidem improprie, & lato modo pactum iustitiæ, quatenus fidelitas est pars potentialis iustitiæ, & ad illam revocatur, quatenus alium respicit, ut bene notarunt Soares, & Sotus *num. 2. relati.*

10. Ad tertium dico verum esse requiri acceptationem, ut promissio obliget, nego tamen causam huius rei esse, quia promissarius per illam acceptationem acquirit ius iustitiæ adversus promittentem; requiritur enim illa acceptatio, quia ante illam erat promissio, veluti suspensa, & tantum conditionata, & per acceptationem transit in absolutam, nam cum illa promissio facta sit in favorem alterius, intrinsecè defert secum hanc conditionem, *si illi gratia fuerit, & ab eo acceptata;* dum ergo non fuerit acceptata, neque ex fidelitate obligabit, quod potest confirmari ex promissione, quam dominus facit

seruo cui sine dubio ex fidelitate obligatur, non ex iustitia, quia seruus non est capax acquirendi, & habendi ius iustitiæ aduersus dominum: ergo similiter potest vnus homo alteri obligari, & non ius iustitiæ illi conferre, vt docet Soares *de auxilijs in relect. libertati diuine, disp. 2. sect. 2. fol. 412.*

11. Rogas primò, supposito, quòd promissio acceptata ex fidelitate tantum obliget promittentem: in qua quantitate obligabit ad culpam mortalem? & planè circa hanc quæstionem Azot *p. 1. lib. 11. cap. 3. quas. 3.* & Molina *tomo 2. de iust. disput. 262.* & alij, docent promissionem violatam obligare promittentem ad culpam mortalem in materia, & quantitate, quæ in furto esset mortalis. Contrarium tamen (& meritò) sentit Ludouicus Lopez *1. part. instrum. in noua. edu. cap. 180. §. 1. seruo requiritur, & lib. 1. de contract. cap. ult. ad finem §. at vero,* vbi ait cum Reñ: quòd quamuis furtum decem regalium ætis, esset mortale in furto, non tamen esset mortiferum in materia promissionis liberalis, cum illo consentit Lessius *tomo 1. de iust. lib. 2. cap. 13. dub. 8. num. 36.* vbi docet maiorem quantitatem requiri in promissione, quam in furto, non tamen declarant hi auctores, quanta requiratur. Planè Sancius *tomo 1. de matrimonio, lib. 1. disp. 5. num. 24.* credit quadruplo maiorem requiri. *Primo*, quia obligatio promissionis liberalis multò minor est, quam obligatio furti, perfidia enim, seu fractio fidei promissæ non aufert rem alienam sicut furtum. *Secundo*, quia multò minor est iniuria cuius signum est, quia multò grauius queruntur homines de re furto ablata, quam de fide data, & in libetali promissione violata: ex quo inferes nimis rigorose locutum fuisse Petrum Nauarram *lib. 1. de iust. cap. 2. in noua edit. dub. 7. corollario. 3. num. 329.* affirmantem promittentem liberaliter vnum sacrum animo se obligandi, & omittentem illud, peccare mortiferè, eo quòd detrimentum spirituale, quod inde sequitur, est graue, imò grauius, quam detrimentum temporale. Sed non mihi placet hæc opinio Nauarræ: neque enim damnum spirituale conferendum est cum temporali; alioquin promittens semel orationem Angelicam, peccaret mortiferè, si omitteret, quòd non est dicendum; damnum enim illatum cum spirituale sit, antefertur cuiuscumque temporali: quare ad iudicandum, an sit graue damnum, necne, non conferendum est temporale cum temporali, & spirituale cum spirituali.

12. Promittens tamen gratis, & non per modum contactus matrimonium, quamuis non accedat repromissio, sed tantum pura acceptatio, tenetur sub culpa lethali fidem seruare, quia est promissio simplex in re grauiissima. Sic Sancius *tomo 1. lib. 1. de matrimonio, disp. 5. num. 26.* Bartholomæus Ledema *de matrimonio, dub. 8. §. annotare hic oportet primo.* Lessius *tomo 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 1.*

13. Dubium tamen hic est, an promissio simplex acceptata, ex genere suo obliget semper sub mortali culpa, an tantum sub veniali, licet ex accidenti obliget ex paruitate materiæ sub veniali? Et hæc de re duplex opinio circumfertur.

Prima asserit obligare tantum ex genere suo sub veniali culpa. hanc docet Caietanus *2. 2. quæst. 113. art. 1.* Sotus *in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 2. ibi, promissio, inquit, simplex ex genere suo non obligat sub reatu mortali.* Tabiena *verb. pactum, §. 2.* Syluester *verb. pactum, num. 4. limitacione 1.* Richardus *in 4. dist. 38. quæst. 3. art. 3.* D. Anton. *2. part. tit. 10. cap. 1. §. 4.* Henriquez & alij, quos citat, sed non sequitur, Sancius *lib. 1. de matrim. disp. 1. num. 8.* & debent tenere omnes qui dicunt promissionem obligare ex fide-

litate, quos citauimus *num. 2.* Fundamentum horum Doctorum est, quia violare promissionem secluso damno tertij, & seclusa intentione nocendi ex obiecto videtur tantum veniale, quia fides humana non obligat, nisi tantum ex quadam honestate morali, & ex quadam decentia personæ, ac promide tantum, ex veniali. Potest tamen res tam grauis esse, in qua non seruetur fides, vt mortale sit, vt dictum manet.

Secunda docet, ex obiecto, & genere suo semper esse mortiferum peccatum fidem frangere in promissione, & solum ratione materiæ posse esse veniale: ita Panormitanus *in cap. iuramentum 22. quæst. 5. & in cap. 1. de pallio, & in cap. & si cautio de fide instrument.* Sotus *lib. 7. de iust. quæst. 2. art. 1.* Nauarrus *in cap. 18. num. 6. in summa Latina.* Salon *2. 2. quæst. 4. de matrim. Aragon. 2. 2. quæst. 62.* & alij, quos citat Sancius *lib. 1. de matrim. disp. 5. num. 20.* & debent tenere omnes qui dicunt promissionem simplicem obligare ex iustitia, quos citauimus *num. 7.* Probant primo, quia seruare fidem datam post acceptationem illius, non solum pertinet ad honestatem, & decentiam personæ promittentis, sed etiam ad iustitiam, cum violetur pactum, quòd in consensu voluntatis promittentis, & acceptantis consistit. *Secundo*, quia promissio, quæ fit coram Notario, & testibus, vel scripto obligat sub mortali ex obiecto, & genere suo; assensu autem eorum non addit nouam obligationem, sed supponit illam: ergo promissio de se ad mortale obligat.

Resolutio sit, non omnem promissionem simplicem obligare sub mortali culpa, sed id pendere ex intentione promittentis; si enim se speciali sua intentione per illam voluerit obligare ex iustitia, mortifera culpa erit non implere illam, nisi paritas materiæ excuset: si autem hoc ex speciali intentione non intenderit, obligabit tantum ex fidelitate, & honestate personæ, atque adeò ex genere suo ex veniali; per accidens tamen, & ex grauitate materiæ promissæ obligabit sub mortali, iuxta ea, quæ diximus in conclusione *num. 2.* explicata: constabit autem voluisse promittentem se obligare ex iustitia, si per scripturam publicam, per scriptum, vel schedulam à se subscriptam promisit; quando verò non constat ex instrumento publico, vel scripto, aut schedula assignata à promittente vel aliunde, quòd ex iustitia se voluerit obstringere, dicendum est, velle se tantum ex fidelitate obligare, atque adeò ex obiecto suo esse veniale promissionem infringere, quamuis habita ratione grauitatis rei promissæ, & personæ promittentis mortiferum peccatum esse possit, illam infringere. Quia inter personam graues hæc sufficiens causa erit ad rumpendam amicitiam, & ad duellum alterum prouocandum, si id liceret per factos canones.

Sed quid si promittens se intendat obligare omnino, & quantum potest? Respondeo id sufficiens esse ad iudicandum, voluisse se obligare ex iustitia; sed addo, non solere homines ita se communiter obligare, cum liberaliter promittunt. Planè Henriquez *lib. 3. de excommunicat. cap. 17. §. 5.* sic ait: *Promissio facta homini per se non obligat ex iustitia commutativa obligatione restituendi rem promissam, sed fides hæc obligat sub veniali, vt impleatur solum, si vero quis acceptatam promissionem reuocet sine causa peccat, sed non tenetur restituere, nisi in iudicio conuictus.* Sic non tenetur Ecclesiasticus restituere elemosynas debitas, quia ex fidelitate solum largiri tenetur. Hæc ille.

Velim tamen animaduertas ad finem huius capituli, multum referre non esse hanc obligationem

ex iustitia, sed ex fidelitate tantum: primo, quia si sit ex fidelitate, non tenebitur promittens ad restitutionem, si promissionem infringat, nec ad hæredes illius hæc fidelitatis obligatio transferetur. Secundo, quia non poterit tunc promissarius in conscientia, sua auctoritate rem sibi vindicare, quæ omnia effici poterunt, si obliget ex iustitia, quia obligatio fidelitatis hæret personæ, ac proinde extincta persona extinguitur talis obligatio: obligatio autem iustitiæ est obligatio realis, & non extinguitur cum persona, ita Salon. tom. 1. de iust. quest. 5. de matrim. art. 3. dubit. 3. ubi appellat hæc fidelitatem iustitiæ secundum quid, quatenus hæc fidelitatis obligatio est ad alterum; in re tamen asserit esse fidelitatis, & ideo per se & ex vi sua non transire ad hæredes, transire tamen per accidens eo modo, quo diximus num. 1. Hæc in foro conscientiæ, nam in foro externo ad hæredes transibunt post latam sententiam, quia præsumunt leges voluisse promittentem se ex iustitia obligare, ita Soares de auxilijs in relect. libertatis divina disp. 2. sect. 2. fol. 412. ad finem sectionis.

CAPVT III.

Vtrum promissio purè interior facta homini vim habeat obligandi.

- 1 Promissio interna est illa, qua nec verbis, nec signis externis manifestata est.
- 2 Si facta sit Deo, & Sanctis propter Deum, obligat in conscientia.
- 3 Refertur prima opinio asserens promissionem internam factam homini obligare promittentem saltem ad illam manifestandam promissario.
- 4 Præfertur negans.
- 5 Soluuntur argumenta prima opinionis.
- 6 Promissio externa habet vim obligandi ab interna, & ab actu interno non purè sumpto, sed pro ut coniungitur cum manifestatione externa. ibid.
- 7 Quid promissio externa addat ad simplex propositum.
- 8 Quid si promissioni interna accedat iuramentum. ibid.
- 9 An cum promissor reuelat promissario internam promissionem, opus sit, ut illam renouet, & ratam habeat.
- 10 Promissio externa absenti facta, non obligat antequam ille eam acceptet, vel alius pro illo de iure habilis ad acceptandum.
- 11 Nec obligat promissorem ad illam per nuntium manifestandam, ut dictum manet num. 3. & 4.
- 12 An possit quis se alteri obligare per actum purè internum, sicut se Deo obligat, & ut se exoluat ab ipsa obligatione, an teneatur suam promissionem internam illi manifestare.
- 13 Promissio interna facta homini ab initio fuit inualida.
- 14 Actus interni non sunt apta signa, ut se homines intelligant, aut communicent. ibid.
- 15 Etiam si internè promittens manifestaret suam internam promissionem promissario, non ideo ei maneret obligatus, nisi de nouo se vellet per eam manifestationem obligare. ibid.

1. RAVIS questio est inter Doctores tam Theologos, quam iuris canonici petitos, an promissio purè interior facta homini,

ita promittentem obliget in foro conscientiæ, ut in illo teneatur stare promissio, illamque implere, aut saltem illam manifestare promissario, ut post manifestationem promissum implere teneatur. Est autem promissio merè interna illa, quæ nec verbis, nec signis externis manifestata est, sed qua quis secum interiùs dicit: Promitto, vel dono equum meum Petro, & inter internas promissiones etiam numerari possunt illæ, quæ fiunt verbis, & signis externis, nemine audiente, nec vidente.

Et in primis si loquamur de promissione facta Deo, vel Sanctis propter Deum, atque adedè de voto, non est dubium, votum internam Deo, & Sanctis propter Deum nuncupatum in conscientia valere, & obligare. Votum enim internum, quod nihil est, quam promissio interna facta Deo, obligat, ut in materia de voto in primo nostro tomo Decalogi ostendimus; est enim Deus inspector cordium, iuxta illud 1. Reg. 16. Homo videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor; & illud Psalmi 7. scrutans corda, & renes Deus; & illud Christi Domini ad Phariseos, Quid cogitatis mala in cordibus vestris, Lucæ 7. cum autem solus Deus internas hominum cogitationes agnoscat, intentionesque & vota, illa acceptat, si sint de re bona melioris non impeditiva, & reliquas condiciones habeant, quæ ad votum requiruntur. His positis,

Veniamus iam ad rem. Circa hæc questionem duas inuenio opiniones.

Prima docet promissionem purè interiorem factam homini obligare in conscientia, (de quo foro solum loquitur) promittentem, eam tenent Sanctius de matrim. lib. 1. disp. 3. num. 4. ubi dicit esse probabilem, Aragon. 2.2. quest. 88. art. 3. Angles in florib. part. 2. quest. 1. de voto, artic. 2. difficult. 4. Anton. Diana tract. 5. miscellan. resolut. 116. Ledesma 2.4. quest. 18. art. 1. dub. 13. & primus, qui eam rem in dubium vocauit, fuit Sotus lib. 1. de iust. quest. 2. art. 1. ad 1. qui validis rationibus pro ea pugnat, illamque problematicè defendit; sed tandem in contrariam inclinat. His fundamentis persuasus eam defendit Ledesma. Primo, quia promissio interna, exteriori signo declarata obligat, nec tamen ex vi signi externi, sed ex vi conceptionis internæ per illud significata; ergo ipsa interna promissio per se ad obligandum sufficit. Confirmatur, quia per se notum est talem promissionem non obligare in foro externo, cum secreta cordis in eo foro indicari nequeant: in foro autem conscientiæ, in quo sola veritas attenditur, necessariò debet obligare promissio purè interior cum debitis circumstantiis facta. Secundo, quia promissio interior aliquid addit supra simplex propositum, nec aliud videtur addere, quam vim obligandi; ergo illa obligabit sub reatu mortali, quia si talis promissio iuramento confirmetur, ligabit; cum igitur iuramentum promissorium non obliget, nisi ratione promissionis, sequitur illam per se obligare. Tertio, quia si quis promissionem præconceptam postea promissario significaret, dicens, Ego tibi nihil modò promitto; sed heri apud me hoc tibi pollicitus sum. Vide modò an illud acceptes; eo acceptante, promissor manebit obligatus, non nisi virtute præcedentis promissionis; ergo illa obligabat. Quarto, quia promissio interna perinde se habet, atque externa absenti facta, sed hæc obligat in foro conscientiæ; ergo & illa. Accedit confirmatio ex l. 1. §. manumittenda, ff. de acquir. possess. quatenus ibi habetur solo animo amitti posse possessionem; quare igitur non sufficiet solus animus ad inducendam obligationem promissionis purè interioris.

Secunda

4. Secunda opinio verior, & indubitata, docet, quandiu promissio homini facta, est purè interior, non obligare, etiam in foro conscientiae. hanc tenet D. Thomas 1. 2. *quest.* 88. *art.* 1. ubi, *promissio, inquit, quae ab homine fit homini, non potest fieri, nisi per verba, aut alia exteriora signa: Deo autem fieri potest per solam internam cogitationem.* & in 4. *distinct.* 38. *quest.* 1. *art.* 1. *quasiuncula* 2. ubi ait, non posse quencquam alteri obligari sola voluntate, nisi ei soli, qui voluntatis est agnitor, qualis est solus Deus. eam docet etiam Tannerus 2. 2. *D. Thoma, disput.* 4. *quest.* 1. *dub.* 5. *num.* 59. Basilius Pontius *de matrim.* lib. 2. *cap.* 6. *num.* 9 Panormitanus in *cap. litteraturam, de voto, num.* 2. Tutrecremata *ad cap.* 1. 17. *quest.* 1. §. 12. Abulens. *ad cap.* 5. *Leuitici, quest.* 4. & *ad cap.* 30. *Numerorum, quest.* 44. Rosella *verb. votum* 1. §. 1. Tabiena *verb. votum* 1. §. 4. & clarius *verb. dispensatio.* Molina *tomo* 2. *de iustit. disput.* 266. Lessius *tomo* 1. *lib.* 2. *cap.* 18. *dubit.* 5. *num.* 28. & 30. Rebellus 2. *parr. lib.* 18. *quest.* 1. §. *ex dictis colliges.* Probat *primo*, quia homines non nisi per signa externa se communicant, aut per verba, neque enim sunt Angeli, ut per signa interna, & per directionem intentionum se communicare possint; ergo naturae hominum consonum est, ut nemo se alteri possit obligare, nisi per verba, & signa externa, quibus cum illo communicat. Confirmatur, quia obligatio vnus ad alterum fieri non potest absque concursu vtriusque voluntatis: dum autem promissio interna est, voluntas promittentis promissario ignota est, ac proinde sola voluntas promittentis concurrat, & deest concursus voluntatis promissarii, ut obliget, cum obligatio non fiat, nisi ex vtriusque voluntatis concursu. *Secundo*, quia leges tam communes, quam particulares, cuiuscumque Reipublicae, nullam donationem, & à fortiori promissionem ratam habent, & irrevocabilem, nisi illam, quae extra animum etuperit, & legitime acceptata fuerit, ut probat *lex, nuda ratio, ff. de donationib.* ibi, *nuda ratio non facit aliquem debitorem, ut puta, quod donare libero homini volumus, licet referamus in rationes nostras mentales: tamen nulla donatio intelligitur.* Ergo agnouerunt legislatores promissionem purè interioriorem non obligare promissorem, sed reuocari liberè ab eo posse. Ad hoc argumentum sunt, qui dicant, iure quidem positio humano promissionem internam inhabilem esse ad inducendam obligationem pro foro externo, atque adeò de facto non obligare. Stando tamen praecise in iure naturali habere illam vim ad obligandum pro eodem foro naturali conscientiae, in quo sola veritas attenditur. Conuenientius tamen dicerent ius posituum in ea re explicare ius naturale, illudque fuisse securum, dum enim promissio interna intra mentis latebras promittentis latet, & illam promissarius non agnoscit, acceptatque, perinde est, ac si nunquam talis promissio daretur. nam non apparentis, & non entis in rebus moralibus, eadem est consideratio. *Tertio*, quia actus interni non sunt idonea signa ad alteri significandum; ergo neque idonea instrumenta ad alteri se obligandum. nam aptitudo ad se obligandum fundatur in significatione; quare si non sunt idonei ad significandum, nec etiam erant idonei ad se obligandum. *Quarto*, quia talis promissio non est acceptata: promissio autem non acceptata, neque in foro soli, neque in foro poli obligat; promissio enim est de te grata promissario, dum verò non est ab illo acceptata, nescimus, an ei possit esse grata, quod enim gratum est vni, ingratum est alteri. *Quinto*, quia ponderari ad idem potest il-

lud Prouerborum 6. *Si sponderis pro amico, tu defixisti apud extraneum animam tuam, & illaqueatus es verbis oris tui, &c.* Vbi expresse supponitur, non posse vnum hominem alteri suam fidem obligare, nisi per verba, aut per dexteræ porrectionem, hoc est, per signa externa. Demum accedit etiam sensus communis hominum, etiam timoratorum, qui nequaquam per actus internos se obligatos aliis reputant. Et sanè ex opposita doctrina in grauissimos scrupulos, & perplexitates coniectentur.

Sequitur, ut argumenta facta pro prima opinione soluamus.

Ad primum argumentum dicendum promissionem externam habere vim obligandi ab actu interiori non purè sumpto, sed ut coniungitur cum ipsa externa manifestatione; imò, & cum acceptatione, ut infra videbitur. Ad confirmationem dicendum, in foro conscientiae ad solam nudam, & simplicem veritatem attendi, non dari tamen veram, imò nec vllam promissionem veram, vel falsam; dum promittens in verba, aut signa externa non prodit.

Ad secundum respondeo promissionem purè internam addere ad simplex propositum imperfectam quandam, seu inchoatam obligationem, sed tamen reuocabilem ad libitum promittentis, ut magis infra explicabitur. Ad id quod additur, accedente iuramento licitae promissioni internae homini factae, resultare obligationem implendi promissum; respondeo id verum esse, sed non ex vi promissionis internae, sed ex vi iuramenti. Nam quod in argumento, & confirmatione supponitur, iuramentum promissorium non habere vim obligandi, nisi ex promissione interna, falsum est; doctrina enim certa, & communis est promissionem latroni incutienti metum & vim, factam, & iuratum obligare ante relaxationem ipsius iuramenti, & tamen constat eam obligationem non oriri ex vi promissionis, cum promissio secusa à iuramento, vi, & metu, graui extorta, nulla sit omnino, sed ex vi iuramenti sit valida; ne, scilicet, reddatur falsum, cum licite seruari possit. Similiter ergo in nostro casu, si quis promissionem intra se alteri factam iuret, aut Deo voueat se illam impleturum, manebit obligatus ratione solius voti, aut iuramenti, non ratione promissionis, & ideo relaxato voto, vel iuramento, irrequisito, imò & inuito promissario, quantumcunque illius interesset impletio, cessabit tota obligatio; signum ergo erat non oriri eam obligationem ex promissione, sed ex iuramento, vel voto.

Ad tertium dices, si ille promittens, persistens in promissione praconcepta, eam aperiat promissario, & ille illam acceptet, tenet ad illius impletionem, licet non renouet promittendi animum, quia iam promissio interna sortita est complementum requisitum, ut obliget, inde tamen non sequi ante illud complementum obligationem aliquam contrahi, sed liberum esse promittenti reuocare suum internum decretum, quandiu non ita est consummatum.

Ad quartum dices, promissionem externam absenti factam non obligare, antequam promissarius illam acceptet, vel alius, qui de iure possit acceptare pro eo. Ad illum textum ibi adductum dicendum est plus requiri ad acquirendum sibi, vel alteri aliquod ius, quam ad amittendum iam acquisitum.

Oppones, & efficaciter, promissionem internam non habere vim ad dandam rem promissam, habere tamen

5.

6.

7.

8.

9.

tamen vim obligandi in conscientia ipsum interne promittentem ad manifestandam promissario promissionem suam, ut si acceptetur impleatur; quia qui liberaliter promittit, sibi imponit obligationem dandi; hanc autem obligationem sibi quisque imponere potest per actum pure internum, ut patet in voto interno, in quo quis obligatur Deo; ergo ut se exoluat ab ipsa obligatione, tenetur illam manifestare promissario; ergo obligat per se primo ad manifestandum, quia ex defectu manifestationis non acceptatur. Planè propter hoc fundamentum Ledesma 2.4. quest. 18. artic. 1. dub. 13, Diana, Sotus, Aragonius, Sancius, Angles, & omnes citati pro prima opinione, affirmant promissionem internam obligare promittentem in conscientia ad hanc manifestationem. Molina tom. 2. de iust. disp. 266. non omnino displicet hæc sententia, quamvis ille contrarium teneat: nec displicet etiam Soto lib. 7. de iust. quest. 2. art. 1. ad 1. quamvis contrarium ille etiam sequatur, cum Soto consentit Victoria in commentarijs ad 2.2.

10. Negandum tamen est promissionem pure interiore ad eam manifestationem promittentem obligare, & dicendum illam ab initio fuisse inuvalidam, & insufficientem, ut promissor per illam se velit alteri adstringere, quia actus interni natura sua non sunt apta signa, ut se homines hominibus obligent, ut supra dixi, licet sint sufficientes, ut se homines per votum Deo obligent. Imò addo, etiam si quis promissionem suam internam manifestaret ei, cui illam fecit, & ille eam acceptaret, non manere promissorem manifestantem illam ei obligatum, nisi per illam manifestationem se de nouo vellet obligare; quia cum illa promissio interna ab initio fuerit inuvalida, & insufficientis ad se obligandum alteri, ut modò vim habeat obligandi, opus est, ut de nouo ratificetur: non potest autem de nouo ratificari, nisi sciat fuisse antea inuvalidam, & modò velit de nouo validam efficere. Ita Azor tom. 1. lib. 11. cap. 17. quest. 7. §. Aduertendum. Soates tom. 2. de Relig. lib. 6. cap. 6. num. 6. Lopez 1. part. Instructor. cap. 48. qui omnes docent ratificare, nihil aliud esse, quam velle de nouo validum efficere id, quod antea fuit inuvalidum.

CAPVT IV.

Quæ sit vis promissionis externæ antequam acceptetur, an obliget, aut pariat actionem, aduersus promissorem, saltem si fiat coram testibus, aut publico instrumento; quid de promissione ad pias causas, aut facta ciuitati, agitur de acceptatione tacita.

- 1 Promissio externa, in nullo foro, nec etiam conscientia obligat, antequam acceptetur.
- 2 Obligatio vnus ad alterum non datur nisi concurrat vtriusque voluntatis consensus per signum aliquod externum, vel verbum manifestatum.
- 3 De iure ciuili communi non obligat promissio externa ante acceptationem.
Quid de iure Lusitano, & Castella. ibid.
- 4 Quid de iure canonico.
- 5 Quid de iure naturali, & gentium.

6 Promissio externa ad causas pias, an obliget ante acceptationem.

Refertur prima opinio affirmans. ibid.

Quid si fiat ciuitati ad reficiendos illius muros, & ruinas. ibid.

7 Præfertur negans in causis pijs, non in ciuitate.

8 An promissio externa gratuita, & liberalis facta infanti obliget ante acceptationem.

9 In dubio, an promissor se voluerit obligare ad promissionem ante acceptationem, credendum est noluisse.

10 Quid de promissione facta presenti promissario, & tacenti; an ea taciturnitas dicatur tacita acceptatio, & num. 11.

12 Mortuo promissario, aut donatario ante acceptationem, non amplius obligatur promissor, etiam si promissionem, aut donationem faceret per scripturam publicam, aut presentibus testibus, & consequenter neque heredes illius.

An saltem ex aequitate transeat obligatio huius promissionis ad heredes, seu filios tantum promissarij. ibid.

13 Quid si rem promissam mittas promissario, & ille antequam illa ad eam perueniat, illamque acceptet, moriatur.

Quid si tu moriaris ante illius acceptationem. ibid.

Quid si mittas per aliquem qui de iure possit pro absentis stipulari, seu acceptare. ibid.

14 Quid si nuntius, per quem misisti rem, de iure non habitus ad acceptandum, ante traditionem moriatur.

Verius est expirare promissionem, quia expirauit consensus tuus, qui deferendus erat per illum ad promissarium. ibid.

Quid si consensus tuus expressus erat in epistola, quam ille ad promissarium defererat. ibid.

15 Quid si iste nuntius deferens rem promissam ad promissarium, illius traditionem inique distulit, & interim mortuus est promissarius, vel ipse promissor antequam ei traderetur.

Tenetur ad duplicem restitutionem, alteram faciendam promissario, vel illius heredibus, propter damnum quod ei inique dedit, iniuste, & inique traditionem differendo. Altera promissori, vel illius heredibus, quia per mortem, vel ipsius promissarij ante acceptationem expirauit mandatum. ibid.

16 Quid si rem promissam mandasti per nuntium, qui non potest pro absentis acceptare, et deferres ad causam piam, v. c. ad monasterium, ad orphanam, ad pauperem, ad quam fuit facta promissio.

17 Extra causam piam non expirare mandatum tenent aliquid.

18 An facultas concessa à Principe alicui, ad dispensandum cum aliquo expiret morte Principis.

EXTREMVS capite præcedenti de promissione pure interna, sequitur, ut agamus in presenti de vi, & obligatione promissionis externæ, antequam acceptetur, & videamus, an sit reuocabilis talis promissio, & quas obligationes patiat tam in foro ciuili, quam canonico, & in foro iuris naturalis, & conscientie.

Sit ergo prima conclusio. Promissio exterior in nullo foro, neque ciuili, neque canonico, neque naturali, & conscientie, antequam acceptetur, obligat promittentem, & dum non acceptatur, ad libitum

libitum illius reuocari potest, sicut de purè interna diximus, etiam si fiat coram testibus, & publico instrumento. ita docet Sorus *lib. 3. de iustit. quest. 5. art. 3. post 2. conclus.* Tiraquellus *ad leg. si unquam, C. de reuocan. donat. verb. libertus, num. 54.* Molina *de primogen. lib. 4. cap. 2. num. 62.* Couarr. *in cap. quamuis pactum, 2. part. §. 4. num. 15. & 16.* Anton. Gomez *tom. 2. variarum, cap. 9. num. 1.* Panorm. *in cap. cum inter uniuersas, de elect.* Felinus *in cap. 1. de pactis, à num. 7.* Lessius *tomo 1. de iustit. lib. 2. cap. 18. dub. 6. n. 38. & 35.* Molin. Theologus *tom. 2. de iust. diff. 263. in initio,* & alij communiter. Patet, quia obligatio vnus ad alterum non contrahitur nisi concurrenti vtriusque voluntate, & consensu: voluntas autem promissarij ante acceptationem non habetur, nec concarrit; ergo in nullo foro potest promissor obligari antequam voluntas promissarij per acceptationem accedat. *Secundo,* quia omnis promissio gratuita, & liberalis ex intrinseca natura sua secum defert hanc conditionem, *si ab illo acceptetur, in cuius gratiam fit;* ergo ante huiusmodi acceptationem non potest obligare, sed est in se suspensa illam expectans, & nescimus, an acceptetur, vel non acceptetur, an grata, vel ingrata sit promissario in cuius gratiam fit.

3. Probatur magis hæc conclusio per singulas illius partes. In primis quoddam de iure civili Cæsareo in foro sæculari hæc promissio nullam pariat obligationem, aut actionem aduersus promissorem ante acceptationem, penè omnes fatentur, & habetur ex *l. 1. ff. de pollicitat. & ex l. 3. ff. eodem.* vbi pollicitatio definitur, *est offerentis solius promissio.* Verbum autem *solius* acceptationem promissarij excludit. Confirmatur, quia ius commune circa donationes disponit, vt ante acceptationem nõ valeant, nec actionem pariant aduersus donatores. *l. 2. §. sed si quis, & l. absentis, ff. de donat. iuuat etiam lex. qua absentis, ff. de acquirend. possess. & consonat Ordinatio Lusitana lib. 4. tit. 5. §. 1.* quatenus habet donationes simplices cum ritè acceptantur, tunc demum perficiuntur; ergo à fortiori idem erit dicendum de promissionibus. De iure tamen Castellæ fortassis aliud erit. nam *in l. 3. tit. 8. lib. 3. Ordin. statuitur,* vt quotiescumque constet aliquem intendisse se obligare etiam absentis per promissionem, aut pactum, maneat obligatus, & concedit aduersus eum actionem.

4. De iure canonico talem promissionem ante acceptationem non obligat, neque actionem parere, & posse ad libitum promittentis reuocari. probant egregiè Couarruias, Felinus, & Panorm. *num. 2. relati, & Anton. Gomez tom. 2. var. resol. cap. 9. num. 1.* quamuis idem Panormitanus alibi, nempe *in cap. qualiter, de pactis,* immemor illius, quod dixerat priori loco *in cap. cum uniuersas, de elect.* asserat ex iure canonico dari actionem aduersus promittentem ante acceptationem in foro Ecclesiastico, in qua etiam sententia est Fortunius Garcia *in lib. 1. ff. de pactis, eo ducti fundamento* quoddam collatio beneficij facta ab Episcopo absentis valida est, esto absens illam non acceptet, nec ab Episcopo reuocari potest, vt constat ex *cap. si tibi absentis, de prebend. in 6.* sed de promissione absentis facta agemus infra *cap. 5.* Attamen, vt communiter Doctores asserunt, est diuersa ratio in collatione beneficij facta ab Episcopo absentis, & in promissione liberali, ac gratuita, vt iam alibi diximus, quia Episcopus ex officio tenetur providere beneficia: at promissor non tenetur ex officio promittere, & ideo, quia Episcopus (idem fortassis erit de patrono presentante absentem ad beneficium sui patronatus) expleuit iam per primam præsentationem munus suum, non potest

illam reuocare, beneficiũque alteri dare, antequam absens collationem repudiet; imò &, si eum repudiationis pœniteat antequam Episcopus post repudiationem beneficium alteri contulerat, ad illum collatio spectabit, non ad alium.

De iure naturali, & in foro conscientie id probant euidenter Couarr. Anton. Gomez, Molina *de primogen. lib. 4. cap. 2. n. 61.* & omnes alij *n. 1. allegati.* Molin. Theologus *diff. 263. in initio, tomo 2. de iustit.* Lessius *tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 6. n. 38.* Bart. *ad leg. si vnus ex familia, §. pactum, ff. de pactu.* licet Panorm. *d. cap. cum inter uniuersas, de elect. num. vit.* & Felinus *in cap. 1. de pactis, à n. 7.* oppositum sentiant, quod probatur ex rationibus factis *n. 2. in fin.* Probatur deinde ex fundamento Lessij modò citati, vbi ait apud omnes gentes, stando in iure gentium, quod est proximum naturali, vt promissio grata, & liberalis vim habeat obligandi, requiri acceptationem, quod ille etiam affirmat de promissionibus vtriusque onerosis, quia licitum est recedere à promissione venditionis antequam altera pars consentiat, & in contractu sponsaliorum licitum est recedere antequam alter coniux acceptet, nec opus est expectare, vt alter non acceptet. Si loquamur de promissionibus gratuitis, non possunt illæ obligare, nisi concurrat consensus vtriusque, promissoris scilicet, & promissarij per promissionem, & acceptationem, vt probauimus *num. 2. in fine.*

6. Excipiuntur tamen à nonnullis Doctoribus quedam promissiones, quæ obligant de iure civili, & canonico ante acceptationem. *Primo* enim excipitur promissio ad pias causas, de qua aiunt, non posse reuocari ante acceptationem, ac proinde ante illam obligare promittentem, & parere actionem aduersus illum: ita docent Molin. *tom. 2. de iust. diff. 263. §. Felinus tamen, idem Felinus in cap. 1. de pact.* Angelus, & Syluester *verb. pollicitatio.* Couarr. *lib. 1. var. cap. 14. n. 14. in l. qui Roma, §. Flanius, n. 17. ff. de verb. oblig.* Alexand. *ibi n. 9.* Socinus *n. 19.* Probant, quia in iure civili *in l. 1. ff. de pollicit.* excipitur donatio facta ciuitati ad instaurandas illius ruinas, & dicitur valere eam donationem, & parere actionem aduersus donatorem, & non posse reuocari ab illo ante acceptationem ob bonum publicum ciuitatis. Vnde hoc etiam extendunt huiusmodi auctores ad promissionem, & donationem ad pias causas, & probat Molina hanc extensionem ex eo, quia leges ciuiles dum irritant testamenta, quæ carent certis solemnitatibus iuris, & certo numero testium, semper excipiunt testamenta ad pias causas, ad quorum valorem sufficiunt duo tantum testes: quare semper in eodem iure debent censeri exceptæ promissiones, & donationes ad pias causas.

7. Probabilius tamen existimant Molin. *lib. 4. de primogen. cap. 2. num. 58.* Gamma *decis. 381. num. 3.* glossa *in l. illud, verb. alia causa, C. de sacrosanct. Eccles.* Iulius Clarus *§. donatio, quest. 12. num. ultimo.* Couarruias *lib. 1. variarum, cap. 14. num. 16.* Sancius *lib. 1. de matrimonio, disput. 6. num. 16.* Barbosa *tomo 1. 3. part. legis prima, ff. soluto matrimonio.* Lessius *tomo 1. de iustit. lib. 2. cap. 18. dub. 6. num. 38.* Rodriguez *tomo 1. summa, in 1. edit. cap. 95. num. 1.* Donationes, & promissiones piæ causæ factas non valere ante acceptationem, nec vllum parere obligationem aduersus donatorem, & promissorem, polseque proinde ab illis ante acceptationem reuocari, iuxta *l. hoc iure §. si quis dederit ff. de donat. & l. 3. ff. de seruis expos. & l. 1. C. si mancipium ita fuer.* *Primo,* quia nullibi in iure reperitur hoc priuilegium concessum piæ causæ, sicut inuenitur

inuenitur specialiter concessum civitati ad reficiendas illius ruinas, vel ob honorem ab illa receptum, vel recipiendum, vel ad opus aliquod publicum in ea perficiendum, si iam ceptum est, ut patet ex l. 1. §. 1. ff. de pollicitationibus, quæ exceptio firmat regulam in contrarium; quare sine fundamento iuris extenditur hoc privilegium ab auctoribus primæ opinionis ad promissiones factas causis piis, communitatibus clericorum, & vniuersitatibus, ut extendit Molin. de iust. loco allegato. Imò quauis qui per eam promissionem se velit de iustitia expressè obligare ad non reuocandum promissionem factam causæ piæ ante acceptationem, adhuc inclinandum est in fauorem donantis, & promittentis, quòd illum non obligauerit ante prædictam acceptationem, quia promissio, & donatio est stricti iuris, & nobis talis intentio promittentis non patet, nec ex illius verbis nosci potest.

8. Excipiunt tamen aliqui promissionem, & donationem gratuitam, & liberalem factam infanti, de qua asserunt valere, parereque actionem, & esse irrevocabilem ante acceptationem ipsius infantis, quia eidem ob fauorem ætatis acquiritur ius irrevocabiliter absque acceptatione, argumento l. in venimus. C. de emancipat. liberar. ibi, nisi infantes sint, qui est sine consensu etiam hoc modo sui iuris efficiuntur. ubi probatur quòd quauis emancipatio sine consensu emancipati fieri non possit, fallere tamen hoc in infanti, unde infert Decius cons. 245. num. 3. quòd donatio, & promissio facta infanti non exigat acceptationem, quam opinionem Decij approbat etiam Molin. de primog. lib. 4. cap. 2. num. 75. & addunt ipsi, hoc quoque dicendum esse de infante nondum nato, sed non audeo hoc extendere ad donationem, & promissionem factam infanti sine maiori iuris fundamento, cum diuersum quid sit privilegium, & fauor concessus infantibus ad emancipationem, quam ad acquisitionem dominiæ via donationis liberalis.

Ex quo colliges in dubiis, an se promissor, & donator per promissionem, & donationem liberalem voluerint irrevocabiliter ante acceptationem obligare, inclinandum esse in illorum fauorem, & iudicandum noluisse; quia in dubiis in materia de iustitia melior est conditio possidentis, & illi possessores sunt rei promissæ, & suæ liberæ, & liberalis voluntatis. Nec obstat lex, quoties. ff. de rebus dub. asserens in dubio æquali curandum esse, ut actus valeat, quia loquitur de actibus iudicialibus, non particularibus, & liberalibus. Et ideo diximus num. 2. promissionem externam etiam testibus, & publico instrumento factam ante acceptationem non valere, quia adhuc non est acceptata, & est dubium, an promittens se per illam de iustitia voluerit obligare, id enim non declarant testes, nec instrumenta publica, & aliunde promissio liberalis neque in foro poli, neque in foro soli obligat ante acceptationem.

2. Ad primum argumentum pro opinione Patris Molinæ dicendum est illud privilegium esse specialiter à iure civili concessum civitati collapsæ, ad illius ruinas instaurandas, & ad perficiendum in ea opus publicum iam ceptum, & ob gratitudinem animi propter beneficium ab illa acceptum, vel recipiendum, quia Respublica vult honorare suos cives erga se gratos tamquam filios à se genitos, & ideo sine fundamento extendi prædictum privilegium ad causas piæ, ad communitates, & vniuersitates. Ad exemplum de testamento minus solemni respondeo illud in hoc negotio non venire ad rem, quia iura decernunt testamentum minus solemne

Fagundes de iustitia, &c.

valere ad piæ causas; nulla verò sunt iura, quæ decernant donationem ad piæ causas, aut promissionem ante acceptationem esse validam, & irrevocabilem.

Dubium tamen hic speciale est circa promissionem factam præsentis, & tacenti; sufficiat ne silentium promissarij, ut dicatur tacite acceptare. Et hac de re partita est opinio. Prima negat, eandem docent Gregor. Lopez leg. 26. part. 5. tit. 1. verb. Promissas. Decius in rub. C. de pactis. Tiraquel. in l. si unquam. C. de reuoc. donat. Secunda affirmat, eam tenet Couarruias in rub. de test. part. 3. num. 13. ex l. qui patitur, ff. mandati, tacens enim consentire videtur in iis, quæ ad eius utilitatem pertinent, tenet etiam Iulius Clarus §. donatio quæst. 14. vers. sed pone, & Molin. de primog. lib. 4. cap. 2. num. 76. Quauis in onerosis, qui tacet, non videatur consentire; quare cum donatio, & promissio sit liberalis, & gratuita, minimèque onerosa, & sit expressa, acceptatio verò per taciturnitatem sit iure præsumpta, censenda est donatio, & promissio perfecta ad obligandum quando promissarius præsens tacet.

Neque obstat regula iuris in 6. Qui tacet, neque fatetur, neque negare videtur. Primò, quia ut notat glossa ibi, in verb. non fatetur, non dicit regula, non consentit, sed non fatetur, & sic non contradicit hæc regula alteri regulæ, Qui tacet, consentire videtur. Secundò, quia regula illa, Qui tacet, ut ait Ioan. Andr. ad finem illius, solum habet locum in negotiis, & rebus onerosis, in quibus is, qui audit cum sibi res fuerit onerosa, reclamare tenebatur. v. c. facta est tibi promissio de mille aureis si contrahas cum Maria; hæc promissio est respectiua, & onerosa, & ideo quauis taceas, non censeris consentire, quia reclamare non tenebaris. Facta est verò promissio patri tuo de iisdem mille aureis, te præsentem, si tu cum illa contrahas, & tu taces, in hoc casu diceris consentire, quia in illo reclamare tenebaris, si oppositum volebas, iuxta cap. vltimum, de desponsatione impub. in 6. & Doctores communiter ibi, Ex sponsalibus, quæ parentes pro filijs puberibus, vel impuberibus plerumque contrahunt ipsi filij, si expressè consenserint, vel tacite, ut si presentes fuerint, non contradixerint, obligantur. Idem dicendum est, si filij erant absentes, & eadem sponsalia ignorantes, & postea scientes tacite, vel expressè ratificauerunt, aliter ipsi filij non obligantur. Hæc prædictum caput. Resolutio itaque sit, per taciturnitatem posse sufficienter acceptari promissionem, etiam onerosam, modo taciturnitas habeat circumstantias, quæ vel certam, vel probabilem animam acceptandi in promissario ostendant, quia quando probabilia indicia dati consensus ex parte acceptantis concurrant, iam non manet principium aliquod rationabile dubitandi de tali acceptatione, ut communiter Doctores asserunt. Ex dictis

Infertur primò, mortuo promissario, aut donatio ante acceptationem, non obligati promissorem, quia amplius acceptari nequit talis promissio liberalis, quauis fiat coram testibus, publico instrumento, quia ex eo quòd ita fiat, adhuc gratuita, & liberalis est, & ante acceptationem non obligat, ita Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 6. num. 35. decisio Pedemontana 70. num. 90. Gregor. Lopez l. 4. part. 5. tit. 4. verb. Nolo puerde. Molina tom. 2. de iust. disp. 263. §. iuxta hactenus, Anton. Gabriel tom. 1. commun. opinion. lib. 4. verb. donatio absentis. & ratio est etiam, quia iam non est à quo acceptari possit, & ante acceptationem non obligabat, ac proinde expirauit promissio. Dices, potest acceptari

10.

11.

12.

acceptari ab hæredibus promissarij. Respondeo ex rigore iuris non posse, & quia ad illos non fuit directa ea promissio, & donatio, & quia non obligabat ex iustitia, sed ex fidelitate, vt probauimus *1010 cap. 2.* obligatio autem fidelitatis non transit ad hæredes promissoris, sed extinguitur morte illius, vt diximus *cap. 2. num. 17.* erat enim personalis obligatio, quæ hærebat personæ, non realis, & ideo, extincta persona, extincta fuit obligatio. Videtur tamen iuxta Lessium, & Molinam, ex quadam æquitate posse extendi hanc promissionem ad filios tantum promissarij, licet ad illos non fuerit directa promissio, & quia hæredes repræsentant defunctum, cuius sunt hæredes, & quia præsumendum est mentem promissoris, & donatoris fuisse, vt si defunctus promissarius re frui non possit, fruatur saltem illius hæredes, modò sint filij, secus si extranei: sed hanc extensionem æquitatis non probo, & quia omnes hæredes repræsentant defunctum cuius sunt hæredes, siue filij sint, siue extranei; quare si id admittunt in filiis hæredibus, etiam id admittent debent in extraneis; & quia ad illos non fuit directa promissio, sed ad illorum parentes: mens autem promittentis desumenda est ex verbis illius; & quia promissio, vt *cap. 2.* probauimus, obligat tantum ex fidelitate, & sicut non transit ad hæredes promissoris, sic nec transit ad hæredes promissarij, habebit tamen locum fortassis ea æquitas in opinione, quæ docet promissionem obligare ex iustitia.

73. Infertur secundò, si rem promissam mittas Petro per tuum famulum, aut alium nuntium, qui non sit seruus illius, de eorum numero, qui pro dominis absentibus acceptare possint, & antequam Petrus acceptet, è vita discedas, expirare promissionem, & reddi nullam, restituendamque esse proinde rem tuis hæredibus, non verò Petro promissario, neque illius hæredibus; & si ipse promissarius eam acceptet, & sibi constet te è vita discessisse, antequam ille acceptauerit, teneri rem restituere tuis hæredibus, & non posse illam tuta conscientia retinere. ita habetur *in l. 2. §. sed etsi quis, iuxta gloss. ibi, ff. de donationib.* & docet Molin. *tom. 2. de iustit. disp. 263. initio.* Anton. Gomez *tom. 2. variarum, cap. 4. num. 3.* Lessius *tom. 1. de iustit. lib. 2. cap. 18. dub. 6. num. 45.* Sancius *lib. 1. de matrim. disp. 6. num. 5.* & alij, & ratio est, quia, sicut mandatum, regulariter loquendo, expirat morte mandantis. *l. mandatum, C. mandati, Instit. eodem, §. rellè quoque;* sic promissio non acceptata expirat morte promittentis; deinde, quia in hoc casu cum promissio non fuerit à promissario acceptata, est merè mandatum, & mandatum expirat morte mandantis; sed hac de re redibit sermo *cap. sequenti, num. 6. & 7.* vbi hanc plenè discutimus, vnde non est probanda sententia Gregorij Lopez *ad leg. 23. part. 3. tit. 5. verb. moriendo,* vbi cum Bartolo à se citato ait, si pecunia sit iam numerata nuntio, ac tradita, non expirare mandatum morte mandantis, sed posse nuntium illam tradere mandatario ad quem fuit mandata, & posse mandatarium illam retinere, tuta conscientia, est enim id contra rationem, & Doctores allegatos, nisi intelligat de nuntio illo, qui loco promissarij, aut donatarij de iure acceptare potest; sed hac de re redibit sermo *cap. seq. num. 9.*

74. Infertur tertio, si contingat istum nuntium emori ante acceptationem promissarij, vel facultatem ad acceptandum illi à promissario commissam, censeferi promissionem tacite reuocatam, quia consensus, qui per nuntium ad promissarium, vel mandatarium deferendus erat, euauit; hoc tamen intellige, si nuntio verbaliter dixisti, vt rem deferret, aut

traderet, secus si ei epistolas deferendas dedisti, hæc enim si ad manus promissarij, donatarijue denenerint, id sufficit, quia per illas poterit acceptare. ita Lessius *tom. 1. de iustit. lib. 2. cap. 18. dub. 6. num. 35. §. secundo;* de hoc tamen redibit sermo *cap. seq. n. 6.*

15. Infertur quarto, si quis famulo suo, vel alteri cuiunque nuntio, dedit rem promissam, vel dono missam, vt eam alteri traderet, & sua culpa inique distulit, & interim moriatur promissarius, vel donatarius ante acceptationem, teneri huiusmodi nuntium ad duplicem restitutionem faciendam; alteram promissori, quia morte promissarij, & mandatarij expirauit mandatum; alteram hæredibus ipsius promissarij, quia per iniquitatem suam iniustam illis causa fuit talis damni, & qui alteri est causa iniusta damni, tenetur illud ei restituere. Ita Molin. *tom. 2. de iustit. disp. 263. §. iuxta hactenus.* Lessius *tom. 1. lib. 2. dub. 6. num. 46. §. ult.* Sancius *lib. 1. de matrim. disp. 6. num. 8. §. hinc infertur.* Idem iuxta hos Doctores, & rationem dicendum est, si moriatur promissor, aut donator, antequam promissarius, aut donatarius rem acceptauerit; tunc enim etiam ad duplicem restitutionem tenetur nuntius, qui inique distulit rem tradere; & ideo tunc etiam ad duplicem restitutionem tenetur; alteram hæredibus promissoris, seu donatoris, quia promissio per mortem promissorum, & donatorum expirauit; alteram promissario, & donatario, quia inique differendo causa fuit iniusta, cur non acceptauerit, & ideo in conscientia tenetur illud ei restituere, quia qui alteri est iniusta causa damni, damnum dedisse censetur.

16. Hoc tamen moderandum est, iuxta graues Doctores, nisi mandatum sit ad causas pias, vt si quis alicui pauperi, vel Ecclesie, vel hospitali mandaret certam elemosynam: nam fauore causæ piæ non expirat tunc mandatum morte mandantis, & ideo elemosyna illa danda est mandatario, vel promissario, aut hæredibus illius: ita Sancius citatus *n. 9.* & Tiraquel *de priuileg. piæ causæ, priuileg. 82. & 132. & de priuileg. scholast. priuileg. 80.* addens idem esse dicendum de fauore dotis, & Scholasticorum, quod de pia causa, quod idem docet Couarr. *lib. 1. variar. cap. 14. n. 16.* Sancius *lib. 1. de matrim. disp. 6. n. 16.* Anton. Gomez *tom. 2. var. cap. 4. n. 3.* Molin. *tom. 2. de iustit. disp. 263. §. iuxta hactenus,* & probatur ex *l. si pater, in princ. ff. de manumiss.* vbi mandatum non expirat morte mandantis fauore libertatis.

17. Sed verò extra causam piam non expirare mandatum morte mandantis in nostro casu, de quo *num. 15.* tenet Sà *verb. donatio, num. 21. & verb. mandatum, num. 2.* eo fundamento, quia est res favorabilis, & gratia quædam, & cum Sà idem videtur sentire Gregorius Lopez *ad leg. 23. tit. 5. part. 3. verb. moriendo,* vt vidimus *num. 13.* vbi tenet cum Bart. quem allegat, si pecunia sit iam numerata nuntio, non expirare mandatum morte mandantis, sed posse nuntium illam tradere mandatario, & illum eam tuta conscientia retinere, quia est res grata respectu mandantis, & mandatarij; sed prior opinio est verior, quam tradidimus *num. 15.* & tenenda, & quòd sit gratia, negandum est: quia est solutio rei promissæ.

18. Sequitur, & infertur quinto, si Summus Pontif. concedat alicui Ecclesiastico fidentiam ad dispensandum absolute in aliquibus inhabilitatibus, idem de Principe sæculari, non expressis nominibus illorum, cum quibus dispensandum est, non expirare licentiam morte Papæ, vel Principis concedentis, quia tunc est gratia, & gratia non expirat morte concedentis, donec vel in particulari, vel in generali reuocetur à succedente Principe; si verò eam concedat

concedat ad dispensandum cum aliquo, vel aliquibus in particulari, expresse nomine, vel nominibus illorum expirat, quia tunc est mandatum; ita Zerola in praxi Episcopali 2 part. verb. delegatus. Staphilæus de literis gratia, fol. 202 num. 1 & 2. Nauar. in tit. de officio delegati cons. 1. patet ex cap. si cui nulla, de prob. in 6.

CAPVT V.

De promissione facta absenti, an obliget ante acceptationem, soluentur multa dubia; agitur de promissione, & donatione non acceptata, iuramento tamen firmata.

- 1 Promissio absenti facta non obligat ante acceptationem.
Quod procedit tam de iure communi, & Lusitano, quam de iure nouo Regni Castellæ, & n. 2. & 3.
- 4 Quid quando promissor promissionem facit absenti, & absens ex aliquo nuntio, qui de promissione sciebat, notitiam illius habuit, & acceptauit, an vera hæc sit acceptatio.
- 5 Quid si sciuit, & acceptauit per nuntium ad id specialiter missum ad promissarium per ipsum promissorem, aut per schedulam, vel epistolam illius.
- 6 Quod discrimen sit inter eum promissorem, qui post promissionem absenti factam eum certiorum facit per nuntium, aut epistolam, & inter eum, qui rem tradit nuntio, ut eam illi deferat. Quidam censent in primo casu posse promissarium tuta conscientia illam rem habere, si moriatur promissor antequam ipse acceptet, secus in secundo, ibid. & num. 8.
- 7 Resellitur hæc opinio.
- 8 Respondetur ad fundamenta illius.
Promissio simplex grata & liberalis, licet ex mera gratia procedat, tamen non est gratia, quia acceptata obligat. ibid.
- 9 Mandatum expirat morte mandantis, & ideo non potest promissarius acceptare promissam sibi rem post mortem promittentis, quam in uia illius non acceptauit, etiamsi extra culpam non acceptauerit.
- 10 Quid si nuntius iste, qui rem deferrebat ad promissarium, erat procurator illius.
- 11 Quid si habebat facultatem illius ad acceptandum, aut celebrandos contractus de rebus suis, & quid si non habebat. & n. 12.
- 13 Quid si interim dum rem promissam promissario absenti per nuntium mittit, & reuocet consensum tuum, & promissionem antequam illa acceptet, ille uero ignorans tuam reuocationem eam acceptet.
- 14 An ex promissione non acceptata, iuramento tamen firmata, oriatur actio contra promissorem illam iuramento confirmantem.
- 15 Et tale iuramentum tenetur iurans ex Religione, non ex iustitia promissionem implere.

I. **V**ENIAMVS tamen ad promissionem absenti factam, & non acceptatam, & uideamus quid tandem de illa dicendum sit: & de illa sit

Fagundez de Iustitia, &c.

Prima conclusio. Promissio absenti facta non obligat ante acceptationem: patet ex l. si tibi absenti, ff. de donat. & ex l. nec ambigi, C. eodem & ex l. 4. tit. 4. part. 5. docet Sancius lib. 1. de matrim. disp. 6. num. 2. Molin. de primog. lib. 4. cap. 2. n. 62. & 63. & ex multis, quos citat Sancius. Idem est in omnibus contractibus; nullus enim vim habet obligandi donec mutuis ex utraque parte consensus accedat. Ratio est efficax, quia obligatio non oritur nisi ex mutuo duorum, vel plurium consensu, ante acceptationem absentis, vel alterius, qui de iure pro illo acceptare possit, de quo infra agemus, consensus illius haberi nequit, nec promissio, aut donatio absenti facta ante acceptationem illius est obligatoria.

Quod aded verum est, ut etiam vota Deo nuncupata non sint obligatoria, quando Deus ipse ea non acceptat, ueluti si sint de rebus indifferentibus, ut diximus in tractatione de voto tom. 1. Decalogi, & hoc quod dictum est in conclusione, non solum procedit de iure communi, & Lusitano, sed etiam de iure nouo Regni Castellæ, ut late probat Sancius citatus num. 18. nam licet Molina tom. 2. de iust. disp. 263. §. inuella, & Ludonic. Lopez 1. part. instruit. cap. 177. in secunda edit. & Couarr. in cap. quamuis pactum 2. part. §. 4. num. 15. vers. quarto, & alij, concedant de iure antiquo Regni Castellæ non obligare promissionem, nec donationem ante acceptationem, quod probant ex l. 2. tit. 16. lib. 5. recopilation. ibi, *Por ende, que alguno se quizo obligar a otro por promission, o alguno contracto, sea obligado a cumplirlo, y no pueda poner excepcion que no fue hecha stipulacion, o que fue hecho entre absentes.*

Sed ad hoc respondet Sancius dicto lib. 1. de matrim. disp. 6. num. 2. hanc legem solum decernere ex eo titulo, quod promissio, vel contractus factus sit inter absentes, non definire esse obligatorium, posse tamen esse irritum, & non obligatorium ex alio capite, & titulo; scilicet, vel ex titulo non acceptationis, vel ex defectu consensus, & sic videtur sentire Sancius, neque etiam de iure antiquo obligare ius Castellæ ad obseruationem promissionis, & donationis ante acceptationem illius; quod uero de iure nouo hoc verum sit, & quod ex prædicto iure nouo regni Castellæ non obliget promissio facta absenti ante illius acceptationem, cum Sancio tenent Hentiq. lib. 15. de excommun. cap. 17. num. 6. Pettus Nauarra lib. 3. de rest. in 2. edit. cap. 1. part. 4. dub. 1. num. 270. Rodrig. tom. 1. summa in 2. edit. cap. 35. num. 1. Couarr. lib. 1. var. cap. 14. n. 13. patetque ex l. 3. tit. 8. lib. 3. ordin.

Sed quid quando promissor promittit promissario absenti, & ei non mittit nuntium, qui eum certiorum faciat de sua promissione, sed id promissarius scit ex alio tertio, qui id audiuit, & ei retulit, & uirtute illius dicti acceptauit; ualebit ne talis acceptatio, ita ut promissor ad illam teneatur? Respondeo adhuc non ualere, nec obligare, nec parere actionem aduersus promissorem. Et ratio est, quia prædicta acceptatio requiritur in iure, ut coniungantur voluntates promissoris, & promissarii: non possunt autem in unam conuenire, & coniungi, & sic perfici contractus, nisi uoluntas promissoris uel per se ipsum, uel per procuratorem suum, uel epistolam, uel per nuntium ad id specialiter ab eo missum declaretur, intimereturque promissario; ita Molin. tom. 2. de iustis. disput. 264. §. dubium est si quis absenti. Iulius Clarus §. donatio quest. 12. vers. scies. Sancius lib. 1. de matrim. disput. 6. numer. 3. Barbosa l. qua dotis 34. numer. 54. ff. solut.

solut. matrim. Azeuedo lib. 5. recopil. tit. 16. num. 20. lib. 2.

5. Nec placet moderatio Azeuedi, & Lopezij, quos citat Sancius allegatus, qui addunt sufficere, si voluntas promissoris, vel donatoris per nuntium ad id non missum promissario, & donatario declaratur, & post talem declarationem ille acceptet, inodò interim persistat donator, vel promissor in eadem voluntate, quod semper præsumitur, nisi de reuocatione constet, quia stat communis sententia contra hos Doctores, & contra Baldum, quem pro se allegant, quæ docet requiri nuntium ad id missum, destinatumque, per quem certò, & moraliter vniantur voluntates, & non sufficere tertium, qui id audiuit, quod a seò verum est, vt dicat Bart. in l. absentis, num. 1. & Paulus Castrensis ibi num. 2. quos citat, ac sequitur Sancius allegatus num. 3. Si ego domi meæ existens promittam, aut donem Petro fundum, & ille foris existens casu audiat, & dicat, accepto, adhuc non valeret, nec esse obligatoriam talem donationem, promissionemve.

6. Solet tamen frequenter contingere emori promissorem, aut donatorem dum mittit rem promissam, aut liberaliter donatam promissario, vel donatario, antequam ille eam acceptet. Dubitabis ergo in hoc casu quid dicendum sit? Sed hoc iam magna ex parte manet resolutum cap. 4. præcedenti, n. 12. vt tamen plenius respondeam, Animaduertes cum Sancio lib. 1. de matrim. disp. 6. num. 7. latum esse discrimen inter eum, qui post promissionem, aut donationem absentis factam mittit ad promissarium, vel donatarium nuntium, vel epistolam, vt eum certiore faciat de promissione, vel donatione sua, & inter eum, qui rem promissam tradit nuntio, vt illam promissario, vel donatario absentis deferat. In primo casu docet Sancius proximè allegatus num. 5. & 7. posse promissionem, vel donationem à promissario, vel donatario acceptari post promissoris, vel donatoris mortem, & idem docet etiam Molina Iurisperitus lib. 4. de primogen. cap. 2. n. 77. & Lessius tomo 1. de iustit. lib. 2. cap. 18. dub. 7. n. 95. Probant primo, quia gratia illa ante acceptationem erat valida ex parte promissoris, & ante acceptationem ab illo per mortem non fuit reuocata; manet ergo adhuc impressa literis, & mente nuntij, & idèo perseverat post mortem promissoris, & donatoris, & potest à promissario validè acceptari, & adstringentur hæredes promissoris & donatoris ad eam promissionem, vel donationem: si autem donator, vel promissor ante mortem suam nondum destitisset hunc nuntium, vel scripsisset epistolam, clarum est post mortem illius non posse à donatario acceptari, quia extincta est morte promissoris, & donatoris voluntas illius, & non mansit impressa, nec in epistolis, nec in mente nuntij. Secundo probant, quia illa gratia iam erat ex parte promittentis facta, & nuntius erat executor illius; & potestas executoris non expirat morte concedentis. cap. si super gratiam, de offic. delegat. in 6. Probant tertio, quia mortuo promissore, vel donatore ante acceptationem non possunt hæredes illorum reuocare eam promissionem, aut donationem nondum acceptatam, quia facultas reuocandi non transit ad hæredes promissorum, vel donatorum, iuxta Couarruuiam lib. 3. variarum, cap. 14. num. 17. Iulium Clarum lib. 4. receptarum, §. 4. quest. 13. ad finem, Molinam lib. 4. de primogen. cap. 2. num. 77. & Sancierum lib. 1. de matrimonio, disput. 6. num. 5. nam eiusdem est reuocare promissionem, aut donationem, cuius est promittere, aut donare. Signum est ergo cuiuslibet illam posse acceptari post mortem.

7. Verùm ista opinio Sancieri, Molinæ Iuriscosultri, & aliorum, quos allegat, iam reiecta est, vt patet ex iis, quæ diximus cap. 4. num. 13. & cap. 2. num. 17. quem numerum omnino lege, inde enim facilis patet responsio ad opinionem Sancieri & illius fundamenta, & ratio est, quia, vt latè probauimus cap. 2. num. 2. promissio simplex, & liberalis non obligat ex iustitia, nec etiam post acceptationem, vt cap. 2. per totum latè probauimus, sed ex fidelitate; obligatio autem fidelitatis hæret personæ, & est personalis, & non realis, & ideo extinguitur extincta persona promittentis, & donantis. Sancierus verò, & Doctores, quos allegat, putant promissionem post acceptationem transire in pactum iustitiæ, & obligare ex iustitia; & idèo consequenter ad suam opinionem loquuntur: pro nostra tamen, quòd scilicet obligatio promissionis tacitè expiret expirante persona promittentis, sunt præter citatos numeris modò relatis, graues Doctores, Tiracuellus, Paludanus, Decius, Rubens, Azeuedo, & alij, quos refert ipse Sancius allegatus num. 5. Et ratio id demonstrat, quia ante mortem promissoris, & donatoris, non fuit voluntas illorum coniuncta cum voluntate promissarij, aut donatarij; post mortem verò vniri non possunt, cum mortui nulla sit voluntas, vt dicitur in cap. si gratiosè, de rescriptis in 6. Nec voluntas promissoris defuncti adhuc durat in nuntio, vel epistola destinatis, quia expirante persona promissoris, & donatoris expirauit: erat enim voluntas personalis, nec ante acceptationem illa voluntaria promissio obligabat, imò per mortem ipsius promissoris tacitè fuit reuocata, cum ab illo de nouo in ea non fuerit ratificata.

8. Nec fundamenta Sancieri robur habent; nam promissio gratuita & liberalis, non est merè gratia ex parte promittentis & donantis, vt ait Sancius in suo primo fundamento; licet enim ex gratia & liberalitate procedat, tamen simpliciter, & absolute non est mera, & simplex gratia, quia obligat sub fidelitate, vt diximus cap. 2. & obligat sub mortali post acceptationem, & vbi datur obligatio, non datur gratia, imò excluditur omnis ratio gratiæ; ante acceptationem verò non est gratia perfecta, sed est inchoatio gratiæ, & simplex voluntas gratuita, quæ expirat expirante persona promittente. Et ex hoc patet etiam responsio ad fundamentum secundum Sancieri. Nuntius verò, & epistola quam deferrebat expirante persona promissoris, & donatoris, desit esse executor illius voluntatis, quia expirante persona expirauit illius voluntas, ac proinde cessauit, & expirauit officium, & commissio illius. Ad tertium fundamentum Sancieri respondeo, mortuo promissore, & donatore ante acceptationem reuocatam fuisse promissionem illius, & ideo non posse hæredes illorum illam reuocare, quia iam expirauit, & reuocata fuit per prædictam mortem.

9. Ad secundum casum Sancieri, hoc est, de eo casu, quo promissor, aut donator rem promissam, atque donatam tradidit nuntio, vt illam deferret ad promissarium, donatariumve, & interim emoritur antequam ei tradatur, iam satis respondimus cap. 4. præcedenti, num. 13. ad quem locum te remitto. Imò in eo casu fatentur Sancieri dicto lib. 1. de matrimonio, disput. 5. num. 5. & Lessius tomo 1. de iustit. lib. 2. cap. 18. dub. 6. num. 45. mandatum expirare, & reuocari morte mandantis; iuxta ea, quæ diximus cap. antecedenti, num. 13. ac proinde non posse validè acceptari à promissario, vel donatario; quia tunc erat purum mandatum, & mandatum expirat morte

morte mandantis, l. *mandatum*, C. *mandati*, patetque ex l. 2. §. *sed si quis*, ff. *de donationibus*, ibi, *Sed si quis donaturus mihi, pecuniam dederit alicui, ut ad me perferret, & ante mortuum erit, quam ad me perferatur, non fieri pecuniam domini mei constat.* quod procedit iuxta hos Doctores, & communem opinionem, etiam si mittatur res per seruum promissarij, modò sit de illorum numero, qui pro domino acceptare, & stipulari non possit, quia de re infra agemus in capite proprio.

10. Excipiunt tamen nonnulli Doctores, modò nuntius non sit à promissore, vel donatore institutus procurator, cum facultate donandi, disponendi, & celebrandi contractus de rebus illorum, quia tunc licet promissor, aut donator reuocet mandatum, & talem facultatem, valet nihilominus donatio, dum procuratori reuocatio non est nota, & intimata. Sed falluntur, quia in hoc negotio iste nuntius non hoc peragit ex vi facultatis sibi in procuratione à domino data, sed ex vi mandati, quod defert. Et tunc non est censendus procurator rerum domini sui, sed simplex nuntius, sicut & alij, qui talem procuracionem, & facultatem disponendi de rebus domini non habent.

11. Certum est tamen, quòd quando aliquis est procurator institutus à domino suo, cum facultate celebrandi contractus, & disponendi de rebus domini, valere contractus, & donationes ab eo factas per mortem domini, dum nec ipse, nec promissarij, aut donatarij quibus donat, vel promittit, nec illi cum quibus nomine domini sui, cuius procurator est, contrahit, prædictam mortem sciunt, quia licet mandatum, & procuratio reuocaretur morte mandantis, & facultatem procuracionis dantis; tamen dum illos hoc latet, & ignari sunt ipsius mortis reuocationisque per illam factæ, valent actus à procuratore facti ex vi talis procuracionis, ut tamen non valeant sufficere, quòd certam notitiam mortis, & reuocationis habeat vel ipse procurator, vel ij cum quibus nomine facultatem dantis contraxit, patet ex l. *si mandassem*, ff. *mandati*, & ex l. *vero procuratori*, ff. *de solut.* docet Molin. tom. 2. *de iust. disput.* 263. fol. 59. & *disp.* 264. *ad finem*. Sancius lib. 1. *de matr. disp.* 6. num. 9.

12. Excipitur tamen, in cap. *ultim. de procuratoribus in 6.* vnus casus, quando scilicet, per procuratorem matrimonium celebratur, quia de intrinseca ratione matrimonij est, ut duret consensus principaliter contrahentis tempore, quo matrimonium per procuratorem celebratur.

13. Vnde etiam patet, si nuntio simplici, qui non erat tuus procurator, tradidisti aliquid tuo promissario, vel donatario deferendum, & interim antequam illud eis traderet, tuam voluntatem reuocares, esto ipsa reuocatio sit ignota, tam nuntio, quam prædicto promissario, vel donatario, inualidam reddi acceptationem talis donationis liberalis, & teneri ipsum promissarium, vel donatarium eam tibi, vel tuis hæredibus restituere, sciens postea talem reuocationem, ut sæpe dictum manet; quia contra voluntatem suam acceptauit, nisi postea liberaliter condonasset; & quia quando donationem, aut promissionem fecisti, talis donatio fuit infirma, cum nondum fuerit accepta, & erat veluti suspensa, ac pendens ex acceptatione; quando verò acceptata fuit, iam erat reuocata, ac proinde nulla, ita Molin. & Sancius num. 11. allegati, & omnes, quos citauimus cap. 2. num. 2. *consentit lex, si ego*, ff. *de negotijs gestis*, & *lex, nec ambigi*, C. *de donat.* & constat ex Fagundez de Iustitia, &c.

l. 2. §. *sed si quis*, ff. *de donationibus*, cuius verba citauimus num. 9.

Dubium tamen est, quid dicendum sit de promissione nondum acceptata, iuramento tamen firmata à promittente? Et quæres in primis, an ex ea concedatur actio de iure canonico, & ciuili promissario, aduersus promissorem, & an tandem obliget promissorem? Et planè hæc quæstio nullum habet locum de iure Lusitano; ut vidimus lib. 1. *de contractibus in genere cap.* 26. num. 6. & 9. nam in regno Lusitanie ex lege ipsius regni irritum est iuramentum in contractibus, promissionibus, & conuentionibus positum, nisi de speciali Regis licentia apponatur, ut patet ex ordinationibus Lusitanie tit. 75. imò quamuis promissio, & contractus alioqui sit validus sine iuramento, irrita eo ipso manent, si in eis appositum fuerit iuramentum sine Regis facultate, ut latè probat Molin. tom. 1. *de iust. disput.* 149. & ideo in eodem regno Lusitanie, cum talis promissio iurata nulla omnino sit, utique ex ea nulla resultabit actio, nulla obligatio dabitur promissario, aut donatario, aduersus promissorem, & donatorem. Quid dicendum de iure Regni Castellæ, constat ex lib. 12. tit. 1. lib. 4. *recopilation.* vbi expressè dicitur solum perpetuas donationes posse iureiurando confirmari, ut refert Molin. tom. 1. *de iust. disput.* 149. Si tamen donatio, vel promissio, non sit perpetua, sed rei alicuius ad tempus, tunc si iuramento firmatur, inualida, & irrita in eo Regno est, eo ipso, quòd iureiurando confirmatur, nisi in dotem, aut arrhas sit facta: ita idem Molin. allegatus.

De iure tamen communi, tam ciuili, quàm canonico, ex promissione non acceptata, iuramento confirmata resultat actio aduersus promittentem, & donantem. Ita Panormitanus in cap. *cum venissent*, *de constit.* num. 26. & 27. Conarruias in cap. *quantum pactum* 1. part. §. 2. num. 1. & 4. & part. 2. §. 4. n. 16. ex plurimis quos citat, & Molin. tom. 2. *de iust. disp.* 263. §. *dicendum nihilominus*. nam licet Bartol. quem refert Molin. tom. 2. *de iust. disput.* 256. neget de iure ciuili dari talem actionem, & licet Innocentius, referente eodem Molin. ibi neget ex pacto nudo iuramento firmato de iure canonico actionem resultare, tamen hoc quod dicimus est verius, & ipse Bartol. *ad leg. si quis pro eo* ff. *de fideiussorib.* tandem, ait, ex promissione non acceptata, iuramento tamen firmata, non consurgere obligationem iustitiæ aduersus promissorem, sed tantum Religionis. Ratio igitur nostræ resolutionis est, quia ex iuramento, quo ipsa promissio confirmatur, quando illa non est de re illicita, si merè spontaneè, & non coactè confirmetur, oritur non solum obligatio Religionis in ordine ad Deum, ne ille in testem falsi adducatur, sed etiam peculiaris obligatio ad hominem cui sub iuramento facta est promissio, ius illi tribuens, quòd ad hæredes etiam ipsius pertransit, ratione cuius res promissa debetur simpliciter promissario, vbi primum promissionem iurata acceptauit. nam ratione ipsius iuris datur actio de iure canonico, & ciuili promissario aduersus promissorem, ut colligitur ex cap. *cum contingat*, *de iureiur.* & in cap. *mulieres*, eodem in 6. & ex *Authentic. sacramenta puberum*, C. *si aduersus vendit*. Sed de hac re, vide quæ diximus lib. 1. *de contractibus in genere cap.* 26. a num. 14. ibi namque de hac re satis egimus.

CAPVT VI.

Vtrum promissio facta ob homicidium, vel ob aliam turpem causam, obliget: quæritur quænam promissiones sint iure naturæ, & positio irritæ; explicantur aliquæ difficultates circa promissiones iuratas.

1. Promissio de re mala, & turpi facienda, ante patratum opus non obligat ad pretium conuentum, tam ex parte promittentis pretium, quàm ex parte promittentis opus. & num. 2.
2. Post patratum opus, est duplex opinio. Prima verior, & communior affirmat, teneri promissorem pecunia ex iustitia in conscientia ad promissionem, & posse patratorem operis in conscientia illam retinere.
3. In vnoquoque opere malo duo consideranda sunt. Primum est malitia moralis, & naturalis ipsius operis. Secundum est labor in tali opere patrando, industria ad illud patrandum, & periculum cui se exponit patrador. Circa primum non potest dari iusta conuentio, aut contractus: circa secundum potest, cum hæc omnia sint vendibilia. *ibid.*
4. Refertur opinio Medina afferens has circumstantias non esse vendibiles. Reijcitur. *ibid.*
5. Non est improbabilis sententia, imò est satis probabilis, qua docet promissionem pro opere malo, etiam quoad illas circumstantias non valere, & nec ante, nec post patratum opus obligare.
6. Respondetur fundamentis huius secundæ opinionis, & num. 7.
7. Et explicantur iura, & leges pro illa allatae n. 5. *ibi.* Omnes promissiones, etiam iuramento firmatae sunt iure naturali irritæ, quatum executio est mortaliter, vel venialiter illicita.
8. Iure civili & canonico irritæ sunt promissiones quæ præbent occasionem peccandi.
9. Quid de illis promissionibus in scriptis contentis, quas Episcopi, & Dynastæ faciunt suis æconomis, ut non teneantur reddere rationem suarum rerum, quas administrarunt.
10. Irritæ quoque sunt de iure civili promissiones de non reuocandis testamentis, de instituendo aliquo hærede, etiamsi pœna illis adijciatur, & reliqua, quæ minuunt, vel auferunt libertatem testandi.
11. An quando promissiones sunt inualida iure positio civili, vel canonico, valida fiant ratione iuramenti appositi.
12. Si via executionis iura, & leges civiles, vel canonicæ primario intendunt bonum commune, iuramentum appositum non reddit validas promissiones contra illas factas, ita ut obligent ex iustitia, sed tantum ex Religione ratione iuramenti. & num. 16.
13. Quid si primario intendunt via executionis bonum particulare cuiusque civis. Iuramentum tunc illis appositum reddit promissiones contra has leges factas validas ex iustitia. *ibid.* & num. 17.

15. Quid in dubio an leges respiciant primum bonum commune, vel priuatum.

VNT aliquæ promissiones, quæ sunt de re non aliunde mala, quàm quòd ex turpi causa, & sine vitientur, ut cum promittitur alteri pecunia, pro homicidio aliquo patrando, pro copia ad corporis concubitum facienda, & de his inquitimus, an validæ sint, & obligent. Et hæc de re sit

Prima conclusio, ante patratum opus malum, promissio de illo facienda est irrita omnino, & non obligat tam ex parte illius, qui promittit opus malum, quàm ex parte illius, qui promittit pecuniam, vel præmium pro illo faciendo. in hoc omnes Doctores conueniunt. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 7. & 9. 32. *art.* 7. *in corp.* & 9. 62. *art.* 5. *ad* 2. Caietanus *ibi.* Couarruias *ad reg. peccatum*, 2. *part.* §. 2. *num.* 1. Corduba *lib.* 1. *quæst.* 32. *art.* 2. Medina *C. de restit. quæst.* 20. *vers. in oppositum*, & *quæst.* 28. Lessius *tomo* 1. *de iustit. lib.* 2. *cap.* 18. *dub.* 3. & omnes quos statim referemus. Probatum facillè, quia nemo potest se obligare ad peccatum. vnde promissor sceleris non tenetur illud post promissionem implere. Nec etiam promissor pecuniæ, stipendij, vel præmij, vel pretij tenetur soluere ante patratum opus, quia non promissit, nec se obligauit ad solutionem, nisi post patrationem.

Tota difficultas est, vtrum post patratum opus teneatur promissor pretium promissum pro patratione illius soluere de iustitia, & possit patrador mali operis illud accipere, & tute in conscientia retinere; & hæc de re partitam opinionem inuenies.

Prima affirmat; hæc est communior, & probabilior, illam tenent omnes citati modò in prima conclusione: tenet etiam Lessius *tomo* 1. *de iustit. lib.* 2. *c.* 18. *dub.* 3. *§. item sequitur*, & Sancius *cap.* 4. *dub.* 8. *à num.* 52. Gutierrez *lib.* 2. *Canoniar. cap.* 10. *num.* 1. Bart. & communiter Legistæ *in l.* 2. *C. de condic. ob turpem causam.* Nauarrus *in summa Latina, cap.* 17. *num.* 34. vbi testatur conuenire, & conspitarè in hoc Legistas Canonistas, & Theologos, & id probat egregiè Sotus *lib.* 4. *de iustit. quæst.* 7. *art.* 1. *ad* 2. Nam quamuis meretrix turpiter faciat meretricatum exerceendo, non tamen iniuste, aut iniquè facit accipiendo pretium laboris sui meretricatus, ut dicitur *in l.* 4. *vers. sed & quid meretrici. ff. de conditionibus ob turpem causam.* Probatum, quia in vnoquoque opere malo duo consideranda sunt; primum est malitia intrinseca ipsius operis: secundum est labor, quem patrador illius subit, cum promittit se illud opus facturum, periculum vitæ, fortunatum, & honoris, & periculum mutilationis cui se exponit, & similia, quæ executor tua causa subit: item fidelitas, & voluptas, quam tibi præstat, vtilitatemque, quæ tibi inde prouenit, quæ omnia pretio apud omnes æstimantur, & vendibilia sunt, & circa huiusmodi circumstantias operis mali pactum celebrari potest inter mandantem, & mandatarium, promissorem, & promissarium. Sicut enim in bonis, & virtuosis operibus, labor, periculum, damnum, & similia, quibus se exponit ille, qui bonum opus promittit, possunt separari præcisè, considerarique separatim à bonitate, vel malitia intrinseca ipsius operis, & vendi; veluti, si quis paciscatur dare centum aureos Sacerdoti, ut in loco, in quo vita ipsius Sacerdotis periclitatur, sibi celebret, aut conueniat de maiori stipendio, quàm solito, dando, pro celebratione sacrificij Missæ in loco ab vrbe valde distante; ita in malis operibus hæc eadem, labor, periculum, industria, damnum, & similia, possunt

confi

considerari præcisâ à malitia morali ipsius operis, & circa illa valde pacisci pro pretio arbitrio prudentis congruenti, quod non excedat periculum, laborem, & damnum cui se exponit.

4. Medina tamen citatus ait, patratore opere malo teneri promissorem pretij illud solvere, ex fidelitate tamen, non ex iustitia, & addit non posse patratorem sceleris in conscientia illud retinere, sed teneri illud ei statim restituere, nec ab eo posse alio titulo retineri, nisi ex liberalitate ei donetur. Fundatur Medina, quia opus turpe inuendibile est: fallitur tamen Medina, quia, ut iam diximus hic, non venditur turpitudine actus, nec operis malitia, nec pascitur circa illam, hæc enim turpitudine, & malitia inuendibilis est, & nemo se ad illam obligare potest, ut statim dicemus, sed venditur labor, industria, periculum vitæ, & honoris, cui se patrator exponit, quæ omnia vendibilia sunt, & circa illa contrahere, & pacisci homines possunt, & aliunde eam contractus sit ex utraque parte onerosus, tam ex parte promissoris pretij, quam ex parte promissarij, seu patratoris operis, sequitur, ut patratore opere utrinque obliget, non ante patrationem illius; ac proinde sequitur non teneri patratorem illius illud in conscientia restituere, si illud post patrationem accepit, ut expressè ait D. Thomas 1. 2. *quæst.* 62. *art.* 5. & *quæst.* 32. *art.* 7. *incorporo*, ubi dicit posse retineri id quod propter opus malum, est acceptum, tenerique proinde ex iustitia promissorem pretij illud ei reddere post patratum opus, non antea. Ita communitet Doctores, & speciatim Lessius citatus *dict. tom.* 1. *de iust. lib.* 2. *cap.* 18. *dub.* 3. §. *Hinc sequitur.*

5. Secunda sententia negat, quam iudico probabilem; docetque hæc sententia eum, qui aliquid promittit pro opere malo, nec ante, nec post patrationem sceleris teneri ad promissionem, imò teneri ipsum patratorem pretium restituere, etiam post patrationem acceptam. hanc aliqui sequuntur Doctores, quos citat pro illa Couarruias *ad reg. peccatum 2. part.* §. 2. *num.* 9. & ex Theologis illam sequitur Medina *C. de rest. quæst.* 28. *vers. in oppositum.* Durandus *in 3. dist.* 39. *quæst.* 4. quam etiam probabilem dicit Lessius allegatus, & magnum præsidium habet hæc sententia in *l. si plagij ff. de verbor. obligationib.* ubi sic dicitur, *si plagij faciendis, factive, causa concepta sit stipulatio, id est, promissio, ab initio non valet.* quibus verbis aperte decernit promissionem pro causa turpi non valere, etiam ipsa re turpi patrata; & in *l. generaliter, ff. eodem.* ibi, *generaliter nouimus turpes stipulationes esse nullius momenti.* quibus verbis lex reddit irritas eas stipulationes, & conuentiones, & inhabiles reddit personas ad contrahendum circa res turpes, & cum personæ sint incapaces de iure ad contrahendum, sequitur quod nulliter, & inualidè contrahant, ut ait Lessius citatus.

6. Sed ad huiusmodi leges respondere possumus, & ad alias similes, illas ita accipiendas esse, ut significant non valere tales conuentiones ante factum opus; neque etiam post factum dari ius petendi promissum pretium in foro externo, non esse tamen illarum sensum tollere obligationem naturalem, quæ ex huiusmodi promissionibus onerosis oritur. Præterea ad legem plagij dicendum est, illam intelligendam esse, quando ipsa promissio post rei effectum, facta fuit, quia tunc maxime videtur fieri intuitu ipsius turpitudinis; deinde responderi potest intelligendum esse de promissione relata ad ipsam turpitudinem actus, siue ante, siue post ipsius patrationem facta sit; quare, non obstantibus his

testibus implendam esse ex iustitia eam promissionem, conuentionemque, siue antecedentem, siue subsequenter, & eadem responsio danda est etiam ad præstatam legem *generaliter, ff. de verbor. oblig.* quatenus sic ait, *generaliter nouimus turpes stipulationes nullius esse momenti, velut si quis homicidium, vel sacrilegium se facturum promittat; sed officio Prætoris continetur, ex huiusmodi obligationibus actionem denegari, & ad legem pacta, C. de pactis, ibi, Pacta, quæ contra leges, constitutionesque, vel contra bonos mores sunt, nullam vim habere, in dubitatis iuris est.* Unde inferes, si nullam vim habent, nulliusque sunt momenti. Ergo id quod ex vi talis pacti accipitur, non efficitur accipientis, ac proinde est restituendum.

7. Nam omnes leges citatæ, & alie similes, quæ pacta turpia irritant, accipiendæ sunt, ut relatæ ad turpitudinem actus, circa quam pacisci nemo potest, non ut relatæ ad circumstantias illius à turpitudine præcisas, ut diximus, & ideo pacta irritant in ordine ad illius licitas circumstantias; in foro tamen exteriori non recipitur actio patratoris circa pretium, si ei non sit solum, quia præsumitur conuenisse cum promissore circa malitiam, & actus turpitudinem, non circa licitas circumstantias; nec conuenit patratore talis actus eam actionem in iudicio intendere, quia se prodit, & loco præmij, suspendium accipiet: leges enim, & legislatores non curant has subtilitates, & distinctiones, quas curant Theologi dum veritatem inquirunt. Non tamen ipsæ leges irritantes tales conuentiones, & turpia pacta reddunt irritam acquisitionem rei ex tali causa, nec faciunt accipientem inhabilem & incapacem, ad comparandum eius rei dominium post patratum opus, sed tantum decernunt, ut ante patrationem operis habeantur illa pacta pro inualidis, & ne ex illis oriatur aliqua actio, & obligatio civilis in iudicio, ita docet Lessius *tom.* 1. *de iust. lib.* 2. *cap.* 14. *dub.* 8. *num.* 36. *post medium.* Couarruias *ad reg. peccatum part.* 2. §. 2. *num.* 6. & alij. Et confirmatur, quia huiusmodi leges, civiles cum sint, non possunt irritare obligationem illam naturalem, quæ ex talibus pactis, opere completo, oritur: ita enim leges positivæ, quantum fieri potest, sunt interpretandæ, ut ius naturale non lædant.

8. Circa secundam partem tituli huius capitis respondeo, primò, omnes illas promissiones esse iure naturæ irritas, quarum impletio etiam venialiter est illicita, quia nemo potest obligari ad peccatum, & consequenter etiam si iuramento confirmentur, sunt inualidæ, & non obligant, quia iuramentum non est vinculum iniquitatis: patet ex his, quæ diximus *lib.* 1. *de contractib. in genere cap.* 26. *num.* 4. docet Molin. *tom.* 1. *de iustit. disput.* 149. Lessius *tom.* 1. *de iustit. lib.* 2. *cap.* 18. *dub.* 4. *num.* 22. Sanc. *lib.* 1. *de matrim. disp.* §. 2. *num.* 1. Azor *part.* 1. *lib.* 11. *cap.* 7. §. *prima est.*

9. Iure autem positivo, tam civili, quam canonico, irritæ quoque sunt, & inualidæ omnes promissiones, quæ præbent occasionem peccandi, veluti si promittas alicui, quod in posterum circa contractum tecum initum, non teneatur de furto, dolo, aut iniuria, & quales etiam sunt illæ, quibus testatores permittunt, & concedunt tutoribus, & curatoribus filiorum suorum, ut non teneantur de dolo, & damno, quod commiserint in administratione bonorum filiorum, & idem dicendum est de dominis cõcedentibus reconomis, & procuratoribus suis, ut non teneantur de eodem dolo, & damno in admini-

stratione rerum suarum, hæc enim omnia manifestam præbent occasionem peccandi: ita habetur in *l. si unus §. illud. & §. pacta. ff. de pactis. & l. 27. ff. eod.* docet Lessius *tomo 1. lib. 2. cap. 18. dub. 4. n. 23.* Azor modò allegatus, & alij

10. Solent multi Dynastæ, & potentes viri multum de fidelitate suorum œconomorum, quorum longam expetentiam habent, confidentes, eis schedulas concedere, vt post prædictorum Dynastarum, vel ipsorum œconomorum mortem, nec ipsi, nec hæredes illorum teneantur reddere ratiocinium bonorum, quæ administrarunt. Rogabis ergo, an huiusmodi schedulæ, & pactum in illis contentum valeat, iure civili, & canonico inspecto? Respondeo mihi videri non valere, propter rationem redditam, quia præbent occasionem peccandi, vt patet, & teneri illos consequenter rationem reddere, si ab eis petatur, hoc deducitur ex rationibus, & iuribus allegatis, & conducit ad hanc rem probandam *cap. legem 1. distinct. 13.* in quo non admittuntur ad Religionem illi, qui publicis sunt ratiocinijs obligati; publica autem ratiocinia sunt illa, ex quibus obligantur officiales ratione aliqua ad Rempublicam pertinente, vt thesaurarij, vel depositarij publici. *l. officiales, C. de Episcop. & clericis.* Item ea, qua adstringuntur nonnulli pacto, iuramento, stipendioque ad officium publicum, veluti Aduocati, procuratores, magistratus, iudicisque, vt docet Sayrus in thesauro, cum multis lib. 6. cap. 14. num. 7. Soar. de censuris, disp. 51. sect. 3. num. 15. Toletus in summa, lib. 1. cap. 54. §. sunt alij. Mayolus de irregularitate, lib. 2. cap. 5. & 11. nam quamuis huiusmodi Doctores loquantur de officialibus publicis Reipublicæ, & non de officialibus Dynastarum, aut Prælatorum, veluti de Theaurariis illorum, & œconomis; tamen cum proportione hoc etiam de illis intelligendum est, quia non est negandum eam fiduciam illis non exiguam præbere occasionem peccandi, vt de se patet; quatenus verò huiusmodi officiales publici non possint ingredi Religionem ante ratiocinia, & an professio illorum sit valida, vide D. Rodericum Cunha in 1. part. decreti, distinct. 53. à num. 7. Planè professio illorum valuit olim de iure communi antiquo, & valet etiam hodie post moderationem Bullæ Xisti V. quam adhibuit Clemens VIII. Summus Pontifex, anno 1602. Nam iuxta decretum Xisti V. solum illorum professio irrita erat, qui ad ratiocinia erant obligati ultra vires facultatum suarum, non intra illas, siue æs alienum deberetur publico, siue priuatis hominibus. Sed rigorem huius motus Xisti V. reduxit Clemens VIII. quoad valorem professionis ad terminos iuris communis; qua de re vide Cunham allegatum, & Sancium *tomo 1. Decalogi, lib. 4. cap. 19.*

11. Irritæ sunt quoque iure civili positio omnes promissiones, & conuentiones, quæ auferunt libertatem testandi, aut disponendi liberè de rebus propriis, vt si promittas alicui, quòd illum hæredem institues, quòd non reuocabis testamentum tuum, quòd dabis ei 100. v. g. si illum hæredem non facias. Hæc enim omnia comprehenduntur in *l. pacta, C. de pactis*, quæ ita ait, *Pacta, qua contra leges, institutionesque, vel contra bonos mores sunt, nullam vim habere, indubitati iuris est.* Item colligitur ex *l. stipulatio hoc modo, ff. de verborum obligationib.* dicuntur autem ea fieri *contra leges*, in quibus pollicetur aliquid, quòd leges prohibent, vt furtum, homicidium, iuramentum falsum, &c. *Contra bonos mores*, ea, quibus datur anfa iniquè agendi, vel quæ prædictos bonos mores civiles etiam impediunt,

quos decet esse in Republica bene morata, atque instituta, ita docet Syluester *verb. pactum, num. 8 & 11.* Molin. *tomo 1. de iustit. disput. 151. & tomo 2. disput. 271.* Lessius *tomo 1. de iustit. lib. 2. disp. 18. dub. 4. num. 24.*

12. Quod ad postremam partem tituli huius capituli attinet, inquires, an quando promissiones sunt inuvalidæ iure positio, vel canonico, validæ fiant ratione iuramenti, si illud illis accedat, quo confirmantur? Et vt ad hoc dubium de se satis graue, difficilèque respondeam, notabis primò, omnes leges civiles, vel canonicas per se primò intendere bonum commune via intentionis. Via tamen executionis quædam primariò intendunt bonum publicum, secundariò bonum priuatum cuiusque ciuis; quædam verò primariò, & per se intendunt bonum priuatum cuiusque ciuium; secundariò verò bonum commune.

13. Exempla illarum, quæ primò & per se via executionis intendunt bonum commune, sunt omnes leges quæ prohibent, ne pecuniæ, equi, arma, frumentum, & alia similia è regno extrahantur; & omnes leges irritantes promissiones, instituendi hæredem certam aliquam personam, non reuocandi testamentum, soluendique in pœnam certam summam, si reuocetur. Item omnes leges civiles, vel canonicæ irritantes promissionem pœnæ sponsalibus appositæ, si ab illis recedatur, quæ irritatio est in *cap. Gemma mulier, de sponsalibus.* hæc enim omnia, & alia similia non prohibentur immediatè via executionis, ob fauorem cuiusque hominis particularis, sed ob fauorem Reipublicæ, & boni publici, cui interest, vt abundet equis, armis, frumento, & ne illius ciues arma de nocte afferant, vt pax publica seruetur, & arma habeat quibus defendatur, & vt omnia testamenta ciuium liberè fiant, liberèque disponant de rebus suis, & similiter, vt omnia matrimonia liberè contrahantur.

14. Exempla illarum legum, quæ primariò respiciunt bonum particulare cuiusque ciuium, secundariò bonum commune, sunt omnes leges, quæ prohibent pacta, & promissiones, quæ filix cum parentibus efficiunt, vt certa dote contentæ suis legitimis cedant, si promissam dotem excedant. Item leges prohibentes, & irritantes promissiones solutionis vsurarum, vt habetur in *cap. debitor, de iure iurando.* Item illæ, quæ irritant alienationem fundi dotalis, etiam de consensu vxoris factam, sine iudicis auctoritate; similiter leges annullantes alienationem bonorum minorum sine solemnitatibus requisitis. Similiter illæ, quæ prohibent fideiussiones mulieris sine iuris solemnitate; donationem inter patrem, & filium; inter maritum, & vxorem, constante matrimonio. Donationem excedentem summam requirentem insinuationem Regis. Donationem omnium bonorum, præsentium, & futurorum. Non enim magis Reipublicæ interest, vt commodum harum rerum magis ad hunc, quàm ad illum suum ciuem perueniat: vide hæc de re Sancium *lib. 1. de matrim. disp. 32. fetè per totam.*

15. In dubio verò, an hæc, vel illa lex civilis, vel canonica respiciat primariò bonum publicum, an priuatum, censendum est, commodum priuatum respicere, vt docet Alciatus in *cap. si contingat, de iure iurando, num. 29.* referens pro ea alios. His positio,

16. Sic statuo primò. Omnes contractus, promissiones, & conuentiones, quos ius civile, vel canonicum ipso facto irritat, & prohibet, primariò & immediatè ob bonum commune, non validantur ratione iuramenti, si illis apponatur, id est, non validantur,

dantur, nec firmanantur, ita ut obligent titulo iustitiæ, & ex iustitia; obligant verò, & validantur ita ut obligent ex Religione, si illorum impletio est licita, & illi impleri possunt absque villo peccato tam mortali, quam veniali, aliter nec ex Religione obligant, ita docet Lessius tom. 1. de iustit. cap. 18. dubitat. 4. num. 25. Syluester verb. pactum num. 11. idem Lessius cap. 17. dubitat. 7. num. 55. & 56. Molin. tom. 1. de iustit. disput. 149. & 150. Sancius lib. 1. de matrimon. disp. 32. num. 8. vbi plurimos pro ea citat. Vide quæ diximus lib. 1. de contractibus in genere cap. 26. à numer. 14. & deinceps, præcipue numer. 15. vbi latè, & fusè hanc rem tractauimus. probatur ex cap. quauis pactum, de pactis in 6. vbi dicitur obseruandum esse omne illud iuramentum, quod non vergit in dispendium salutis æternæ. Quare si huiusmodi iuramenta licitè, & sine peccato mortali, vel veniali exequi possunt, obseruanda sunt propter religionem iuramenti, hoc est, obligant ex religione, ne Deus adducatur in testem falsitatis; illa enim iuramenta non vergunt in æternæ salutis dispendium, quorum executio est licita. Et aliunde non validant contractus, ita ut obligent ex iustitia, quia iuramentum est accessorium, & sequitur principale, cui accedit, ac proinde relinquitur promissionem, & contractum in sua natura.

17. Sic status secundò, illi contractus, & promissiones, quos primariò ius ciuile, vel canonicum prohibet ob bonum priuatum hominum, secundariò ob bonum commune, siue ipso iure sint irriti, siue irritabiles, ita firmanantur appposito iuramento, ut si aliunde liciti sint, hoc est, executionem licitam habeant, non solum tenetur promissor ad executionem eorum ex religione iuramenti, sed etiam ex iustitia. hanc docent Doctores citati in prima. docent etiam Bartol. in l. si quis pro eo, num. 7. ff. de fideiussor. Gutierrez de iuram. confirmator. cap. 58. num. 15. Molin. tom. 1. de iust. disp. 49. probatur ex cap. 2. de pactis in 6. & ex Authentic. sacramenta puberum. C. si aduersus vendit. & ex aliis iuribus, & rationibus, quos affert Sancius lib. 1. de matrim. disp. 31. num. 8. Et ratio est, quia quisque potest cedere gratiæ, ac fauori suo; quare cum ius vel prohibeat, vel irritet huiusmodi contractus, & promissiones in fauorem & gratiam cuiuscunque hominis particularis, possunt illi cedere gratiæ, & fauori suo, & aliunde manebunt contractus in vigore suo obligante ex iustitia; promissiones verò, vel ex iustitia, vel ex fidelitate, iuxta diuersas opinionones; ex fidelitate, iuxta nostram opinionem, quam secuti sumus cap. 2. num. 2. ex iustitia, iuxta aliam opinionem valde probabilem, quam ibidem retulimus.

CAPVT VII.

Qui possunt de iure pro absentibus stipulari, seu acceptare promissiones, & donationes.

1. *Et is qui de iure est habilis ad acceptandum pro alio absentibus, possit pro illo acceptare, opus est, ut verba promissionis tacite, vel expresse ad illum dirigantur, videlicet, ut dicat promissor: Promitto tibi me daturum Petro absentibus*

ti tantum, vel promitto me daturum Petro tantum, iam enim illic subintelligitur tibi, & numer. 3.

2. *Is qui de iure potest pro absentibus stipulari, seu acceptare, non potest remittere promissionem loco absentibus, nisi ad id speciale illius facultatem habeat.*

3. *Vbi acceptatur promissio pro absentibus à persona habili, statim acquiritur ius ipsi tertio absentibus, & numer. 4.*

4. *Illud ius est irrevocabile respectu illius, qui de iure pro absentibus acceptavit, revocabile verò per ordinem ad promittentem antequam promissarium acceptet, & per ordinem ad ipsum promissarium. ibid.*

5. *Hoc intelligitur de promissione gratuita, & liberali, non de promissione reciproca, & quare.*

6. *Potest de iure acceptare pro altero omnis, qui ad id ab illo habet facultatem specialem, vel generalem.*

Possunt procuratores Principum, oppidorum, & civitatum pro illis acceptare. ibid.

An possint procuratores personarum particularium. ibid.

Et quomodo acceptare possint. ibid.

7. *In quibus casibus ex acceptatione horum procuratorum particularium personarum absque vlla cessione illorum acquiritur utilis actio ipsi personis pro quibus acceptarunt.*

8. *Possunt serui, seu mancipia, filii familias, & Religiosi pro dominis, parentibus, & Prelatis suis absentibus acceptare, & omnes qui sui iuris non sunt, & numer. 9.*

10. *Non possunt famuli mercenarii, nec discipuli pro Principe, nec magistri pro discipulis, nec filii sui iuris pro patre.*

11. *Possunt tutores pro pupillis, curatores pro minoribus, Principes pro vassallis suis acceptare.*

12. *Possunt ille omnes pro absentibus acceptare, qui ex ea acceptatione commodum aliquod reportant, veluti creditores pro debitoribus.*

13. *Quilibet homo non potest acceptare pro absentibus, an possit amicis pro amico.*

14. *An parochus pro parochiano.*

15. *An Tabelliones, Notarii, & iudices possint pro partibus absentibus.*

16. *An extra iudicium possint Notarii, & Tabelliones acceptare pro alijs.*

17. *Et an quando in scripturis publicis pro absentibus acceptant, statim alienationem vilem absentibus acquirant.*

Data acceptatione Tabellionis in scriptura publica pro absente, an tam firma maneat talis acceptatio, ac si ipse absens pro quo ille acceptat, acceptaret. ibid.

18. *Omnes textus, qui constituunt Notarios, & Tabelliones personas de iure habiles ad acceptandum pro absentibus in scripturis publicis, talem vim tribuunt illorum acceptationi, ut amplius à promittente renocari non possit donatio, vel promissio.*

19. *Acceptante Tabellione pro absente in actis iudicialibus, vel scripturis publicis, vel alia persona de iure habili ad acceptandum, si vel ipse promissor, & donator, vel promissarius & donatarius è vita discedat, antequam promissarium, vel donatarium ratam habeat talem acceptationem, transit obligatio illius ad heredes promittentis, & donantis, respectu etiam hereditum donatariorum, promissariorum.*

20. *Quid si gratuita, & liberalis promissio obliget tantum*

*tantum ex fidelitate, an tunc hac obligatio
transcat ad pradiatos heredes.*

1. **H**æc quæstio de se est valde utilis in hac materia promissionum, & donationum, & sub illius titulo multæ, & graues quæstiones, & quotidiano vsui hominum valde necessaria à Doctõribus excitari solent, præcipue à Iuris peritis; ea tamen confusione, qua solent. Nos si non omnes, saltem præcipuas, & magis utiles nostro more, modòque tractabimus, ea tamen breuitate, & claritate, vt legentibus fastidio non simus, nec officio nostro desimus.

2. Et verò antequam de personis, quæ pro aliis absentibus, de iure promissiones & donationes acceptare possunt, agamus,

Notari velim primò, vt is, qui præsens est, pro absente stipulari possit, & acceptari, requiri, vt verba promissionis, & donationis dirigantur tacite, vel expressè ad præsentem acceptantem, v. c. vt dicat promittens: Promitto tibi, me daturum centum Paulo; si enim dirigantur ad absentem, tunc is, qui præsens est, acceptare non potest talem promissionem, quia illi non fit: ita ex communi Doctõrum opinione docet Covarruias in cap. *quattuor pactum*, part. 2. §. 4. num. 13. & Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 7. num. 49. Quamobrem si promittens, vel donans, dicat: Promitto Titio absenti centum, nõ potest aliquis validè acceptare talem promissionem nomine Titij absentis, nisi is, qui potest acceptare, sit præsens, quia iam tunc subintelligitur tibi. Ratio ac fundamentum est, quia vt fiat pactum, & obligatio, necesse est, vt detur consensus reciprocus duorum in idem, & concurret vtriusque contrahentis voluntas circa eandem rem; hic autem non concurret vtriusque contrahentis voluntas, nec datur mutus, ac reciprocus consensus in idem; quia non adest consensus illius, in quem consensus, & promissoris verba diriguntur, & ideo talis promissio semper reuocari potest, dum ab eo, qui absens est, acceptata non fuerit; ita docet Leonardus Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 7. num. 49.

Notari velim secundò, illum, qui pro absente acceptauit, non posse eam promissionem, vel donationem remittere, quia iam fuit ius acquisitum ei, pro quo ipse acceptauit, & in præiudicium tertij nemo potest aliquid vel licite, vel iuste facere, nec alterum iure quæsito priuare: obligatio tamen, qua promissor tertio adstringitur, adhuc pender, & suspensa est, donec à tertio acceptata sit, vnde ante illius acceptationem non tenetur promissor illam implere. Fundamentum est, quia is, qui præsens fuit, non acceptauit promissionem nomine suo, sed nomine absentis, & sub illius voluntatis beneplacito: vnde si absens illam reiiciat, manet irrita. Secus tamen dicendum est, quando is, qui acceptat promissionem pro tertio absente, vicissim nomine illius aliquid promissori repromittit; tunc enim potest remittere promissionem in gratiam absentis factam. Ratio est, quia potest se ipsum soluere, volente promissore cui se nomine absentis obstrinxit: ita docet Lessius allegatus num. 50. nam cum hoc vinculum ortum fuerit ex acceptatione acceptantis, poterit ex illius remissione dissolui. confirmatur ex reg. 35. ff. de regl. iur. ibi, *Nihil tam naturale est, quam eo genere quidque dissolueri, quo colligatum est.* & ex illo communissimo iuris effato, *Obligatio, per quas causas oritur, per easdem tollitur.*

3. Dixi in primo notando, tacite, & expressè; quia duobus modis censentur verba promissionis ad præsentem acceptantem dirigi. Primò, & expressè

quando exprimitur persona præsens, quæ acceptat: vt cum dicitur, Promitto tibi me daturum Antonio absenti 100. Secundò, & tacite, vt cum ei dicitur, Promitto me daturum Antonio 100. tunc enim tacite censetur fieri promissio præsentis acceptanti illam pro absente Antonio. sic enim vsus hominum habet. In dubio autem, is sensus verbis promissionis, & contractus, tribuendus est, vt valeat; l. *quoniam in stipulati ff. de verborum obligat.* Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 7. num. 49. §. dixi expressè.

Contra secundum notandum insurgunt aliqui assentes, eo argumento, ac fundamento probari quoque, posse etiam acceptantem remittere, ac condonare promissionem à se pro absente acceptatam, etiam si is nomine illius nihil repromiserit, quia obligatio per quas causas oritur, per easdem tollitur, vnde quia ex illius acceptatione resultauit obligatio promittenti, ex illius etiam remissione antequam absens acceptauerit, illa remitti, condonare potest. Planè ob hanc rationem illa sententia non videtur manifestè improbabilis, eamque tenet Collector decis. Pedemont. decis. 70. Ceterum cum post simplicem acceptationem ius fuerit tertio absenti simpliciter acquisitum, non poterit validè reuocari per ipsum acceptantem, antequam absens illud reuocet, est enim illud ius in ordine ad ipsum tertium absentem reuocabile, quia per illum solum reuocari potest; in ordine verò ad acceptantem pro illo, est irrevocabile, quamuis tota causa vnde illud oriatur, sit illius acceptatio; in repromissione verò nullum ius acquirit absens, imò aliquid ex ea repromissione acceptantis nomine illius promissori facta præiudicium ei resultat, quod tacite ex voluntate ipsius promissarij absentis acceptans tollit; & ita planè videtur docere Covarruias lib. 1. *variatarum*, cap. 14. num. 13. §. *principaliter*, & §. *quamobrem ad finem* num. 13. quod magis patebit ex sequenti notando.

Notari velim tertio, ea quæ hæcenus dicta sunt intelligi de promissione simplici gratuita, & liberali, si enim promissio sit onerosa, & respectiua, non sufficit, vt acceptans pro absente acceptet, sed requiritur, vt ipsemet absens illam acceptet, & repromittat; quamobrem ante illius repromissionem semper reuocari potest: ita Sancius lib. 1. de matrim. disp. 7. num. 12. Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 7. num. 51. quod inde facile probatur, primo, quia absens potest non acceptare cum illo onere; ergo similiter contrahens cum absente potest retrocedere. patet consequentia, quia contractus onerosi ex nulla parte debent claudicare. Secundò, quia, qui acceptat pro absente, non debet acceptare, nisi quatenus acceptatio ei potest esse commoda; sed hæc acceptatio nullo modo sufficeret, quia etiam si fieret per ipsum promissarium præsentem, vel coram illo non sufficeret, quia debet simul adesse repromissio, vt ex vsu communi patet. Tandem, quia ante vtriusque partis obligationem non datur perfectus contractus. Contractus enim respectiuis, habet hanc tacitam conditionem, *si alter repromittat*, qua non impleta, potest altera pars resilire, quia promissio non est plene, & perfectè acceptata. His notatis,

6. Primò quidem potest omnis, qui ad id specialem, vel generalem ab altero habet facultatem, pro ipso absente stipulari, vel acceptare, ita Lessius tom. 1. de iust. cap. 18. dub. 7. in iust. lib. 2. Possunt etiam procuratores principum, oppidorum, ciuitatum, pro illis absentibus stipulari, & acceptare, ita Molin. tom. 2. de iust. disp. 264. fol. 30. §. *Procurator*. Procurator tamen hominis, seu personæ particularis, etiam si

etiam si acquirat dominium eius rei, quam pro eo cuius est procurator acceptat, quamvis ille absens id ignoret, ut habetur *l. possessio quoque, §. vlt. ff. de acq. possess. & l. ea que civiliter, ff. de acq. rer. dom.* tamen si aliquid nomine illius acceptet, non eo ipso, ei pro quo accepavit, quique eum procuratorem constituit, competit actio utilis ad rem promissam; nam cum verba promissionis dirigantur ad illum tacite, vel expresse, qui presentis est, & pro alio absente acceptat, iuxta ea que diximus in primo notando, sequitur ut actio utilis ad illum spectet, necesse esse, ut eam absenti pro quo accepavit prius cedat, in eumque transfundat; si tamen renuat transfundere, cogetur iudicis autoritate, ut habetur *l. possessio, §. vltimo ff. de acquirenda possessione*, citata. Aut tantum de bonis procuratoris traditur ei, pro quo accepavit, & qui illum procuratorem constituit, quantum ea actio aestimatur, habetur *l. 8. tit. 11. part. 5. docet Molina tom. 2. disput. 264. fol. 80. §. Procurator.* & Anton. Gomez tom. 2. *variar. cap. 11. num. 18.* Quando autem non sunt bona ei, unde fieri possit hæc æstimatio, tunc de iure communi, & Castellæ, statim ea utilis actio sine vlla cessione illi conceditur. patet ex textu *in l. 2. ff. de iust. actio.* docet Molina tom. 2. modò allegatus, cum aliis quos citat.

7. In sequentibus tamen eventibus ex acceptatione horum procuratorum conceditur absque vlla cessione, utilis actio, illis quorum sunt procuratores. Primo, si presentis sit ipse, cuius est procurator, dum acceptatio fit, *l. si procuratori presentis, ff. de verbor. obligat.* Secundo, si stipulatio, aut acceptatio fiat circa solvendam pensionem fructus, aut redditus ex re propria illius, qui illum procuratorem facit, ut ex locatione domus, aut alterius rei. *l. quod procurator, ff. de procurator.* Tertio, quando stipulatio fit in iudicio. *l. in omnibus 1. ff. de prat. stipulat.* sic docent Molina tom. 2. *de iust. disp. 264. §. insequentibus.*

8. Possunt etiam in secundo loco pro absentibus stipulari, seu acceptare, omnes, qui sub aliorum potestate sunt, dummodo sui iuris non sint respectu illorum, sub quorum potestate sunt, veluti mancipia, seu serui pro dominis suis; serui enim, siue presentes acceptent pro se, quando illis sit promissio, siue pro dominis absentibus, perinde res, quas acceptant, ad illorum dominos pertinent, ac si ipsi domi presentes illas acceptassent; patet ex *§. si quis alij, Instit. de inutil. stipulat.* & habetur *in l. 2. ff. rem pupilli;* affirmat glossa *§. si quis, Instit. eod.* docet Lessius tom. 1. *de iust. lib. 2. cap. 18. num. 47.* Molina tom. 2. *de iust. disp. 264. §. Tale in primis,* quod adedò verum est, ut etiam acceptatio, quæ fit à mancipio, cuius solum vsumfructum dominus habet, valida sit, & valida etiam ea, quæ fit à mancipio quod bona fide possidetur, siue alienum sit, siue homo liber. Ita Molina citatus, & glossa *ad Institut. per quas actiones nobis acquiratur possessio, & per quas personas obligatio acquir.* §. *de his etiam,* & §. *item placet,* & glossa etiam *in cap. quanquam, de usuris in 6. verb. possint acquiri.*

9. Filij etiam familias, & Religiosi, cum non sint sui iuris, sed sub potestate patris, & Prælati sint, possunt pro patribus, & Prælatibus absentibus acceptare, quia consentent in iure vna persona quoad hunc effectum; ita Lessius, & Molina allegati, patetque ex *§. si quis alij, Institut. de inutilib. stipulat.* ibi, *si quis alij, quam ei, cuius iuri subiectus sit, stipuletur, nihil agit.*

10. Non tamen possunt famuli mercenarij acceptare pro dominis suis absentibus; nec subditi, vel

vasalli pro Principe, nec magistri pro discipulis; nec filius sui iuris, quique iam potestatem patriam egressus fuit, pro patre, vel matre, nec pater, vel mater pro eodem filio sui iuris, nisi ad id speciale, vel generalem commissionem habeant; & ratio est, quia sunt sui iuris, patet ex eodem *§. si quis alij, Instit. de inutil. stipulat.* docet Molina tom. 2. *de iust. disp. 264. §. Alia vero.* Lessius tom. 1. *de iust. lib. 1. cap. 18. dub. 7. num. 47.* & communiter Doctores.

In tertio loco possunt acceptare pro absentibus omnes, qui aliorum eam gerunt, ut tutor pro pupillo, curatores pro furiosis, Principes pro subditis, & vasallis. Ratio est, quia cum possint illis facultatem dare ad acceptandum pro aliis, & pro se, à fortiori, potiorique iure illam habent, ita Lessius *dict. tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 7. num. 47.* Sancius *lib. 1. de matr. disp. 7. num. 11.* patetque ex *prædict. §. si quis alij, Instit. citat.*

Quarto loco possunt illi omnes pro aliis acceptare, qui ex promissione, vel donatione commodum aliquod, vel utilitatem reportant, vel onere aliquo liberantur, ut creditor pro debitore suo, socius alicuius contractus pro socio in eodem contractu, vxor pro marito, & maritus pro vxore, frater pro fratre quando fratris acceptantis interest, aliàs non. Item si poena in aliquo contractu sit apposta in gratiam alicuius tertij, potest iste tertius acceptare promissionem absenti factam, ita Couarruuias *in cap. quanquam part. 2. §. 4. num. 5.* Lessius allegatus *§. tertio,* constatque ex *prædict. Instit. de inutilibus stipulat. §. sed si quis.*

Non potest tamen quilibet priuatus homo pro alio acceptare absentes, quamvis alias sit propinquus, aut amicus, dummodo nullum inde commodum accipiat, ut dictum manet; ait tamen Lessius statim hic citandus, licet de iure amicum pro amico absenti stipulari non posse, posse tamen secundum hominum vsum pro illo stipulari, ita ut aliquam saltem leuem, & venialem obligationem patriat; quæ si iuramento firmetur, vertatur in grauem, & non solum pro foro conscientie, sed etiam in foro civili obliget, & patriat actionem. Potest tamen quilibet priuatus homo acceptare, stipulari, & acquirere Ecclesie, & causis piis, iuxta glossam receptam *in cap. quoties cordis 1. quest. 7.* docet Lessius citatus *num. 48.* Couarruuias *in cap. quanquam part. 1. §. 4. num. 14.* Iulius Clarus *lib. 4. §. donatio, quest. 12. num. 6.* Ruinus *consil. 13. num. 10. lib. 4. glossa in l. illud. C. de sacros. Eccles. verb. Alia causa.*

Parochus licet *in cap. quanquam, de usuris in 6.* numeretur inter eos, qui utilem actionem comparare possunt absentibus; id tamen solum locum habet in casu illius capituli, nempe ut cautione ipsi parochi præstita de restituendis rebus usura acquisitis, utilem actionem comparet iis, quibus sunt restituendæ, ut doctè animaduertit Molina tom. 2. *de iust. disp. 264. §. Parochus,* & ideo promissionem, aut donationem pro absentibus parochus acceptare non potest.

Tabelliones, Notarij iudices pro partibus absentibus acceptare possunt, siue partes sint pupilli, siue quicumque alij, quod absque controuersia concedunt omnes, modò partes ad suum iudicium spectent; id verò de iudice & tabellionibus in actibus iudicialibus disponit etiam *lex 7. tit. 11. part. 5.* consentit *cap. quanquam, de usuris in 6.* docet Molina *dict. tom. 2. de iust. disp. 264. fol. 76.*

Dubium tamen est, an quando extra iudicium ipsi Notarij, & Tabelliones pro absentibus in scri-

11.

12.

13.

14.

15.

16.

pruris

ptatis publicis acceptant, eo ipso acquirant absentes pro quibus acceptant actionem utilem in eos, qui illis aliquid promiserunt, aut donarunt, an potius opus sit ut illam in eos transmittant, illamque eis cedant. Planè Molina *de primogen. lib. 4. cap. 2. à num. 67.* affirmat acquirere, ita ut necesse non sit, ut tabellio illam cedat, & ait esse communem, consenti; Molina Theologus *tomo 2. de iust. d. disp. 264. §. quid de hac re sentiam.* Covarruias, Julius Clarus, & Bartolus, quos statim referam. Addit verò Molina Iuris peritus *num. 69.* acceptationem tabellionis id operari, quòd secunda ratihabitio donatarij, vel promissarij absentis, cuius nomine Tabellio acceptavit, omnino confirmetur donatio, vel promissio, ut statim competat donatio, vel promissio actio utilis aduersus promittentem, vel donantem, aliter ante istam ratihabitioem non competere, & ait insuper in isto medio tempore dum promissarius, vel donatarius non acceptat, posse donatorem & promissorem illam reuocare, ac proinde post eam renocationem extingui ipsam actionem, sicut extinguitur donatio, vel promissio, citat pro se Decium, Paulum, Castrensem, & alios, qui omnes in eo fundamentum suum stabiliunt, quòd in toto iure non inuenitur textus, qui eam vim tribuat promissioni, vel donationi per tabellionem acceptatæ, ut ante acceptationem, seu ratihabitioem donatarij, vel promissarij, non possint donatores, vel promissores, donationes suas, vel promissiones merè gratuitas reuocare.

17. Dicendum tamen est, non opus esse, ut accedat ista acceptatio, seu ratihabitio promissarij, vel donatarij, ut irreuocabiles, ac firmæ sint, sed statim, ac per tabelliones stipulantur, vel acceptantur manere firmas, & irreuocabiles, sicut manent aliæ, quæ acceptantur per alias personas, quæ de iure acceptate possunt, de quibus supra egimus. Ita docet Covarruias *in rubr. de test. part. 3. num. 13. & lib. 1. variarum, cap. 14. à num. 12.* Julius Clarus *lib. 4. sentent. quest. 13. num. 2.* Molin. Theolog. *tomo 2. de iust. d. disp. 264. §. quid de hac re sentiam.* Bartol. & Gregorius Lopez, quos citat. Et quidem hæc sententia de iure Lusitano est sequenda non solum, quia est sententia Bartoli, sed etiam, quia ita expressè statuitur *lib. 4. noua ordinationis tit. 63. ibi, donationes pura, & simplices (hoc est, quæ non sunt respectuæ, onerosæ) ubi primum facta sunt, & per tabellionem acceptata, vel per illos qui de iure acceptare possunt, statim firma, & perfecta sunt.* Vide Georgium de Cabelo *decis. 186.* ubi hanc ordinationem allegat. Et fundamentum horum Doctorem est, primò, quia data acceptatione Tabellionis non minus firma, & irreuocabilis manet promissio, vel donatio, quam data per seruum, vel aliam personam de iureabilem ad acceptandum pro absentibus. Sed data acceptatione aliarum personarum statim præfata promissiones simplices, & gratuita manent firmæ, & irreuocabiles, & non opus est, ut accedat nouus consensus, aut ratihabitio absentium pro quibus acceptatæ fuerunt: igitur à fortiori idem erit dicendum de promissionibus, donationibusque acceptatis per Tabelliones, & Notarios. *Secundò,* quia Tabellio, & Notarius stipulantes in scripturis publicis (nam extra illas non sunt personæ aptæ de iure ad acceptandum) vnã personam efficiunt cum absente, pro quo de iure acceptant: & ex illorum voluntate, & voluntate illius pro quo acceptant, vna voluntas, & vnus consensus moraliter, & ex fictione iuris coalescit, ergo non opus est, ut accedat nouus consensus absentis. *Tertio,* quia contractus promissionis, & donationis

(sicut & reliqui contractus) firmus sit ex consensu vtriusque contrahentis voluntatis per consensum vtriusque, nempe ex consensu promissoris, & ex consensu promissarij acceptantis; atqui consensus promissarij absentis datus est per consensum tabellionis acceptantis præsentis; ergo post eum consensum vtriusque voluntatis, & consensus, non opus est ut accedat nouus consensus, seu noua ratihabitio promissarij absentis, & sic dici non potest voluntatem promissarij absentis non fuisse coniunctam & præsentem cum voluntate promissoris præsentis; non fuit enim præsens physice & naturaliter, fuit tamen moraliter & de iure præsens per voluntatem, & consensum tabellionis pro illo acceptantis, quilibet enim prudens per alium de iure habilem acceptabit gratuitam, & merè liberalem promissionem sibi factam, & alioqui imprudens planè erit.

Ad fundamentum primæ opinionis, quatenus dicebat nullum repetiri textum in toto iure, qui eam vim tribuat promissioni, seu donationi factæ absenti per tabellionem acceptatæ, ut ante notitiam promissarij reuocari à promissore, & donatore non possit. Respondeo omnes textus qui consilium de iure aliquas personas habiles ad stipulandum pro absentibus, eam vim, & efficaciam consequenter prædictis promissionibus acceptatis tribuere, ut hæcenus diximus: quamobrem diximus licet stando in solo iure communi non reperiat talis textus, tamen tam efficaciter ius commune tribuit hanc facultatem personis iis, quas ad stipulandum pro absentibus habilitat, ut nulla amplius sit necessaria noua voluntas, aut ratihabitio ipsorum absentium. ita docet Molina *tomo 2. de iust. d. disp. 264.*

Hinc sequitur acceptante tabellione, vel alia persona de iure habili pro promissario, vel donatario absenti, si vel ipse promissor, & donator moriatur antequam promissarius, vel donatarius de nouo acceptet, & ratam habeat talem promissionem, vel donationem: vel ipse promissarius, aut donatarius è vita discedat, transire hanc obligationem ad hæredes illorum respectuæ, & manere etiam superstitem obligatum hæredibus morientis, modò ipsa promissio, aut donatio sit realis. ita docent Molina Theologus *tom. 2. de iust. d. disp. 264. §. iuxta hæc tenus.* Julius Clarus *lib. 4. §. donatio, quest. 13. num. 4.* Covarruias *in rubr. de testam. part. 3. num. 13. & lib. 1. variarum, cap. 14. à num. 12.* Molina Iuriconsultus *lib. 4. de primogen. cap. 2. num. 77.* Sancius, & alij, quos citauimus *cap. 2. num. 7.* qui tenent promissionem obligare post acceptationem promittentem ex iustitia. Ratio est, quia ex acceptatione tabellionis, vel alterius personæ de iure habilis ad acceptandum, & stipulandum pro absente acquisiuit promissarius absens ius in tali re promissa pro se, & suis hæredibus, ita efficax & perfectum, ut amplius illud renocare non possit, cum renocare non possit promissionem, quod ius ad suos hæredes confanguineos transit; cum hi representent eos, quibus succedunt in bonis, non extraneos. Et idem dicendum est, etiam si promissor, vel donator moriatur antequam promissarius illam acceptet, vel de nouo ratificet, vel notitiam illius habeat, quia post eam acceptationem tabellionis, vel alterius personæ de iure ad stipulandum habilis tam efficax ius tribuat promissor & donator promissario, absenti, vel donatario, ut suos hæredes obligent ad eam promissionem, (si realis illa sit) ut supponimus; fuit enim promissio realis, quæ necessarid transit ad hæredes promissoris, ad quos bona, & res illius transeunt,

18.

19.

runt, secus si esset promissio personalis. Ita auctores allegati.

10. Sed hinc procedit in opinione, quæ docet promissionem gratuitam, & liberalem post acceptationem obligare ex iustitia: secus in opinione, quæ docet obligare ex fidelitate, quia obligatio fidelitatis hæret personæ, & verbis promittentis, iuxta ea quæ diximus cap. 2. num. 2. ac proinde extincta persona per mortem, extinguitur obligatio illius personalis.

CAPVT VIII.

De promissione de facto, & re aliena, & de promissione rei, seu fructus, qui nascentur, & in spe sunt.

- 1 De iure civili promissio facti alieni est inualida, & non obligat.
- 2 Quibus modis concipi potest promissio de re aliena.
- 3 In communi usu loquendi perinde est dicere, Promitto tibi, Petrum tibi daturum centum, ac dicere, Promitto tibi me curaturum, ut Petrus tibi det centum, tunc ad quid obliget ista promissio, & num. 4. 5.
- 6 Quid de ista promissione, Promitto tibi me facturum, ut tibi Petrus cum effectu donet centum. Refertur prima opinio. ibid.
- 7 Refertur secunda circa sensum illius.
- 8 Refertur tertia. Et præfertur alijs. ibid.
- 9 Probatur tertia.
- 10 Proponitur & soluitur obiectio contra tertiam opinionem, quam sequimur, & num. 11.
- 12 Quid de ista promissione, Promitto tibi, me cum effectu impetraturum à Rege vnum officium tibi; alias mille aureos dabo tibi, ad quid obliget.
- 13 An cum quis alteri promittit se illi adificaturum domum cum moriatur, teneantur illius hæredes eam alteri adificare. Quid quando quis promittit alteri suos hæredes aliquid facturos, an hæredes teneantur id facere. ibid. Quid quando, qui promittit alteri se facturum, ut Petrus in iudicio cum eo sistat, vel Petrum ratum aliquid habiturum in iudicio, & ille neutrum vult. ibid.
- 14 Vtrum valeat promissio rei in spe, ut partus ancilla, fructus agri talis, sacculus huius piscationis.
- 15 Quo tempore tunc soluendus sit partus ancilla, & animalium.

I. **P**ROMISSIO facti alieni de iure civili est inualida, & non obligat, ut si promittas alicui, v. c. Titio, Petrum illi daturum vnum equum; ista promissio est inualida de iure civili, quia est de facto, & re aliena, & sicut nemo potest dare id, quod suum non est, ita non potest illud promittere. *l. si stipulatio ista, ff. de verbor. obligationib.* Si tamen promittas te curaturum, aut effecturum, ut Petrus Titio det vnum equum, valet promissio iuris civilis, dispositione inspecta: quia iam promittis factum proprium, & rem propriam; promittis enim laborem, industiam, & curam tuam in procurando, ut Petrus equum Titio donet, ita habetur *l. si quis alienum, ff. eodem, & §. vice versa, Instit. de stipulat.*

Fagandez de Iustitia, &c.

Multis tamen modis potest concipi stipulatio, seu promissio de re aliena. *Primo*, si quis alteri dicat: Promitto tibi, Petrum tibi daturum centum. *Secundo*, Promitto tibi me facturum, ut Petrus donet tibi centum. *Tertio*, Promitto tibi me facturum, & curaturum, ut Petrus cum effectu tibi centum donet. *Quarto*, Promitto tibi in dotem me impetraturum à Rege vnum officium, alias me daturum tibi mille aureos, & circa omnes hos modos promittendi discurremus, & alios similes, ut veritatem in illis contentam aperiamus.

Et verò circa illum primum promittendi modum, inspectis illius verbis, iam diximus, attenda iuris civilis dispositione, promissionem sub illo contentam esse inualidam, quia simpliciter, & absolute ut verba sonant, est promissio de re, & facto alieno, & nemo potest dare, aut promittere, id quod suum non est, iuxta legem citatam, *si stipulatio ista, ff. de verbor. obligat.* In communi tamen modo dicendi inter homines vlitato, perinde est dicere, Promitto tibi, Petrum tibi daturum centum, ac dicere, Promitto tibi, me curaturum, & facturum, ut Petrus tibi det centum; & de his duobus modis promittendi, cum in vnum ex communi hominum vlu, & consuetudine recidant, subtilitate iuris civilis reiecta, dicendum est promissionem de re, & facto alieno prædictis duobus modis factam, & acceptatam in conscientia ita valere, & adstringere, ut promissor teneatur curare, & agere quantum arbitrio prudentis in se est, ut alter rem à se promissam donet, vel faciat. Et ratio est, quia tunc promissor non promittit rem propriè alienam, aut factam alienam, sed promittit rem, & factum proprium, & suum, cum perinde sit dicere, Promitto tibi, Petrum tibi daturum centum, ac dicere, Promitto tibi me curaturum, & daturum operam, ut Petrus tibi det centum: ita communiter Doctores, Covarrua. in cap. quannus pactum. part. 2. §. 1. num. 1. Felinus in cap. rescriptum, de iureiurando, Abbas in cap. ex litteris, de sponsalibus. Molin. disp. 268. §. quoad 2. tom. 2. Gama decis. 32. num. 2. Ergo tenetur promittens in conscientia tantam operam ponere, quantum arbitrio prudentis moraliter sit necessaria, ut Petrus hoc præstet. hæc enim obligatio, qua quis promittit se facturum aliquid, de se efficax est, iuxta textum in §. si quis alium, Inst. de inutil. stipulat. habeturque in *l. inter stipulantem, in principio, & in l. stipulatio ista, in initio, ff. de verbor. obligat.* Quamobrem tenetur promittens bona fide, quantum in eo est curare, ut Petrus rem donet, ut præter citatos doctè animaduertit Capicius decis. 93. num. 7. & 8. neque ob id quòd à voluntate aliena res promissa pendeat, & sic quasi impossibilis videatur, liber manet promittens à promissione faciendi quantum in se est, ut Petrus donet: vnde quamuis iuramento talis promissio confirmata fuerit, non aliud promittit iurans, quam se curaturum, ut Petrus faciat, quamuis tunc ex duplici vinculo teneatur id curare, nempe ex vinculo Religionis erga Deum, & ex vinculo promissionis erga hominem.

Vnde quannus illa promissio: Promitto tibi, Petrum tibi daturum centum, inspecto rigore iuris civilis, tanquam de re & facto alieno sit inualida, & reprobata, non est tamen negandum de iure canonico esse validam, & firmam, & ex ea oriri obligationem, ut promissor teneatur dare operam, ut alter id faciat, cum per eam suam diligentiam implicite promittat, inò hodie in regno Castellæ post leg. 3. tit. 8. lib. 3. ordin. quæ est lex 2. tit. 16. lib. 5. nona collectionis, perinde quis tenetur si promittat

mittat factum alterius, ac si promittat se curaturum, & effecturum, ut ille id efficiat; sequitur enim hodie in Castella ius Canonicum. Dico hodie, quia olim sequebatur rigor iuris civilis communis, ut patet ex *l. 1. tit. 1. part. 5.* sed iam reuocatus est per legem tertiam allegatam.

5. Quare in foro conscientie, si promissor fuerit negligens in curando, ut alter id faciat, tenetur ad omnia damna, & interesse, si quod resultauit promissario fidenti tali promissione: si vero diligenter iuxta id quod potuit, curauit, liberatur; ita Abbas in *cap. Gemma mulier, de sponsalib.* Excusatur vero, si quod in se erat fecit, ab omni pena, si quam apposuit, si non faceret. ita Covarruias in *cap. predicto, quamuis pactum, 2. part. §. 1. num. 4. & alij.*

6. Si tamen in promissione facti alieni quis utatur tertio modo promittendi, & dicat: Promitto tibi me facturum, & curaturum, ut Petrus tibi cum effectu donet centum; in hoc casu vel potest adici pena, vel non potest. & idem est, sed aliis verbis, si quis dicat, *si non donet, in penam tibi dabo centum.* Sed si adiciatur pena, variè auctores loquuntur, & varias opiniones introducunt. Alexander in *l. stipulatio ista, in princip. ff. de verborum obligat. in 1. conclusione,* existimat non liberari promittentem à pena, quam posuit, si cum effectu Petrus non donauit, quamuis omnem, quam potuit, curam, & diligentiam, ut ille id faceret, præstiterit. Fundamentum illius est, quia ista promissio in re non est facti alieni, sed proprii, quod multo verius habebit, si promittens addat verba, quod ab ea promissione non possit excusari, dicendo, se fecisse, quantum potuit, aut promississe factum alienum, quo casu censetur renuntiare omni excusationi.

7. Aretinus in *l. si ita stipulatus, §. possum, ff. de verborum obligationib.* & clarius in *consil. 42. col. 2. vers. nec credo,* sibi persuadet, licet promittens cum effectu factum alienum, addat se curaturum, & facturum, ut ita cum effectu fiat, & non excusaturum, eo quod fecerit, quantum potuerit, verba ista nihil aliud importare, quam quod bona fide, & sine fraude id curabit, adhibendo omnem diligentiam arbitrio prudentis necessariam: adhibita autem ea diligentia excusari, quia non potest quis se obligare ad impossibile: impossibile autem censetur, id quod pendet ex voluntate alterius. hanc opinionem Aretini tenet Abbas in *cap. Gemma mulier, de sponsalib.* vbi docet, quando quis promittit cum effectu, ut alter consentiat matrimonio; solum teneri ad ponendam omnem moralem diligentiam, ut id effectum habeat, & excusari à pena, si si quam posuit, si effectus non fuerit secutus, quia illa verba, *cum effectu,* solum operantur quod bona fide, & sine dolo id curabit. Vnde si dolo usus fuit, non est dubium teneri ad prædictam penam, & ad interesse, vbi pena non est apposta. Si tamen interesse sit maius pena, teneri ad interesse; & contra vero ad penam, non ad interesse, si pena est maior interesse. Ita etiam Maranta *disp. 7. n. 29.* vbi citat multos, & multa iura.

8. Covarruias in *cap. quamuis pactum, 2. part. §. 5. num. 3.* Molina *tomo 2. de iustit. disput. 268. §. quid si is, & §. de iure communi,* & idem Maranta *dicta disput. 7. num. 29.* & alij asserunt, eum, qui promittit factum alienum cum effectu, aut adiecisse penam, si effectus non sequatur, aut non adiecisse. Si non adiecit, aiunt per illa verba, *Promitto tibi, Petrum cum effectu tibi daturum centum,* aliquid amplius promittere ex sua parte, quam bonam diligentiam, quam pro utroque foro conscientie,

& Ecclesiastico tenetur ponere, cum bona fide, & sine fraude. Illud autem *amplius,* nihil aliud esse, quam interesse rei, quantum, scilicet, interest promissario rem promissam assequi; & ideo ea diligentia posita non excusari illum à tali promissione, si effectus non sequatur, quia licet non possit se obligare ad id quod pendet ex aliorum voluntate, cum id sit moraliter impossibile; tamen potest se obligare ad refectionem interesse, & damni, quod inde promissario resultat, & de facto ad id se obligauit, per illa verba *cum effectu;* & sic dissident huiusmodi Doctores, quoad istam partem à sententia Aretini *num. 7* explicata. Si vero penam aliquam adiecit, *nisi effectus sequeretur,* siue magnam, siue paruum; asserunt teneri ad solam, & præcisam penam, non ad interesse, nisi sub disunctione ad illud, vel ad penam se obligauerit, quia tunc electio prædicti interesse, vel pœnæ spectat ad promissarium, & ille eliget quod maluerit; ut habetur etiam in *l. stipulatio ista, iuncto vers. ultimo, ff. de verborum obligat. & §. vice versa, Insti. de iustit. stipulat.* & ita affirmat etiam glossa in *§. si quis alium, Insti. eodem tit.*

9. Ratio est primò, quia illa verba, *cum effectu dabit,* ultra solum, & bonam diligentiam important aliquam aliam obligationem; ergo illa saltem erit quantum intererat promissario rem promissam consequi; nam de exclusione doli, & præstatione bonæ diligentie, tenetur quilibet promissor in omni simplici promissione, etiam si in ea non addantur illa verba, *cum effectu.* Secundo, quia, ut bene Covarruias animaduertit, id quod per illa verba promittitur, non est res aliena, sed propria in defectum quod alter nolit efficere, neque proprie id quod tunc promittitur, habet rationem pœnæ, sed de illa nulla mentio fiat, sed habet rationem compensationis eius rei, quam ille alius noluerit facere; quare quamuis nullus dolus, & nulla culpa intercesserit ex parte promittentis, tenetur ille illud interesse reficere, si effectus non sequatur. Citavi Marantam pro ista opinione, quod ille patum à nobis distet, in eo, scilicet, quod dicat teneri promissorem ad id quod maius fuerit, ad penam videlicet, si maior fuerit interesse, vel ad interesse, si maius fuerit quam pena. Nos autem dicimus teneri ad solam penam, si illam adiecit, siue maior, siue minor fuerit pro interesse: si autem illam non adiecit, teneri solum ad ipsum interesse.

10. Oppones pro opinione Marantæ. Si quis amico diceret: Promitto tibi vnum, vel duo plaustra lignorum ex mea sylua, postquam ille extraxit vnum plaustrum, non posse dominum syluæ eum prohibere, ne extrahat alterum, quia illa promissio disunctioa tota fuit acta in gratiam, & fauorem promissarij, ac proinde optio est penes illum, & non penes promittentem, ut docet Molina *tomo 2. de iustit. disput. 270. §. illud obserua.* Ergo similiter, si quis diceret, Promitto tibi me consecuturum tibi à Rege vnum officium, & si non consequar, promitto tibi mille aureos, cum promissio fiat tota in gratiam & fauorem promissarij, penes illum erit eligere interesse, vel pena prout maluerit. Interesse quidem, si maius fuerit pena; penam autem, si maior fuerit ipso interesse.

11. Respondeo esse diuersam rationem, primò, quia in prima de plaustris lignorum promissione, nullum onus, & nullam penam sibi apposuit promittens: in secunda vero apposuit, ac proinde prima non fuit onerosa, sed merè gratuita; secunda vero quauis procedat modo aliquo ex liberalitate, tamen propter penam apposi-

apposita est valde onerosa, & ideo prima cum tota sit merè gratuita, & liberalis, latissime est interpretanda, quia gratia & fauores sunt ampliandi. Secunda verò cum sit pœnalis, restringenda est ad pœnam tantum. *Secundò*, quia in prima obiectum promissionis, seu id quod promittitur est totum hoc, *num. vel duo plaustra*, & promissio ad hoc totum terminatur, & in toto debet impleri: vt autem impleatur in toto, non satisfaciet dando vnum: at verò in secunda promissione promissor directè promissit officium, & restinxit suam voluntatem ad pœnam mille aureorum, si illud à Rege non obtineret, ac proinde ad solam pœnam tenetur.

12. Circa quartum modum promittendi, id est, Promitto tibi pro dote me impetraturum tibi à Rege vnum officium cum effectu, aliàs dabo tibi mille aureos. dicendum est teneri te ad prædictos mille aureos pro compensatione interesse, in eo etiam casu, quo totam curam, & diligentiam posuisti, vt illud impetraret, & impetrare non potuisti. *Primò*, quia dos, & promissio illius, non tam fuit liberalis, quàm ex vtraque parte onerosa: *secundò*, quia, vbi primùm adiecasti promissioni tuæ hæc verba, *Aliàs dabo tibi mille aureos*, perspicuum manet, te si non in pœnam, in recompensationem interesse officij promissi id fecisse, patet ex hæcenus dictis, & docet ita expressè Molin. *disp. 268. tom. 2. de iustit. §. quòd si is, in fine*, & *Gama decis. 32. num. 2. & 3.* Confirmatur adhuc, quia subrogatum induit naturam eius cuius loco subrogatur. *l. si filia, §. 1. ff. de condit. & demonstr. l. si donata, §. si sponsus, ff. de donat. inter virum, & uxorem.* Tiraquel. *in l. boues, §. hoc sermone. limitatione 14. in princip. ff. de verbor. signif. Cabed. 2. part. decis. 21. num. 2.* patetque ex regula textus *in l. si eum, §. qui iniuriarum, ff. si quis caut.* vbi Iason *num. 22. & §. fuerat, Insti. de actiomb.* Si autem huiusmodi promissor promississet dotem, teneretur ad illam, aut illius valorem. Ergo promittens officium se impetraturum cum effectu à Rege loco dotis, tenetur ad illud, aut illius valorem, cum officium subrogatum fuerit loco dotis.

13. Ex dictis sequitur *primò*, si quis promissit se domum alteri ædificaturum cum moriatur, validam esse promissionem, tenerique illius hæredes eam illi ædificare, quia promissio fuit realis, & non personalis. ita habetur *§. ita autem, Insti. de iuril. stipulat.* & docet Molin. allegatus *§. secundò.* Sequitur *secundò*, quando quis promissit suos hæredes aliquid effecturos, teneri illos id efficere, vt habetur *l. 11. tit. 11. part. 5. & l. ultim. C. de contrab. stipulat.* Sequitur *tertiò*, si quis in iudicio promittat alium listi, vel alium ratum aliquid habiturum, valere promissionem, quanuis non addantur illa verba cum effectu, tenerique promittentem ad interesse, si primus se in iudicio non listit, & secundus id ratum non habet in iudicio, ita deciditur *in l. quoties quid, ff. de verbor. obligat. & l. 2. ff. rem ratam habere*, docet Maranta *disp. 7. num. 4.* Molin. *tom. 2. de iust. disp. 268. §. tertius est.* Cotarr. *in cap. quamuis pactum 2. part. §. 5. num. 7.* & ratio est, quia in huiusmodi promissionibus iuris interpretatione, qui alienum factum promittit, censetur promittere interesse in recompensationem, nisi alius efficiat.

14. Inquires tamen in fine huius capituli pro secunda parte tituli illius, an valeat promissio, seu stipulatio rei quæ solùm est in spe, nempe, promissio fructuum, qui ex aliquo prædio nascentur; partus ancillæ, vel animalium, iactus retis piscatoris, & similes. Respondeo affirmatiuè, habere tamen eam promissionem tacitam conditionem, si nascantur.

Fagundes de Iustitia, &c.

Aliter non debentur, nisi culpa illius, qui promissit, non nascantur, intellige de lata, seu mortali culpa, non de leui, nec leuissima, si promissio sit gratuita, ita habetur *in l. 2. tit. 11. p. 5. & l. inter stipulantem, §. sacram. vers. si stipulatus, ff. de verbor. obligat.* docet Molina *tom. 2. de iustit. disput. 269. & tom. 1. disp. 200.*

Fructus autem promissi soluendi sunt, quando ad statum peruenerint in quo tradi possint, nempe partus animalium soluendi sunt in eo statu in quo à matribus separati, per se viuere possunt ex herba: partus ancillæ, quia lactari per aliam fœminam possunt, lactandi quidem sunt à propria matre, interim dum promissarius aliam fœminam querit, quæ illum lactare possit expensis ipsius promissarii, quas soluet ipse promissarius domino ancillæ promissori, si promissarius aliam non possit commodè inuenire, necesseque sit, vt à propria lactentur matre. Ita Molin. *Theol. tom. 2. de iust. disp. 269. §. porro fructus, & de fructibus animalium docent Syluester verb. decima, num. 14. Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 39. dub. 3. Soarez tom. 1. de Relig. cap. 37. num. 6.* & nos latè diximus de pullis equarum, & asinarum, iuxta constitutiones Bracharenses soluendas esse decimas post duos annos. *lib. 1. de decimis cap. 5. num. 14. in quinto præcepto Ecclesia, & idem dici potest de solutione promissionis.* Sed hoc iudicio prudentis committitur. In promissione de iactu retis si quis dicat alteri: Promitto tibi quicquid iactu retis excepero, intelligitur de primo iactu, non de aliis, ita Felinus *in cap. omnes leges, de treuga, & pace. Azor. 1. part. lib. 5. cap. 23. quæ. 5. in fine.*

CAPVT IX.

Cui res promissa pereat, si pereat, & quid si res pereat, & aliquid ex illa remaneat.

1. Res promissa certa, & determinata acceptata ad diem certum tradenda, si ante istum diem pereat absque culpa promissoris, perit promissario. & num. 2.
3. Quid si culpa promissoris pereat lata.
4. Quid si ex ea aliquid remansit. *ibid.*
4. Quid si res, qua perit ante traditionem, & post acceptationem, sit hoc numero animal.
5. Quid si promissor, vel donator fuit in mora tradendi eam post acceptationem.
6. Quid quando promissit Petrum, vel Paulum suum mancipium Anonio, an tunc perente vno absque sua culpa, teneatur soluere aliud. *cap. seq. num. 3.*
6. Quid si res promissa erat mancipium certum, & determinatum, & dominus antequam esset in mora tradendi illud, illud interficiat, an tunc pereat promissario, an promissori occidenti.
7. Quid si res promissa erat incerta, & indeterminata in indiuiduo, veluti vnus aries ex grege, &c.
8. Quid si sub certa pœna promissor se obligauit ad dandam rem certam & determinatam in indiuiduo, & non potuit tradere, & cura suam culpam perijt, an tunc ad valorem illius, an ad pœnam teneatur.
9. An cum aliquod animal incertum, & indeterminatum alicui promittitur, valeat promissio.

244 De translat. dominij per promissionem.

- 10 Quid si certis mensuris frumenti promittas, de quo tunc frumento, & de quibus mensuris intelligenda sit promissio, de maioribus ne, an de minoribus, & num. 11. & 12.
- 13 Refertur prima sententia asserens soluendam esse promissionem de maioribus mensuris.
- 14 Praefertur sententia asserens tam votum, quam promissionem gratuitam, & liberalem homini factam soluendam esse in minima mensura.
- 15 Soluitur fundamentum prima opinionis.
Datur verus intellectus ad legem Titia testamento 40. §. Scia, ff. de auro, & argento legato. ibid.
- 16 Datur etiam verus intellectus ad cap. ex parte, de censibus.
Ecclesiastici non debent esse exactores, sed pastores. ibid.

1. **R**es promissa iam stipulata, & acceptata, vel potest perire casu, vel dolo, & malitia promissoris, culpaque lata illius, vel leui, vel leuissima, & per hæc omnia sigillatim sumpta discurremus. Sic

2. Statuo primò, quando res promissa certa est, & determinata in individuo, si sit in diem certum soluenda. v. c. Si promissisti, vel donasti hunc numero equum Petro, vel hoc numero prædium soluendum, dandūque tali die, si ante aduentum diei sine tua culpa lata, seu sine dolo, & malitia tua pereat, (culpa enim lata cum dolo coincidit) & promissio erat gratuita, & acceptata, petit promissario, seu donatario, non tibi, ita habetur l. pen. ff. de solut. & l. 18. tit. 11. & l. 9. tit. 14. part. 5. docet Molin. tomo 2. de iustit. disp. 269. §. quoad secundum. Et ratio est manifesta, quia eo ipso quod illam designasti, & promissio fuit rei certæ, & determinatæ, ad illam limitasti tuam intentionem, non ad aliam, ac proinde non intendisti aliam donare, quia actus agentis non operatur ultra illorum intentionem.

3. Dixi, sine culpa lata, quia si tua culpa lata pereat, teneris ad aliam similem, vel ad valorem illius, non teneris verò si pereat tua culpa leui, vel leuissima: sed quid si res pereat, & aliquid ex ea remansit, quod eandem rationem retineat, & speciem, quam habebat in toto. v. c. si res promissa erat nauis, vel domus, & remanserunt tabulæ, ligna, vel lapides? Respondeo tunc deberi promissario, vel donatario, siue ante traditionem illius, siue post traditionem illius pereat, modò pereat post acceptationem illius rei. Ratio est, quia à puncto, quo tu promissisti, vel donasti, & promissarius, vel donatarius per se, vel per personam de iure habilem rem acceptauit, donatio facta est irrevocabilis, & ita illius ad illos spectabat, ac proinde sicut periculum totius rei ad illos spectabat, ita & quidquid ex ea remansit, ad illos similiter spectat; fuit enim promissa, vel donata, & quoad totum, & quoad omnes partes illius, & eadem est ratio de toto, atque de partibus ita Molina tomo 1. de iustit. disp. 194. §. cum habereus, & tomo 2. disp. 269. §. quoad secundum. patet ex l. solum, §. meum est ff. de rei vindic. ubi meum est, quod ex re mea superest enim vendicandi ius habeo.

4. Sed quid si res promissa sit hic numero equus, vel bos, & pereat ante traditionem? Respondet Molina tomo 2. de iustit. disp. 269. §. quoad secundum. ius ad illa animalia similiter perire promissario, & donatario, & non teneri promissorem aliam donare; quia eodē modo quod ille individuauit, ut ita dicam, certum animal, exclusit aliud simile, aut valorem illius. Existimat verò Molina, carnes, partes, & corium illius tunc pertinere ad ipsum promissorem,

& donatorem, non ad promissarium, aut donatarium, qui per se, vel per personas de iure aptas acceptauerant. Fundamentum Molinæ est merè philosophicum, quia scilicet, istæ partes, quæ remanserunt, non sunt re vera partes illius equi, aut bouis, qui fuit promissus, & acceptatus, nec sunt eiusdem rationis, & speciei cum illis, sed sunt partes alterius individui diuersæ speciei ab illo, qui fuit promissus, donatus, & acceptatus; tunc enim quando viuus fuit promissus atque acceptatus, erat animal, modò est cadauer animalis, & cadauer mortuum, & animal, siue quilibet individuus viuus, distinguuntur specie à se ipso mortuo. Noua enim forma substantialis cadaueris, quæ de nouo aduenit, post mortem illius distincta est specie à forma viuentis, & facit ut sit diuersum specie compositum, & diuersæ specie partes, quamuis oculis, & tactu & sensibus externis aliud videatur: & ita habetur expressè in l. mortuo boue in principio ff. de legatis 2. docet gloss. ibi. Bart. & Doctores, quos Anton. Gomez tomo 1. variarum. cap. 12. num. 16. & 41. citat, ac sequitur, & Molin. d. tomo 2. de iustit. disp. 269. §. quoad secundum. quamuis ille loquatur de animalibus legatis, & non datis, vel promissis; sed eadem est ratio. Si tamen ipsa animalia perirent post traditionem factam ipsi promissario, vel donatario, ad illos pertinerebunt omnes partes remanentes, veluti corium, & carnes, siue sint eiusdem rationis & speciei cum illis, quæ erant in toto, siue non sint, quia à puncto traditionis animal caput esse sub dominio donatarij, seu promissarij; res autem domino perit, & consequenter domino remanet quidquid ex ea remanet, quamuis alterius speciei sit, ac fuerit quando res viua erat.

5. Statuo secundò, si res promissa certa, & determinata ad certum diem soluendam ante solutionem traditionemve perit, tunc quidem si promissor fuit in mora, & culpa tradendi illam, quia non fuit legitime impeditus, ipsi promissori perit, non promissario, teneturque proinde promissor ad estimationem valoris promissario faciendam. Perit autem promissario, si ille in mora fuit accipiendi illam; & sine culpa promissoris perit, ita Molin. tomo 2. de iustit. disp. 269. §. quoad secundum. & constat ex l. quod te mihi ff. si certum petatur, & ex l. vlt. §. penult. ff. ad legem Rhodiam de hæc. docet Couarruias in cap. quamuis pactum, 2. part. §. 5. a. num. 4. Ratio est, quia iusta causa excusat à culpa lata, quando autem promissio est gratuita, solum res promissori perit, quando culpa ipsius lata perit, & non aliter; quare si ille legitime fuit impeditus, quominus illam ad certum illum diem traderet, non fuit in culpa, nec lata, nec leui tradendi, ac proinde si perit, non illi perit, sed promissario. Similiter quando promissa fuit pars aliqua indeterminata de toto aliquo certo, & determinato, si illud totum, ex quo illa pars erat soluenda, perit, promissario perit, & ad nihil tenetur promissor. v. c. si ex artico, quod alicui in nauis aliqua aduehitur, ille tibi promissat unum modium, triticūque, cuius totum perit, ad nihil ille tibi tenetur, ita colligitur ex l. in nauis, ff. locati, & est prorsus eadem ratio, ac quando res determinata in individuo, promissa fuit.

6. Statuo tertio, quando res promissa erat mancipium, certum, & in individuo determinatum, & antequam promissor esset in mora soluendi, ab illo interficeretur, tunc si ob eundem casum dominum commissum dignum morte ipse illud interficiat, ad nihil omnino tenetur, si illud occidat, quia reperit adulterantem cum uxore, aut concubinentem cum filia, ita habetur l. 19. tit. 11. p. 6. & docet Molin.

tom. 2. de iustit. disput. 269. §. quando res. Et plane si auctoritate publica id facit, res est indubitata; si vero faciat auctoritate propria, est hoc valde probabile, quia tunc si esset mancipium alienum, non teneretur ad valorem illius, maneretque in recompensationem gravissimæ iniuriæ, quam à tali feruo & mancipio alieno accepit; ergo neque etiam tenebitur soluere valorem illius, si esset suum, & iam promissum, & acceptatum. Ratio est, quia quando gratuite illud promissit, moraliter censetur hinc casus exceptus; & hoc quidem est, quod lex Castellæ citata videtur statuere.

7. Statuo quartò, si res promissa indeterminata erat in individuo; ut si ex magno & numeroso grege arietum, equorum, aut armentorum vnum promittas indeterminatè, non designando quale, si multæ res indeterminatæ ex eo grege pereant casu fortuito, non liberatis à promissione, nisi ad tantam paupertatem devenias, ut prudenter censendus sit exceptus talis euentus, & te noluisse in eo obligare; patet ex l. incendium, C. si certum petatur. docet Molin. tom. 2. de iust. dista disp. 269. §. denique quando.

8. Statuo quintò, si sub certa pœna te obligasti ad soluendum aliquid ad certum tempus, siue id esset res aliqua in individuo certa & determinata, siue res aliqua indeterminata in genere, tunc si absque tua culpa soluere non potuisti, vel quia tibi superuenit impedimentum, vel propter aliquam aliam iustam causam, & rationem, utique non teneris ad pœnam. Ratio est, quia à pœna etiam conventionali excusatur debitor, quando per ipsam non stetit, ita docet Couarruias in cap. quannus pactum 2. part. 5. §. à non. 4. quidquid alij dicant, & in contrarium docere videatur Sancius lib. 4. summa cap. 22. num. 23. excipe, nisi in conventionione esset expressum, ut in quocumque euentu quis teneatur ad pœnam, ita ut iam non habeat pœnæ rationem, sed solum nomen. Videndum tamen est, an si maneat obligatio soluendi debitum principale, talis pœna induat rationem vsuræ, sitque proinde illicita, eo quod neque in veram pœnam possit accipi, neque in compensationem damni emergentis, vel lucri cessantis, neque alio iusto titulo. Si enim aliquis detur iustus titulus, ratione cuius esset imposita, tunc rectè poterit exigi, & accipi. Iustus autem titulus poterit esse ad accipiendam pœnam pro rata iusti lucri, quantum scilicet pecunia illa principalis iuste acquiri poterat.

9. Sed adhuc quæstio est non inutilis, an cum aliquid omnino indeterminatum homini promittitur, valeat promissio, v. c. cum aliquis alteri promittit animal, non explicando quod animal, aut frumentum, nulla explicata quantitate, aut qualitate illius, ita ut neque ex verbis promittentis, neque ex circumstantiis promissionis intelligi possit, quid, vel quantum promissum sit. Et hac de re duplex est opinio. Quidam enim putant talem promissionem non valere, & inutilem esse. fundantur in l. triticum, & in l. ita stipulatus, in principio, ff. de verb. obligat. vbi dicitur huiusmodi promissiones irritas esse, ob rationem incertitudinis, eo quod illi satisfacere possit promittendo muscam, aut culicem, aut animal inutile, vel inutile triticum, aut granum tantum illius, & ita docet Gofredus, quem referunt, ac sequuntur Ioannes Andreas in cap. ex parte num. 4. & 5. de censib. & ibi Cardinalis numer. 3. oppositio 7. & idem erit dicendum de promissione facta Deo, Fagundes, de Iustitia, &c.

nempe de voto, ut ait Sanc. in summa lib. 4. cap. 13. num. 3.

Secunda tamen opinio docet, valere eiusmodi promissionem siue homini, siue Deo fiat, quantitatemque, & qualitatem determinandam esse arbitrio prudentis, perpensis, & consideratis omnibus circumstantiis personarum, materie subiectæ, & causæ impellentis ad promittendum, vel vouendum. hanc sequitur Sancius citatus num. 4. Azor lib. 1. i. inst. moral. tom. 1. cap. 20. quas. 2. Molin. tom. 2. de iustit. disp. 268. column. 2. §. ex quo infert. Archidiac. cap. sunt nonnulli, num. 1. quas. 1. Anton. in cap. ex parte, num. 7. de censibus, vbi Abbas num. 5. & cap. 1. num. 5. de decimis, Ananias cap. cum iuran. num. 4. de homicidio. Alexand. in l. ita stipulatus 115. num. 9. ff. de verb. oblig. Titaquel. de privileg. pie causa, privileg. 55. num. unico. Fundamentum illorum est, quia etsi ius civile propter eam incertitudinem vitiet eam promissionem, ut probatum manet, tamen æquitas iuris canonici illam non vitiat, sed reducit ad prudentis arbitrium, ne commercium inter homines destruat, aut ridiculum maneat; cum enim iam constet de animo promittentis, vel vouentis, & de intentione se obligandi, ut tradunt auctores allegati, sequitur, ut determinatio per arbitrium prudentis fiat.

Ex his opinionibus istam iudico probabilior. nam sicut ob dotis fauorem obligatio inducitur, etiam si dos generaliter promittatur, & quantitas debet attendi qualitate personarum promittentium, & acceptantium, & viribus ac facultatibus illarum, arbitrio prudentis hominis aestimari, ut decernitur in l. cum post. §. generaliter. ff. de iure dotium; ita æquitas canonica in omnibus id statuere debet.

Si tamen aliquis promitteret alteri gratis, & liberaliter mensuram tritici, aut vini, non explicando quam mensuram, aut qualis vini, vel tritici, quæstio esse potest, an per quamlibet minorem mensuram, minorisque honoris et promissioni (idem de voto) satisfiat. Et quidem ratio dubitandi statim pro vtraque parte se offert. nam in l. Titia testamento 40. §. Scia ff. de auro, & argento legato, videtur probari in legato sic incerto latissimam esse interpretationem faciendam, quando est in causam piam, censeri que relictam rem ceteris maiorem præstantiorem; legatum autem in vita nihil aliud est, quam quædam promissio, quæ morte confirmatur, & sic intelligit hunc textum Couarruias in cap. indicante. num. 4. de testament. Menochius de præsumption. lib. 4. præsumpti. 106. num. 33. ex altera parte oppositum probare videtur cap. ex parte, de censibus, vbi decernitur votum, seu promissio soluendi Diuo Iacobo, & illius ministris vnam mensuram tritici singulis annis, intelligendam esse de minori mensura, quando generalis consuetudo aliud non explicat, nec vouentes, aut promittentes per maiorem aliquando soluerunt, & ratio ibi redditur, ne pastores, exactores esse videantur.

Plane Abbas dicto cap. ex parte, num. 4. existimat eam promissionem, & votum soluendum esse de re meliori, & maiori mensura, quia ratio in eo textu assignata solum loquitur de voto, & promissione dandi aliquid solis personis Ecclesiasticis, quas decet viscera pietatis, ne exactores lucri temporalis esse videantur; non vero de voto Deo, aut Sanctis facto, nec de promissione simplici, & gratuita homini facta.

24.

Dicendum tamen est, tam vota Deo, quam promissiones factas homini obligare ad solam mensuram minorem in eo loco usitatam in quo facta sunt, non tamen ad minimam alterius loci, nec ad minimam, quam ipsi promittentes, vel vouentes fingere vellent, ita Sancius lib. 4. summa, tomo 1. cap. 13. num. 8. glossa in cap. predicto, ex parte, de censib. & ibi Hostiensis num. 4. Ioan. Andr. num. 3. Ancharan. num. 5. Cardinalis num. 1. notab. 5. Dinus ad reg. in obscuris, num. 4. Decius ibi num. 5. & 6. Tabiena verb. votum 3. quest. 5. num. 6. Nauarrus in commentar. 1. de regular. num. 20. Couarr. in d. cap. indicante, num. 4. Azor 1. part. lib. 11. cap. 20. q. 2. in fine, & q. 10. Valentia 2. 2. disp. 6. quest. 6. punct. 4. quest. 3. Angel. verb. votum 3. num. 22. Syluest. verb. votum 2. quest. 15. & alij, & ratio est: primo, quia textus manifeste loquitur de voto, seu promissione facta Deo, & D. Iacobo, non de voto & promissione facta clericis, & clerici nomine solius Ecclesie, & nomine Dei vota exigunt. Secundo, quia in obscuris semper est minus sequendum, iuxta reg. in obscuris, de regul. iur. in 6. & reg. semper in obscuris, ff. eodem tit. Tertio, quia vota Deo, & promissiones gratuita, & liberales facta, sunt stricta interpretationis, & ideo stricte interpretanda sunt, ut quantum fieri possit, minus obligent, nam ad illarum impletionem, & satisfactionem, id solum requiritur, in quo vere inuenitur substantia operis promissi inclusum; hoc autem inuenitur in minori mensura currenti, licet detur etiam alia maior, etiam currenti.

Neque obstat lex, Titia testamento 40. §. Scia, ff. de auro & argento legato, quia, ut optime explicat Decius ad reg. semper in obscuris, num. 6. & Tiraquel. de privilegijs pia causa, privileg. 25. & Molina tom. 1. de iustit. disput. 198. col. 5. ea loquitur de imagine in templo locanda, in quo non nisi aurea, & argentea imagines erant collocatae, & ideo interrogatus Iuriconsultus de qua materia esset collocanda, & facienda ea imago? optime respondit de argento, quia ea materia minima erat, eo quod cum in eo templo non nisi aurea, vel argentea collocarentur, constabat voluntatem testatoris non posse de aerea intelligi.

Nec etiam approbandus est sensus, quem tradit Couarruias in prefato cap. indicante, de testam. n. 5. quem approbat Menochius lib. 4. presumpt. 106. num. 33. & nos reprobamus, ubi asserit explanationem Summi Pontificis predicti cap. ex parte, de censibus, procedere ex benigna Pontificis interpretatione, ut Clericorum, & Pastorum Ecclesie avaritiam amputaret: non enim processit, ut probatum manet, nisi ex verissimis iuris civilis principiis, ut vidimus in d. §. Scia, legis, Titia, celata.

CAPVT X.

De promissione facta sub disiunctione, ac copulatione; agitur de promissione rei incertae; quaeritur, an promissioni iam acceptatae possit apponi aliquod onus, vel adiectum tolli.

1. Disiunctio vel potest cadere in personas, vel in res.
2. Quid de hac promissione: Promitto tibi me, vel

Antonium soluturos tibi id, quod tibi Petrus debet, an si Antonius consentiat, maneat obligati pro rata, an uterque in solidum in defectu alterius.

3. Quid de ista: Promitto tibi Petrum, vel Paulum mancipium meum.
An tunc in potestate promissoris sit solvere quod maluerit, ita ut electio sit penes illum, ibid.
Et an pereunte vno absque culpa promissoris, teneatur solvere aliud, ibid.
Affirmatiue respondendum, ibid.
4. An tunc possit solvere valorem illum serui, qui superstes est, si illo egeat, aut multum ad illum afficiatur.
5. Quid si is seruus, qui perijt, pereat culpa lata domini, an tunc dominus satisfaciat dando pretium superstitis.
6. Si promissor plures seruos eiusdem nominis habeat, v. c. plures Antonios, & dicat promissario: Promitto tibi seruum meum Antonium, electio manet penes promissorem.
7. Si promissor intendit donare ex illis vnum, qui perijt, non tenetur in foro conscientiae donare alium.
8. An quando promissor promissionem intelligit de vna re, & promissarius de alia, valeat promissio.
9. Si quis a te petat seruum tuum Pamphilum, & tu ei respondeas, Pamphilum, vel Antonium dabo tibi, & ille accipiet, valet promissio.
10. Si quis a te petat equum, mulum, & bouem, & tu ei respondeas, Equum dabo tibi, valet promissio, & teneris eum illi dare.
11. Ante acceptatam promissionem potest ei promissor onus in fauorem tertij imponere.
12. Post acceptatam, non potest absque consensu promissary.
13. Incontinenti potest post acceptationem, qua mora requiratur ad continens.
14. Si promisi tibi praedium cum onere donandi ex illo Francisco certam pensionem, & acceptasti, an possim reuocare illud onus antequam Franciscus accipiet.
15. Quid si Franciscus promisit Petro certam mensuram tritici, v. c. dandas singulis annis ad diem D. Iohannis, & transiit iste dies, & Petrus nec per se, nec per alium de iure habilem eam promissionem accepit, inquirens, an possit Franciscus reuocare illud onus appositum in fauorem Petri, & num. seqq. vsque ad 19.

PROMISSIO sub disiunctione, duobus praecipue modis fieri potest inter homines communioribus. Primus, ut si disiunctio cadat super personas promittentes, ut cum dicitur: Promitto tibi, me, aut Antonium soluturos tibi id, quod tibi debeo, aut id, quod tibi debet Petrus. Secundus, si cadat super res promissas, ut si promissor dicat promissario: Promitto tibi me tibi daturum Petrum, vel Paulum seruum, seu mancipium meum; item promitto tibi, me tibi daturum vnum equum, aut vnum praedium, & similia, & per hos modos discutremus.

Statuo igitur primo: si promissio fiat disiunctiue, & cadat disiunctio sub personas, ita vnus homo pro alio per promissionem suam se constituat debitorem alterius, dicendo: Promitto tibi, me, vel Antonium soluturos tibi id, quod tibi debet Petrus; tunc si Antonius consentiat, uterque tenetur solvere debitum pro rata, vnusquisque pro sua dimidietate, quia ubi Antonius consentit, ad id

1.

2.

id saltem se obligavit. Si verò Antonius non consensit, tenetur is, qui sub ea forma promissit, integram debitum in solidum soluere. ita docet Molin. tom. 2. de iustit. disput. 270. §. quid si qui se, constat ex Authentica si quando. C. de const. pecun. & ratio est, primo, quia ex modo promittendi quantum verba indicant ad hoc se voluit uterque obligare, nisi aliam habuerint intentionem, in foroque externo ad id cogentur; secundo, quia licet hic in hoc modo promittendi detur disiunctio personarum, datur tamen copulatio tacita in ordine ad solutionem debiti, quæ copulatio utrunque obligat pro dimidiate sua, & præcipue promittentem tanquam agentem, & auctorem principalem promissi in solidum, quando Antonius non consensit, aut si consensit, non potest soluere: si verò promissor copulatiue fecit promissionem, dicendo: Promitto tibi me, & Antonium soluturos tibi debitum Petri, tunc siue Antonius consentiat, siue non consentiat, is, qui promissionem fecit, solum tenetur soluere dimidium, quia illa copulatio coniunxit illas duas personas quoad solutionem, & utramque pro dimidia tantum parte.

3. Statuo secundo, si promissio fiat disiunctiue, & cadat super res, ita ut sit duarum, vel plurium rerum, & promissor dicat sub disiunctione: Promitto tibi Petrum, vel Paulum seruum, vel mancipium meum, seu mancipia mea; tunc quidem, si promissarius acceptauit, & electio ipsi promissario non fuit expressè commissa, in potestate promittentis est soluere quod maluerit; colligitur ex l. si stipulatus sum, ff. de verb. obligat. & habetur l. 2. §. Scauola, ff. de eo, quod certo loco, & l. 23. tit. 11. part. 5. docet Molin. tom. 2. de iust. disput. 270. §. quando promissio. Si tamen post acceptationem ante impletam promissionem vnum illorum pereat, etiam absque culpa promissoris, tenetur promissor soluere alterum seruum remanentem: ita habetur l. Stichum §. 1. ff. de solut. & dist. l. 2. §. Scauola, ff. eodem, & docet Molin. allegatus. Ratio esse potest, quia cum tota hæc promissio sit gratiosa, & liberalis, & tota facta in gratiam, & fauorem promissarii, tota est fauorabilis, & latissime in gratiam illius interpretanda; ne ergo sit frustratoria, necesse est, ut pereunte vno seruo, ei detur alter, alioquin fallax esset, frustratoria, & ridiculosa. Inferes, si tota gratiosa est, & in fauorem promissarii interpretanda, electio illorum si non periret vnus, pertineret ad promissarium, non ad promissorem, ut diximus? Respondeo negando illationem: nam ut sit gratiosa, sufficit quod non sit fallax, & quod pereunte vno, detur alter seruus promissario, & non est necesse, ut electio maneat penes ipsum promissarium si non periret, neque enim censendus est tam liberalis præfatus promissor, ut velit donare meliorem seruum, utrisque viuentibus, alioqui imprudens esset talis promissio, & magis prodiga, quam liberalis.

4. Vtrum autem possit promissor pereunte vno seruo (idem de qualibet alia re in eadem promissione) offerre, & dare promissario valorem illius, si illo egeat, qui superstes est, aut ad illum multum afficiatur, ut sic promissioni, & obligationi illius satisfaciatur, est dubium? Mihi videtur vera pars affirmatiua, modò res, aut alter seruus non pereat culpa lata ipsius promissoris. Ratio est primo, quia promissor non pereunte altero seruo, vel re, satisfaciebat promissario, dando illi viliozem (erat enim optio electionis penes illum.) Ergo pereunte re vna, si egeat altera superstitite, aut ad illam afficiatur, satisfaciet obligationi promissionis acce-

ptate dando valorem superstitis. Secundo, quia non est credendus, per promissionem gratuitam tantam sibi promissor voluisse imponere obligationem, ut non possit in eo casu reddere valorem. Ita docet Molin. dicto tom. 2. disput. 270 §. quando promissio, & glossa in §. Scauola, legis 2. ff. de verbor. oblig. in verb. solum, probatque lex cum res. §. sed si Stichus, ff. de legatis 1. quam amplectitur Gregorius Lop. ad leg. 23. tit. 11. part. 5.

Dixi, modò pereat sine culpa lata promissoris, quia si culpa lata ipsius pereat, potest promissarius non esse contentus pretio, vel valore illius, sed vellet accipere rem superstitem, ut habetur in l. Stichum §. 1. ff. de solut. Si autem postquam promissor elegit eam rem, quæ periit, ut illam soluere, & illa periret absque culpa ipsius, non teneretur soluere eam, quæ remanet, neque pretium, aut valorem illius, sed periret promissario. Ita Molina allegatus §. quando promittens, & consensit prædictus §. Scauola, citatus. Dices, vnum pro alia inuito creditore reddi non potest, ut est commune Iuristarum effatum; ergo non satisfaciet promissor soluendo suo creditori, nempe promissario soluendo valorem æqualem? Respondeo id verum esse in promissionibus reciprocis, & utrinque onerosis, non in merè gratuitis, & liberalibus.

6. Statuo tertio, si res vna in singulari promissa fuit, & ambigitur, quænam ex duabus, vel pluribus illa sit: ut si promissor duos, vel tres seruos habeat eiusdem nominis, v. c. duos, vel tres Antonios, & dicat: Promitto seruum meum Antonium tibi, neque ex circumstantiis concurrentibus constare possit, quem intellexerit, tunc optio est penes promissores, vel illorum hæredes. Ita docet Molina tom. 2. de iust. disput. 270 §. quando res, & patet ex l. qui ex pluribus, ff. de verbor. obligat. & l. 23. tit. 11. part. 5. In hoc tamen euentu non credo si res vna pereat, teneri promissorem soluere alteram, si duo Antonij tantum erant, sed standum esse iuramento promittentis, quem nam intellexerit, quod si ipse promittens se determinate non possit, vel iam defunctus sit, & omnino ignoretur, an seruus, vel res promissa fuerit illa, quæ superest, bene putat Molina diuidendam esse æstimationem illius serui, qui superstes est inter hæredes promissoris, & ipsum promissarium, vel hæredes illius. Ratio illius est, quia obligatio promissionis non cecidit super utramque rem, aut super utrunque seruum, ut in promissione duarum rerum aut duorum seruorum sub disiunctione facta, sed super vnum eorum tantum, & ignoratur quisnam ille fuerit, & ideo pro ratione dubij æqualis puto æqualiter diuidendum esse seruum remanentem in vtroque foro.

7. In foro autem conscientie, quando promissor est certus, quam intenderet, si illam intendit, quæ periit, ad nihil tenetur. Si verò intendit, quæ fuit superstes, eam integrè tenetur soluere. Si dubius est, & quæ periit, absque culpa illius periit, ad dimidium tantum tenetur, ut dixi; si culpa lata illius periit, tenetur ad totum, quia malitia debet patrocinari auctori. dixi, culpa lata, quia in promissionibus merè gratuitis, & liberalibus, non tenetur promissor de culpa leui, nec leuissima; in onerosis tamen tenetur de lata, ut diximus lib. 1. de contractibus in genere.

8. Statuo quarto, quando promissor de vna re promissionem intelligit, & promissarius de alia, non valet talis promissio, v. c. si promissarius petat à promissore equum, & ille ei respondeat, Dabo tibi bouem, nisi ille continuo bouem acceptet, inualida est talis promissio in foro exteriori: in foro verò interno

interno forte valebit saltem in ratione liberalis promissionis tacite acceptata. vide ea, quæ diximus cap. 4. num. 16. ita docet Molin. *tomo 2. de iustit. disp. 270. §. in foro autem.* Similiter si vnus petat Pamphilum mancipium, vel bouem rubrum, & alius respondeat: Dabo tibi Petrum, vel dabo tibi bouem candidum, inualida est promissio, nisi alter continud acceptet. ita Molin. citatus, §. *obserua quando.* & habetur §. *si de re alia, Instit. de inutil. stipulat. & l. continuu, §. 1 ff. de verborum obligat. & l. 26. & 27. tit. 11. partita §.* Ratio est, quia vt stipulatio, seu promissio valeat, necesse est, vt tam promissor, quam promissarius in vna re conueniant, alioquin non datur promissio vbi non datur consentio, & concursus duorum circa idem, vt saepe diximus.

9. Ob simile fundamentum: si quis ita stipuletur: Promittis mihi dare decem, & alius respondeat: Promitto, si naues hoc anno ex India venerint, nisi ille statim, & incontinenti acceptet, talis promissio est inutilis & inualida. ita habetur l. 1. §. *si quis simpliciter, ff. de verborum obligat. & l. 26. citata.* Molin. *d. tomo 2. de iustit. disp. 270. §. in foro autem.* Idem iuris est, si quis petat vniam rem determinatam, vt Pamphilum, & alius respondeat, Pamphilum, vel Antonium dabo tibi: inualida enim est ista stipulatio, nisi alter statim acceptet. ita Molin. allegatus, §. *illud obserua.* & Anton. Gomez *tom. 2. var. cap. 9. num. 4. conclus. §.*

10. E contrario verò, si stipulatio plurimum, fiat sub disiunctione, veluti si petas equum, valet promissio quoad equum: esto non fiat statim noua acceptatio, sed taceat, quia equus continebatur in petitione, & iam datur concursus duarum voluntatum circa idem, ita Molin. *d. tomo 2. de iustit. disp. 270. §. si tamen qua.* Similiter, si petas centum, & promissor respondeat: Dabo tibi 50. esto taceas, & non fiat noua acceptatio, valet promissio solùm quoad illa quinquaginta, quia est promissio partis, quæ in petitione, seu stipulatione continebatur. Quod si stipulanti, & petenti centum respondeat: Dabo tibi centum, & quinquaginta, nisi ipsa quinquaginta, quæ adduntur, statim acceptentur, non valebit promissio, quoad illa, sed solùm quoad centum petita, ita habetur l. 1. §. *stipulanti, & §. sed mihi ff. de verb. obligat. & §. quoties, Instit. de inutil. stipulat. & l. 24. & 26. tit. 11. partita §.* Nec obstat quod in §. *præterea Instit. de inutil. stipulat.* dicatur non valere stipulationem, si petas decem, & respondeatur: Dabo tibi quinque. Nam verba illius paragraphi intelligenda sunt non de quinque inclusis intra decem, sed de alijs quinque. extra illos, vt bene animaduertit Molina citatus.

11. Circa aliam partem tituli, vtùm promissioni iam acceptata, possit apponi aliquod onus, vel iam appositum tolli? Breuiter, & resolutiue respondeo. Ante acceptationem potest onus imponi, vt si donem, vel promittam tibi domum, vel agrum gratis, & liberaliter, sine vilo onere, priusquam acceptes, possum tibi imponere quod mihi visum fuerit. iuxta illud notissimum iuris principium, *Quos honoro, onero, & grauo.* Ratio est euidentis, quia possum totam promissionem, & donationem non facere; ergo multo magis onus imponere. De hac re nemo dubitat loquendo præcisè de promissionibus mere gratuitis, & liberalibus.

12. Post acceptationem non potest vllum onus, aut grauamen promissioni, vel donationi imponi absque consensu promissarij: & ratio est, quia post acceptationem iam consecutus est ius ad rem sine onere, ac proinde sine onere est ei debita: ita Co-

uarruias *lib. 1. variar. cap. 14. num. 1.* Lessius *tomo 1. de iustit. cap. 18. dub. 9. num. 63.* patet ex l. *perfecta, C. de donationib. quæ sub modo.* ibi, *Perfecta donatio, (eadem est ratio de promissione) conditiones postea non capit.*

Incontinenti tamen post acceptationem potest promissioni iam acceptata onus imponi. Primo, quia illa dictio *postea*, ex propria vi, & natura sua interuallum ostendit, iuxta textum in l. *in bona fidei, C. de pactis, & in l. qui procuratorem, ff. de procurat. & in §. quinimo ff. de pactis, l. iuris gentium, & in l. 1. §. idem Labeo, ff. quod vi, aut clam, cum pluribus, quos congerit Andreas Tiraquellus in l. *si vnquam, C. de reuocand. donat. verb. postea, & Couarr. lib. 1. variarum, cap. 14. num. 1.* Præterea acceptatio est actus moralis, quod per aliquod tempus durat, & non fit in instanti, habet enim morulas temporis antecedentes, & consequentes arbitrio prudentis, & ideo Doctores communiter asserunt id fieri incontinenti, quod durat dum homines non diuertunt ad aliud negotium, vel actum. vt, v. c. si te aliquis affecit iniuria, incontinenti dicitur fieri à te homicidium, aut mutilatio, quod patraisti postquam quaesisti arma, amicosque, vt de illo immediate post acceptam iniuriam sumeres vindictam, quamuis duas, aut tres horas, & eo amplius in his quaerendis consumpleris, quia dum ad aliud negotium non diuertisti, incontinenti id fecisti, sed circa ea, quæ fiunt, vel non fiunt incontinenti, arbitrium, vt dixi, prudentis iudicis requiritur, qui iuxta actuum, aut negotiorum naturam, & qualitatem id iudicabit.*

Sed quid, si ego tibi promiserim certum prædium, cum onere donandi ex illo, vel alio certam annuam pensionem Francisco, & tu acceptasti meam promissionem cum eo onere, potero ne reuocare prædictum onus tibi appositum in fauorem tertij, nempe Francisci, antequam ille illud acceptet? Respondeo affirmatiue: nam licet Franciscus, vbi tu acceptasti meam promissionem, vel donationem cum eo onere, acquisierit ius pro se, & suis hæredibus, ad illud onus tibi impositum, quod respectu illius est gratia, & fauor; tamen dum ille non acceptauit, potest à me reuocari, quia ius illud, quod ille ex tua acceptatione acquisiuit in illam gratiam sibi factam, & onus tibi impositum est reuocabile, dum ille non acceptauit, vel alius pro illo, qui de iure acceptare possit: ita docet Couarruias *lib. 1. variarum resolut. cap. 14. num. 11.* post multos, & multa iura, quæ allegat, & est textus optimus pro hac re in l. *cum maritus, §. vlt. ff. de pactis dotalib.* docent etiam Iulius Clarus §. *donatio, quest. 13. n. 5.* Lessius *tomo 1. de iustit. lib. 2. cap. 18. dub. 9. num. 64.* Prior pars huius resolutionis, nempe quod ille tertius Franciscus, per tuam acceptationem statim acquirit ius, & actionem in talem promissionem, vt hoc ei præstes, vel illius hæredibus, atque aded quod prædictum ius transeat ad illius hæredes, & obligatio soluendi onus transeat ad tuos, colligitur apertè ex l. *quoties, C. de donat. sub modo,* in qua statuitur, vt modus appositus donationi, seu promissioni in fauorem tertij validus censeatur omnino, etiamsi id pactum, eavè conditio à nemine absentis nomine, in cuius fauorem ponitur, acceptetur. *Secunda* verò pars, quod scilicet tale ius sit reuocabile, dum ille tertius illud non acceptauit, vel alius pro eo absente, qui de iure acceptare potest, colligitur ex l. *eum qui, ff. qui sine manumissione ad libertatem perueniunt,* vbi à contractio sensu significatur in potestate venditoris esse, qui onus, ac grauamen posuit emptori, in fauorem tertij illud reuocare, ante tempus quo illud grauamen erat implendum.

Idem

Item colligitur ex l. 1. & ultima C. si mancipium ita fuerit alienatum

15. Præcipuum dubium est, an onus impositum promissario à promissore in gratiam tertij alterius, sit reuocabile ante acceptationem ipsius tertij per ipsum promissorem postquam tempus aduenerit dandi illud. c. Franciscus promissit Petro centum mensuras tritici in singulos annos, eo onere, & conditione, vt singulis annis in die D. Ioannis daret Antonio decem aureos. transiit dies D. Ioannis, & Antonius nec per se, nec per alium de iure habilem promissionem acceptauit, quaeritur, an possit Franciscus promissor reuocare illud onus, & conditionem. Item ego dedi tibi prædium cum onere, vt post triennium illud cedas Petro. Transactum est triennium, non cessisti, nec Petrus illud acceptauit, nec de ea re quidquam ei significatum fuit, inquires, an possim te hoc onere liberare, & prædium meum repetere, vt mihi seruem.

16. Et hæc de te partita est sententia. Prima ait, non posse me prædium illud mihi repetere, & te liberari onere donandi illud Petro. & sic in altero exemplo ita tenent multi, quos citat Iulius Clarus §. donatio quest. 13. num. 5. citato. Sed non sequitur; licet Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 9. n. 65. dicat illum eam tenere, sed falsus est: nam Iulius Clarus ad finem prædicti numeri ita ait. *Ego si casus contingeret, non audebam consulendo, aut indicando recedere ab opinione Bartoli, qua est contraria, (quam modò referemus numero sequenti) & quam credo esse veriore, & magis communem, modo tamen res esset integra.* Hæc ille: tenent tamen hanc opinionem Guilielmus de Benedictis in repet. cap. Raynuzius 2. verb. si absque liberis num. 23; Rodericus Soarez in repet. leg. quomam in prioribus, in declarat. legis Regni quest. 8. num. 2. vbi plurimos pro hac opinione adducit, & dicit omnem scholam scribentium hoc tempore illam tenere, Duennas reg. 2. 16. in fine. & habet hæc opinio magnum præsidium in præfata lege, quoties, C. de donat. sub modo, quatenus statuit vt modus, seu onus appositum in fauorem tertij reuocari non possit, & validus omnino censetur, etiamsi illud onus, seu illa conditio, vel modus à nemine absentis nomine acceptus sit; vt explicat Iason in l. Flauius, n. 1. ff. de verbor. obligat. optimè perpendens dispositionem istius legis, ex qua tertio absentis, etiamsi nemo eius nomine acceptet, actio utilis quaeritur.

17. Secunda sententia è regione contraria docet posse promissorem, vel donatorem reuocare illud onus, & rem sibi vindicare transacto eo termino triennij, si intra illum non fuit onus acceptatum ab illo, in cuius gratiam appositum fuit, neque ab alio eius nomine, qui de iure acceptare possit. hanc tenet Couarr. lib. 1. variar. cap. 14. num. 13. in fine. ibi, nam ratihabitione, vel acceptatione tertij non secuta, nec actio illi quaeritur, nec ius. tenet etiam Bartol. in l. qui Roma. §. Flauius 1. ff. de verbor. obligat. Ruinus consil. 182. post num. 21. vers. nec obstat, lib. 1. Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 9. num. 66. & alij communiter. Et fundamentum illorum est, quia donatio, vel promissio ante acceptationem non est valida; ergo cum tertius ille non acceptauerit illam per se, vel per alium de iure aptum, poterit reuocari. Dicit tamen hæc sententia posse reuocari à donatore, vel promissore tantum, non ab hæredibus illius, quia hæredes illius, illo emortuo, non possunt illam reuocare, nec onus sibi vindicare, vt patet ex dicta leg. quoties, & docet Couarr. num. 17. etiamsi donator, vel promissor ante impletionem temporis quo onus erat tertio tra-

dendum, emoriatur. Primò, quia eius est reuocare, cuius est donare, vel promittere, vnde mortuo donatore onus illud sit irreuocabile. Secundò, quia donator, vel promissor per mortem suam cum illud viuens non reuocauerit, censetur illud de nouo dare. Nec etiam poterit donator, vel promissor viuens reuocare, si ante triennium, vel tempus, quo prædictum onus illi erat tradendum, cepit aliquid ex illo recipere, & quia satis acceptat, qui recipit, & quia res non est integra.

Neque obstat l. quoties, citata, quia illa solum decidit, non posse hæredes donatoris, vel promissoris eam reuocationem facere, & ad eius interpretationem satis est, vt prædicti hæredes non possint illam reuocare, & vt illi tertio competat actio in donatarium, volente donatore, seu promissore. Non obstat etiam lex Regia Castellæ lib. 3. ordinament. tit. 16. in qua sancitur alteri, per alterum in eo regno etiam absque vlla acceptatione posse acquirere, in qua tam absoluta locutione poterit etiam tertius absens acquirere per alium de iure non habilem; quia ista lex loquitur, quando donatarius, cui erat onus impositum, cepit ante tempus dare partem oneris prædicto tertio, tunc enim iam censetur illud acceptare.

Excipiunt tamen Couarruias dict. lib. 1. variar. cap. 14. num. 14. & Iason in l. qui Roma. §. Flauius, num. 17. ff. de verbor. obligat. Alexander ibi num. 9. Socinus num. 19. si tertius ille, in cuius fauorem onus impositum fuit, sit ciuitas, Academia, vel communitas, studiorum, & causa pia, quia his omnibus statim ac res fuerit acceptata à donatario, vel promissario, cum eo onere acquiritur ius irreuocabile, & actio in rem, vt constat ex l. et inter. C. de sacros. Eccles. sed de hac re vide, quæ diximus cap. 4. num. 6 & 7. vbi hanc materiam satis disputauimus.

CAPVT XI.

In quibus euentibus promissio iam acceptata desinat obligare.

- 1 Obi gratitudinem, ob superuenientiam liberorum, & causa inofficiose donationis, seu promissionis post rem promissam traditam, potest promissio in iudicio reuocari.
- 2 Refertur opinio eorum qui asserunt ex defectu promissionis difficultatum, qua si præuiderentur, non faceret promissor promissionem non obligare talem promissionem.
- 3 An is qui vovit singulis sextis ferijs totius anni ieiunare, teneatur ad votum si dies natalis Domini in sextam feriam incidat.
- 4 Reijctur opinio relata.
- 5 Regula vera ad sciendum, an promissiones tam Deo quam hominibus facta obligent, non est desumenda ex parte difficultatum, quas si promissor præuideret, non promitteret, sed ex parte mutationis rerum promissarum. Probatum multis exemplis. ibid. & n. 6.
- 7 Fornicatio non soluit votum, aut promissionem, quando promittens matrimonium solum illam sciebat.
- 8 Si presentiam tuam, vel operam alteri promissisti tali tempore, & agrotus egeat eo tempore tua presentia, non teneris ad promissionem.
- 9 Quid si duo vicissim aliquid sibi promittant, & alter non vult stare promissione, an tunc teneatur ad suam.

250 De translat. dominij per promissionem.

- 10 Promissio iam acceptata non obligat, si facta fuit à promissore ob causam, quæ non subsistit, quam subsistere putabat.
- 11 Non obligat tua promissio, si ad eam pauperiam deueniar, ut eam implere non possis, nec ad illam teneris redeunte postea fortuna meliori.
- 12 Ille qui fuit in mora soluendi promissionem, & sua culpa non soluit, non liberatur ab illa, si postea redeat ad meliorem fortunam.

1. **T**ERTIUS præcipue euentibus promissio iam acceptata, & donatio desinit obligare, & potest renocari, etiam si iam sit res promissa, vel donata donatario, vel promissario tradita. *Primo* ob ingratitudinem donatarij, vel promissarij. *Secundo*, ob superuenientiam liberorum. *Tertio*, si sit inofficiosa: ita communiter Doctores, Iulius Clarus § donatio, *quæst.* 21. *num.* 1. Antonius Gomez *tomo 2. variarum, cap. 4. num.* 11. Lessius *tomo 1. de iustit. lib. 2. cap. 18. dub.* 14. *num.* 104. & alij communiter. De his tribus modis hic nihil agemus, relinquimus enim illos ad caput vltimum libri sequentis de donatione, vbi commodius tractari solent à Doctoribus. Hic enim solum agemus de alijs modis magis ordinatis, qui communiter contingere solent, qui vel ex parte intentionis promissorum, vel ex parte mutationis rerum promissarum contingere possunt.

2. Ex parte intentionis promissorum, sunt multi, & graues Doctores, qui dicunt tunc desinere promissionem obligare, cum ita mutatur status personarum promittentium, ut si cogitasset, non promississet. ita Nauarrus in *summa Latina*, *cap.* 18. *num.* 7. Molina *tomo 2. de iustit. d. sp.* 272. & Lessius *tomo 2. de iustit. lib. 2. cap. 18. dub.* 9. *num.* 69. & multi alij. Probant, quia sicut in generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset in particulari concessurus, ut habetur *reg. in generali, de regulis iuris in 6. & cap. si Episcopus, de pœnit. & remissionib. in 6.* ita in promissione non veniunt euentus, quos prudens exciperet, si illos cogitasset dum promisit. Probant etiam, quia quemadmodum in legibus locum habet epikieia, ad excipiendos illos casus, de quibus non est dubium, quod illos excepisset legislator, si ei cum legem condidit, occurrissent. Sic etiam in promissione gratuita, & liberali, quæ est veluti quædam lex particularis, quam sibi quisque imponit, non censentur comprehendi euentus, quos promissores non comprehensissent, si præuidissent.

3. Si verò in aliquo euentu dubij sint promissores, an illos comprehenderent, vel non comprehenderent, asserunt rogandos esse promissores, an illum excepissent, cum promiserunt, & haberent tunc animum obligandi se ad illum, necne. Si respondeant negatiue, aiunt excusandum esse, quia nullus potest esse melior iudex suæ mentis, quam ipsemet promissor. v. c. promisit quis, vultque Deo ieiunare singulis sextis feriis totius anni, contigit diem natalitij Christi Domini feria sexta celebrari, in quo carnibus de more Ecclesiæ homines toto orbe vescuntur, ut cognoscamus, an eo die teneatur vouens ieiunare, dicunt rogandum esse, an si cum promisit, votumve emisit, ei occurreret eo anno diem illum sexta feria euenturum, exciperet illum, necne; si affirmatiue respondeat, asserunt liberari à ieiunio; si negatiue, non liberari; si dubitat, & sit vir timoratae conscientia, dicunt iudicandum esse eum liberari, quia credendum est voluisse illum promittere, & vouere ieiunium eo die iuxta morem Ecclesiæ, mos autem totius Ecclesiæ habet, ut eo die carnes edantur. ita Molin. *tomo 2. de iustit. disput.* 272

§. *exempla.* Nos iam ex hoc fundamento in *secundo* do præcepto Decalogi diximus, huiusmodi hominem non esse obligandum eo die ieiunium seruare, quando dubitat an se voluerit in eo ad illud obligare, si ei occurreret, ex eo scilicet, quia quando quis non est certus de sua intentione in eo casu occurrenti, censendus est promittere, & vouere iuxta morem, & consuetudinem Romanæ, Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ: mos autem Ecclesiæ est, ut in die natalitij Domini vescantur carnes, quarum esu ieiunium stare non potest.

4. Sed planè præfata regula Molinæ, & Nauarræ non placet, quia multi promittunt, & vouent castitatem, & Religionem, non præcogitatis multis difficultatibus, quæ postea superueniunt, quas si cogitasset, ut ipsimet fatentur, non vouissent, & tamen non ideo excusantur: & multi promittunt matrimonia, & iurant, quorum onera, si plenè cognouissent, profectò non promississent: & tamen nondum natus est auctor Catholicus, qui ausus sit dicere eam promissionem non obligare; vota enim & promissiones non obligant ex iis, quæ quis si præuidisset, non fecisset, sed ex iis promissionibus, quas quis fecit. Sed possunt respondere præfati Doctores, Molina, & Nauarrus, hoc quod dicimus, verum habere in votis, & promissionibus Deo factis, non in promissionibus gratuitis, & liberalibus homini factis, quia hæc facilius reuocantur, ut notauit Lessius allegatus. Sed planè si hæc regula illorum in promissionibus gratuitis admittatur, profectò commercium hominum, & fides humana inter homines rumperetur, & magna confusio oriretur inter ipsos homines, & illorum contractus, ut de se patet, & docet Soares *tomo 2. de Relig. lib. 4. cap. 19. num.* 3. & Caietanus 2.2. *quæst.* 88. *art.* 3. *dub.* 2.

5. Regula igitur ad iudicandum, an valeant, vel non valeant promissiones tam Deo, quam hominibus promissæ, non est desumenda ex parte illarum rerum, & euentuum, quos quis cogitauit, vel non cogitauit, cum promisit, foret enim semper incerta talis regula, & plena dubijs, sed ex parte mutationis materiae promissionis. *Primo* enim, si executio rei promissæ fiat illicita, non obligat talis promissio, etiam si acceptata fuerit: idem si fiat inutilis, aut moraliter impossibilis, respectu promittentis; & si mutetur omnino status rerum, & personarum, ut in eo statu sic mutato communiter non soleant homines promittere, vel vouere. hanc regulam tradunt hodie communiter Doctores scribentes.

6. Hinc si promissisti te ducturum aliquam in uxorem, illaque promissionem acceptauit, sed ante matrimonium fornicata est, non teneris eam ducere, quia status rerum & personæ mutatus est, nec solent homines fornicarias ducere, & eis matrimonium promittere. ita Lessius *tomo 1. de iustit. lib. 2. cap. 18. dub.* 9. *num.* 7. patetque ex *cap. quemadmodum, de iureiurando.* vbi additur, idem esse si post talem promissionem illa fieret leprosa, aut paralytica, vel amitteret oculos, aut vnum tantum, aut nasum, vel aliquid aliud in corpore illius turpius, vel æquè turpè eueniret, docet etiam Molin. *tomo 2. de iustit. disp.* 272. §. *deinde*, & communis Doctorum. Similiter, si puellæ promissisti nuptias, putans esse virginem, & illa acceptauit, & ante nuptias intelligas, vel experientia propria, vel ex relatione aliorum, eam non esse virginem, non teneris eam ducere, quia non solent homines ducere corruptas, quæ se virgines venditant, & talis promissio ab initio fuit inualida, secum enim detulit hanc conditionem, si virgo est, non aliter, nec alio modo; nec refert, etiam si iuramento promittas, quia iuramentum

tum non dat vim promissioni nullæ, sed confirmat promissionem veram, ita Molina & Lessius allegati.

7. Oppones sic: In prædicto cap. *quemadmodum, de iureiurando*, dicitur, qui iuramento promisit se aliquam ducturum in uxorem, non posse postea illi opponere fornicationem antecedentem, sed subsequentem? Respondeo id verum esse si intelligatur de fornicatione antecedenti nota tempore promissionis, secus de ignota, per quam illa vel virginitatem amisit, vel notabiliter redditur infamior, quam antea erat; si namque tempore promissionis infamis erat, & ille hoc sciebat, & nihilominus ei promisit nuptias tenetur ad illas. Ita Molin. tom. 2. de iust. disp. 272. §. deinde, & Lessius tom. 1. lib. 2. cap. 18. dubitat. 10. num. 73.

8. Similiter, si opera tua alteri promissisti ad certum tempus ad illius negotium peragendum, & postea proximus aliquis grauiter ægrotet, ut tua præsentia egeat, neque vtrique occupationi eo tempore sufficiens sis, non teneris promissionem implere, mutatus est enim status rerum, & promissio intelligebatur persistente eodem statu. ita Caietan. 2. 2. quæst. 113. artic. 1. Molina dicta disput. 272. §. deinde.

9. Item desinit promissio obligare, vel potius suspenditur illius obligatio, quando duo vicissim sibi aliquid promittunt, & vnus non vult stare promissioni, tunc enim non tenetur alteri, quia frangenti fidem, si des etiam frangi potest licite. Nau. in summ. Lat. c. 18. n. 7. existimat id solum licitum esse, quando vltima promissio est facta propter priorem, intuituque illius, & veluti in recompensationem prioris, tunc enim si is, qui prius promisit, desicit, non tenetur posterior implere suam promissionem, argumento legis cum proponas 2. C. de pactis. & argumento cap. cum peruenit 2. de iureiuran. Si autem promissiones non ita se mutuo respiciant, nec vna ab altera dependeat; negat prædictus Nauarrus fas esse à promissione recedere, esto alter non impleat. Sed verius est, iuxta Lessium tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 10. num. 75. & Molin. tom. 2. dicta disput. 272. §. dubium est. Covarruiam in cap. quantum pactum 1. part. §. 4. num. 9. Baldum & Panormitanum ad cap. nostram. 1. de iureiuran. & alios, quos refert, ac sequitur idem Covarruu. si promissio sit quocumque modo reciproca, & respectiua, posse alterum promittentem ab illa recedere, recedente altero, & illo non implente, illam non implere, in suam recompensationem. Primum, quia hæc iura sunt eiusdem rationis. ergo in illis fieri potest compensatio. Secundò, quia secundus promissor non censetur se voluisse obligare eo in euen-

ta, quo alter fieret ingratus, & fidem violaret. Ita Lessius, & Molina allegati.

Item non obligat promissio iam acceptata, quando aliquid promisit ob causam, quæ non subest, ut si promiseris eo quod credetes te à promissario aliquod beneficium accepisse, cum tamen non acceperis, aut tibi esse cognatione, consanguinitate, vel affinitate coniunctum, cum tamen non sit: ita Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 10. num. 76. & communis.

Denique non obligat si aliquid promissisti, & postea in tam grauem egestatem deuenisti, ut non possis soluere, quia iam moraliter reddita est impletio impossibilis, & promissio intelligebatur persistente eodem rerum statu: vnde si postea ad pinguiorem fortunam deuenieris, non teneris implere promissum, neque enim ad id te obligasti. ita Molin. tom. 2. de iust. disp. 272. §. similiter. Nauarrus in manuali cap. 18. num. 7. Lessius tom. 1. de iust. lib. 2. cap. 18. dub. 10. num. 74. Soarez tom. 2. de relig. lib. 4. cap. 19. num. 4. qui addit, etiamsi sua culpa, & debita opera ad eam paupertatem deuenisses, sed tunc redeunte meliori fortuna teneberis implere, ut ipse docet.

Animaduertendum tamen est, eum qui tempore præfixo, & constituto in mora fuit non implendi promissionem, cum facile possit implere, non liberari omnino à promissione, si postea incidat in paupertatem, sed teneri ad implerionem illius, postea redeunte fortuna meliori, iuxta Lessium & Molinam allegatos. Et ratio illorum est, quia iam non est tantum debitor ex promissione, sed ex delicto, eo quod fuerit in mora, per quam moram fuit promissario sua culpa causa efficax damni, ac proinde tenetur in conscientia cum possit, redeunte postea meliori fortuna, illud resarcire, teneturque etiam ad interessè lucri cessantis, & damni emergentis; secus si ex causa non soluit, vel ex impedimento aliquo extrinseco, quia tunc non fuit in mora; à tempore enim moræ ex iniusta detentione ad omne interessè, damnaque secuta, non secus tenetur, ac ad alia debita ex contractu oneroso. ita Molin. dicto tom. 1. de iust. disp. 272. §. sunt verò nonnulla. Lessius citatus num. 74. Oportet igitur semper huiusmodi exempla ante oculos habere, ut facile quis possit veluti manu duci ad similia.

Sequebatur, ut ageremus de causis, ob quas promissio iam acceptata reuocari possit, veluti de ingratitude, de superuenientia liberorum, de inofficiosa promissione; sed de hoc melius ac conuenientius in sequenti libro de donatione, quem iam aggredimur, tractabitur, ut diximus num. 1. vbi quidquid hic deest, ad complementum materiæ inuenies.

10.

11.

12.